

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ BİLİM DALI**

**KUR'ÂN-I KERÎM'DE SİYER KONULARINA DÂİR
AYETLER**

Mukaddes GÜREL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
PROF. DR. MEHMET ALİ KAPAR**

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	MUKADDES GÜREL
	Numarası	108110021006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI/İSLÂM TARİHİ
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	PROF.DR. MEHMET ALİ KAPAR
	Tezin Adı	KUR'ÂN-I KERİM'DE SİYER KONULARINA DÂİR AYETLER

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Kur'ân-ı Kerîm'de Siyer Konularına Dâir Ayetler başlıklı bu çalışma 13/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	PROF.DR.	MEHMET ALİ KAPAR	
2	PROF.DR.	MEHMET BAHAÜDDİN VAROL	
3	DOÇ.DR.	MİTHAT ESER	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mukaddes GÜREL		
	Numarası	108110021006		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI/İSLÂM TARİHİ		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	KUR'ÂN-I KERİM'DE SİYER KONULARINA DÂİR AYETLER			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası
Mukaddes GÜREL

Gürel

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	MUKADDES GÜREL		
	Numarası	108110021006		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI/ İSLÂM TARİHİ		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	PROF.DR.MEHMET ALİ KAPAR		
Tezin Adı	KUR'ÂN-I KERÎM'DE SİYER KONULARINA DÂİR AYETLER			

İnsanlığın son hidâyet rehberi olan Hz. Peygamber kendisine vahyedilen Kur'ân-ı Kerîm'i insanlara tebliğ etmiş ve kendisi de vahyin gösterdiği doğrultuda bir hayat yaşamıştır. Bu anlamda Hz. Peygamber'i tanımak ve O'nun hayatını öğrenmek büyük önem arz etmektedir. O'nu tanımak isteyen kimsenin başvuracağı ilk ve ana kaynak ise Kur'ân-ı Kerîm'dir.

Çalışmamızda Kur'ân-ı Kerîm'deki siyer konularıyla ilgili olan zamanı veya mekanı bilinen ayetler tespit edilerek Hz. Peygamber'in hayatı özellikle İslâm'ı tebliği çerçevesinde ele alınmıştır. Hz. Peygamber'in gerek Mekke dönemindeki gerekse Medine dönemindeki daveti Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan ayetler ışığı altında incelenerek siyer alanında yapılacak diğer çalışmalara katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Girişte Siyer'in konusu ve önemi ile araştırmanın metodu, amacı ve kaynakları hakkında bilgi verilmektedir. İki bölüm ise Mekke Dönemi ve Medine Dönemi şeklinde ele alınmaktadır.

Birinci bölümü oluşturan Mekke Dönemi'nde Hz. Peygamber'in beşerî ve peygamberlik yönü, ilk vahiy ve Hz. Muhammed (as)'ın peygamberlikle görevlendirilmesi, Hz. Peygamber'in İslâm'a daveti, davete karşı gösterilen tepkiler ve Kur'ân-ı Kerîm'in verdiği cevaplar ele alınmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan siyere dâir birkaç konuya da yer verilmiş ve Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretiyle Mekke dönemi sona erdirilmiştir. İkinci bölümü teşkil eden Medine Dönemi'nde ise müşriklerle, Ehl-i Kitâbla ve münâfiklarla olan ilişkiler incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Hz. Peygamber, Siyer, İslâm Tarihi, Kur'ân-ı Kerîm, Ayet-i Kerîme...

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	MUKADDES GÜREL		
	Student Number	108110021006		
	Department	ISLAMIC HISTORY AND ARTS/ISLAMIC HISTORY		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	PROF.DR.MEHMET ALİ KAPAR		
Title of the Thesis/Dissertation	VERSES ABOUT THE LIE OF MUHAMMED IN THE HOLY QURAN			

The last prophet who is the last guidance of humanity announced the Quran revealed to him to people and he also lived a life in the direction revealed by the revelation. In this sense, it is very important to know the last prophet and learn his life. The Quran is the first and main source for anyone who wants to know him.

In our study, the life of the last prophet was dealt with especially within the scope of the announcement of Islam by determining the verses that have been known about the time or place related to the prophetic biography in the Quran. The invitation of the Prophet both in Mecca and Medina period was examined in the light of the verses in the Quran and it was aimed to contribute to the next other studies in the prophetic biography scope.

Our study consists of an introduction and the other two parts. In the introduction, information is given about the subject and importance of the prophetic biography; and the method, aim and sources of the research. The two sections are dealt as Mecca Period and Medina Period.

In the Mecca period which constitutes the first part, human and prophetic aspect of the last prophet, the first revelation, the appointment of Muhammad with prophethood, the last prophet's invitation to Islam, the reactions against the invitation and the answers of the Quran were discussed. There were also a few issues related to the prophetic biography in the Quran and the period of Mecca was ended with the emigration of the last prophet to Medina. In the Medina period which constitutes the second part, the relations with the idolaters, the Jews, the Christians and the factious were examined.

Key words: The last prophet, Prophetic biography, History of Islam, the Quran, Verse...

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
ÖN SÖZ.....	v

GİRİŞ

1.Siyer'in Konusu ve Önemi	1
2.Araştırmanın Metodu ve Amacı	3
3.Araştırmanın Kaynakları	4

I.BÖLÜM

MEKKE DÖNEMİ

1.Câhiliye Dönemi	8
2.Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber.....	11
2.1. Beşerî Yönü.....	12
2.2. Peygamberlik Yönü.....	16
3.İlk Vahiy ve Hz. Muhammed (as)'ın Peygamberlikle Görevlendirilmesi.....	17
3.1.Vahiy Kavramı ve Keyfiyeti	18
3.2.İlk Vahyin Gelişi	22
4.Hz.Peygamber'in Daveti.....	24
4.1 Gizli Davet	24
4.2. Alenî Davet	27
5.Davete Karşı Tepkiler.....	29
5.1.Tepkilerin Sebepleri	29
5.1.1.Asabiyet Duygusu	29
5.1.2.Fazilet Mücadelesi.....	32
5.2.Verilen Tepkiler ve Kur'ân-ı Kerîm'in Verdiği Cevaplar	33
5.2.1.Kur'ân-ı Kerîm'in ve Hz. Peygamber'in Etkisini Engellemek	33
5.2.2.Alay Etmeleri.....	36
5.2.3.Uzlaşma Girişimleri.....	40
5.2.4.Öldükten Sonra Dirilmeye Yönelik Eleştirileri	42
5.2.5.Hz. Peygamber'i Yalanlamaları	44
5.2.6.Hz. Peygamber'e Deli İthamında Bulunmaları	47

5.2.7. Hz. Peygamber'den Mucize İstemeleri	51
5.2.8. Hz. Peygamber'in Kur'ân'ı Uydurduğuna Dâir İddiaları.....	55
5.2.9. Müşriklerin Tehditleri	58
5.2.10.Tehaddî / Meydan Okuma	60
6.Habeşistan'a Hicret.....	62
7.Ebû Tâlib'in Vefâtı	64
8.Tâif'e Gidiş	65
9.İsrâ ve Mi'rac Olayı.....	67
10.Medine'ye Hicret	69
11.Mekke Dönemi Ayetlerinin Değerlendirilmesi	71

II.BÖLÜM MEDİNE DÖNEMİ

1.Kiblenin Tahvili.....	77
2.Müşriklerle İlişkiler	78
2.1.Abdullah b. Cahş Seriyyesi	78
2.2.Bedir Gazvesi	79
2.3.Uhud Gazvesi	87
2.4.Benî Mustalik Gazvesi	93
2.5.Hendek Gazvesi	94
2.6.Hudeybiye Antlaşması	98
2.7.Mekke'nin Fethi	103
2.8.Huneyn Gazvesi	107
3.Ehl-i Kitâb İle İlişkiler.....	109
3.1.Yahûdilerle İlişkiler	110
3.1.1.Benî Kaynuka' Gazvesi	112
3.1.2. Benî Nadîr Gazvesi.....	113
3.1.3 Benî Kurayza Gazvesi	115
3.1.4. Hayber'in Fethi.....	117
3.2.Hıristiyanlarla İlişkiler	118
3.2.1.Tebûk Gazvesi	119
3.2.2.Necrân Hıristiyanları	122

4.Münâfıklarla İlişkiler	123
4.1.Genel Olarak Münâfıklar	123
4.2.Uhud Gazvesi'nde Münâfıklar	126
4.3.Benî Mustalik Gazvesi'nde Münâfıklar	127
4.4.Hendek Gazvesi'nde Münâfıklar	132
4.5. Tebûk Seferi'nde Münâfıklar	135
4.6.Münâfıkların İnşâ Ettiği Mescid-i Dirâr	138
4.7.Abdullah b. Übey'in Ölümü ve Münâfıkların Sonu.....	140
5.Medine Dönemi Ayetlerinin Değerlendirilmesi	141
SONUÇ.....	144
BİBLİYOGRAFYA.....	149

KISALTMALAR

as. : Aleyhisselâm

b. : İbn, bin

bnt. : Bint

bkz. : Bakınız

byy. : Baskı yeri yok

c. : Cilt

çev. : Çeviren

DİA : Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

H.z. : Hazret-i

İA : Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi

s. : Sayfa

thk. : Tahkîk

terc. : Tercüme

thz. : Tarihsiz

vd. : Ve diğerleri

ÖN SÖZ

Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah’a, salât ve selâm Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (as)’a, ashâbına ve etbâına olsun.

Yüce Rabbimiz Kur’ân-ı Kerîm’de **“Andolsun, Allah’ın Rasûlünde sizin için; Allah’a ve âhiret gününe kavuşmayı uman, Allah’ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.”**¹ buyurarak Hz. Peygamber’in örnek alınması gereken yegâne şahsiyet olduğunu beyan etmiştir. Bu anlamda Hz. Peygamber’i tanımak ve O’nun hayatını öğrenmek her Müslüman için yerine getirilmesi gereken bir yükümlülüktür.

Hz. Peygamber’in hayatına bakıldığında O’nun Müslümanlara her yönüyle örnek olduğu müşâhede edilmektedir. Zira Hz. Peygamber nâzil olan ayet-i kerîmeleri bizzat hayatında uygulamış ve adeta yaşayan bir Kur’ân olmuştur. Bu anlamda aslında her ayetin Hz. Peygamber’in hayatında bir karşılığının olduğu ve ayet-i kerîmelerin gerek iman, ibadet, ahlâk hususlarında gerekse sosyal, siyâsî, hukukî alanlarda Hz. Peygamber’in hayatında yer bulduğu görülmektedir.

Hz. Peygamber’in tebliğ ettiği İslâm’ın evrensel bir din olması hasebiyle nâzil olan ayetlerin kıyamete kadar insanlığa yol gösterecek olması aynı zamanda İslâm’ın ilke ve prensiplerinin kıyamete kadar canlı ve dinamik olduğunu da göstermektedir. Bu anlamda Hz. Peygamber’e vahyedilen Kur’ân ayetleri sadece o zamanda yaşayanlar için değil kıyamete kadar tüm Müslümanlar için temel ilkeler ortaya koymuştur. Bu nedenle Kur’ân ayetlerinin bir çoğunun zamana veya mekana hasredilmesi mümkün değildir. Bunun yanı sıra siyerle ilgili zamana veya mekana bağlı olan ayetler de mevcuttur.

Bu çalışmamızda Kur’ân-ı Kerîm ayetlerinden siyer konularına ilişkin zamanı veya mekanı bilinen ayetler tespit edilmeye çalışılmış ve Hz. Peygamber’in hayatı özellikle İslâm’ı tebliği çerçevesinde oluşturulmaya özen gösterilmiştir. Bu anlamda Hz. Peygamber’in tebliği esnasında karşı karşıya kaldığı durumlar incelenmiş, ibadet,

¹ Ahzâb 33:21.

ahlâk ve hukuk gibi konular ele alınmamıştır. Çalışmamızda bu noktada bir tespit yapılmış ve bu yöndeki araştırmacılara kolaylık sağlamak amaçlanmıştır.

Araştırmamız giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Girişte Siyer'in Konusu ve Önemi, Araştırmanın Metodu ve Amacı ile Araştırmanın Kaynakları hakkında bilgi verilmektedir. İki ana bölüm ise "*Mekke Dönemi*" ve "*Medine Dönemi*" nden oluşmaktadır.

Mekke Dönemi'nde Hz. Peygamber'in beşerî ve peygamberlik yönü, Hz. Peygamber'e ilk vahyin gelişi, Hz. Peygamber'in İslâm'a daveti, bu davet sürecinde karşılaşmış olduğu tepkiler, Mekkeli müşrikler tarafından Hz. Peygamber'e ve inananlara karşı yapılan zulümler, bu süreç içerisinde karşılaşılan mücadeleler ve bunların neticesinde Müslümanların önce Habeşistan'a sonra da Medine'ye hicretleri ele alınmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan siyere dâir birkaç konuya da yer verilmiş olup Hz. Peygamber'in bizzat kendisinin Medine'ye hicretiyle birlikte Mekke Dönemi sona erdirilmiştir.

İkinci bölümü oluşturan Medine Dönemi'nde ise önce müşriklerle sonra Ehl-i Kitâbla daha sonra da münâfiklarla olan ilişkiler ele alınmış ve Medine Dönemi de sona erdirilmiştir.

Her iki dönemin sonunda o dönemlerle ilgili olarak genel bir değerlendirme yapılmış ve tezimiz sonuç bölümü ile tamamlanmıştır.

Tez konusunun tesbitinde ve bu çalışmanın yapılması esnasında bana yol gösteren, desteğini esirgemeyen saygıdeğer Prof. Dr. Mehmet Ali KAPAR ve Prof. Dr. Mehmet Bahaüddin VAROL hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Mukaddes GÜREL

Konya-2019

GİRİŞ

1.Siyer'in Konusu ve Önemi

Allah Teâlâ insanları yaratmış ancak başıboş bırakmamıştır. İnsanların dünya ve âhîret saadetine ulaşmalarını murad etmiş ve bunun için emir ve yasaklarını insanlara tebliğ etmek üzere peygamberler göndermiştir. İlk insan Hz. Âdem aynı zamanda ilk peygamberdir. Bu durum insanların bir rehber ihtiyacı olduğunu göstermesi açısından manidardır. Nitekim Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberler insanlığın hidâyet rehberi olmuşlardır.

Hz. Âdem (as) ile başlayan risâlet gönderilen birçok peygamber ile devam etmiş ve Hz. Muhammed (as) ile son bulmuştur. Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de ***“Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat O, Allah'ın Rasûlü ve nebîlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.”***² buyurarak Hz. Muhammed (as) ile peygamberlik zincirinin sona erdiğini, Hz. Peygamber'den sonra asla bir peygamber gelmeyeceğini başka bir söze mahal bırakmayacak şekilde kesin bir ifadeyle bildirmiştir.

Yüce Rabbimizin ***“(Ey Muhammed) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”***³ buyurduğu Hz. Peygamber'i tanımak ve O'nun hayatını öğrenmek isteyen kimsenin başvuracağı ilk ve ana kaynak Kur'ân-ı Kerîm'dir. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber ile ilgili olarak birçok ayet yer almaktadır. Hz. Peygamber'in gerek ahlâkı gerekse hayatı noktasında Müslümanlara yol gösteren ayetler Kur'ân-ı Kerîm'in Hz. Peygamber'i tanımak isteyen kimsenin başvuracağı ilk kaynak olma özelliğini ortaya koymaktadır.

Hz. Peygamber Kur'ân-ı Kerîm'i insanlara tebliğ etmiş, pratiğe aktarılması gereken ayetleri pratik hayata aktarmış ve vahyin gösterdiği doğrultuda bir hayat yaşamıştır. Böylelikle Hz. Peygamber tüm insanlığa örnek olmuştur. Bu anlamda siyer

² Ahzâb 33:40.

³ Enbiyâ 21:107.

ilmi önem arz etmektedir. Zira Hz. Peygamber'in örnek alınması ancak O'nun tanınmasıyla mümkün olacaktır.

Siyer sözlükte “davranış, hâl, yol, âdet, bir kimsenin ahlâkı, seciyesi ve hayat hikâyesi” gibi anlamlara gelmektedir. Siyer kelimesi sîret kelimesinin çoğulu olup her ikisi de Hz. Peygamber'in hayatı, O'nun hayatını konu edinen bilim dalı ve bu dalda yazılan eserler için kullanılmıştır.⁴

Hz. Peygamber'in Kur'ân-ı Kerîm'in içeriğinde geniş yer tuttuğunu gören sahâbe nesli Hz. Peygamber'i tanımanın İslâm'ı daha iyi anlamak için şart olduğunu idrak etmiştir. Bunun sonucunda onların siyer ve megâzîye dâir rivayetleri tefsir kitaplarına yansımış, siyer ve megâzî müellifleri de ele aldıkları konularla ilgili birçok ayete eserlerinde yer vermişlerdir. Hz. Peygamber'in amcasının oğlu Abdullah b. Abbâs çocukluğunda sahâbilerin yanına giderek kendilerinden Hz. Peygamber'in megâzîsini ve bunlarla ilgili ayetleri öğrenmeye çalıştığını söylerken bu ilim dalının doğup gelişmesinde ilk ve en önemli etkenin Kur'ân-ı Kerîm olduğunu vurgulamıştır. Sahâbe neslinden itibaren Müslümanlar sünnetin tespiti için yaptıkları hadis toplama çalışmalarının bir benzerini siyer ve megâzî sahasında yaparak bu ilim dalının temellerini atmışlardır. 1./7. yüzyılın yarısına kadar hadislerin tedviniyle birlikte yürütülen siyer ve megâzî çalışmaları giderek kendine has bir seyir takip etmeye başlamıştır. Siyer ve megâzî sahasındaki çalışmaların en verimli dönemi ise tâbiîn döneminin son temsilcilerinin eserlerini yazdıkları 2./8. yüzyılın ilk yarısına rastlar. Bu dönemin âlimleri kendilerinden önce sahife ve risalelerde toplananlarla ulaşabildikleri diğer rivayetleri konularına göre tasnif edip kronolojik sıraya koyarak siyer ve megâzî kitaplarına son şeklini veren eserlerini telif etmişlerdir. Siyer ve megâzî sahasındaki çalışmalar 3./9. yüzyıldan itibaren artarak günümüze kadar devam etmiştir.⁵

Siyeri, Kur'ân-ı Kerîm'den ayırmanın mümkün olmadığının idrak edildiği ilk dönemlerde bu duruma gereken hassasiyet gösterilmiş olmakla birlikte günümüz siyer

⁴ Fayda, Mustafa, “Siyer ve Megâzî”, *DİA*, İstanbul, 2009, XXXVII/319-324.

⁵ Fayda, Mustafa, “Siyer ve Megâzî”, *DİA*, XXXVII/319-324.

çalışmalarında bu durum göz ardı edilmektedir. Bu ise siyerin tam ve doğru olarak anlaşılmasına engel teşkil etmektedir. Kur'an-ı Kerîm'in Hz. Peygamber'in hayatını öğrenme hususunda asla vazgeçilemeyecek ilk ve ana kaynak olması hasebiyle günümüz siyer çalışmalarında da Kur'ân-ı Kerîm'in bu kaynaklığından istifade edilmesi büyük önem arz etmektedir.

2.Araştırmanın Metodu ve Amacı

Çalışmamız konusu itibariyle Hz. Peygamber'in tebliğ hayatına yönelik ayetleri ele almaktadır. Bundan dolayı çalışmamızda Hz. Peygamber'in davetinin Kur'ân-ı Kerîm'e yansıyan kısmı incelenmiştir. Hz. Peygamber'in İslâm'a tebliği çerçevesinde ayetler ele alınmış olup ibadet hayatına, ahlâkına ve hukûkî hayatına taalluk eden ayetler çalışmamız kapsamında değerlendirilmemiştir.

Araştırmamızda öncelikli olarak siyer konulu ayetlerin tespiti yapılmış ve ayetler tam meâl olarak verilmiştir. Tespit edilen ayetlerin sebab-i nüzulleri tefsir kaynaklarından araştırılmıştır.

Hz. Peygamber'in tebliğ hayatına ilişkin olarak Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan ayetlerle ilgili olayların ayrıntıları noktasında hadis kaynaklarından gerekli araştırmalar yapılarak çalışmamız zenginleştirilmiştir.

İslâm tarihi kaynaklarından ilgili konular araştırılmış ve olaylar hakkında kısaca bilgi vermeye gayret gösterilmiştir.

Hz. Peygamber'in hayatında yer alan ancak hakkında ayet nâzil olmayan bazı önemli olaylara da kısaca değinilmiş olup Kur'ân-ı Kerîm'de o olaylar hakkında ayete ulaşılamadığı bildirilmiştir.

Çalışmamızda konuyla ilgili olarak tespit ettiğimiz ayetler verilmiş, konunun farklı yönlerine işaret eden ayetler metinde gösterilmiş, ancak konuyla ilgili birçok ayet varsa o ayetlerin hepsi metinde gösterilmemiş dipnotta sûre ve ayet numarası verilmesiyle yetinilmiştir.

Tekrarlara yer ver vermemek adına bazı olaylar farklı başlıklar altında yinelenmemiş önce geçtiği yerdeki sayfaya atıf yapılarak konu tekrarıdan kaçınılmıştır.

Çalışmamızın Mekke Dönemi'nde kronolojik bir anlatım metodu uygulanmasına özen gösterilmiştir. Medine Dönemi'nde ise “*Müşriklerle İlişkiler*”, “*Ehl-i Kitâb'la İlişkiler*”, “*Münâfiklarla İlişkiler*” başlıkları altında olayları konu başlıkları altında inceleme metodu kullanılmıştır. Her konu başlığı ise kendi içerisinde yine kronolojik olarak anlatılmaya çalışılmıştır.

Araştırmamızın amacı; Hz. Peygamber'in hayatını siyerin en önemli kaynağı olan ve Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan ayetler ışığında incelemektir.⁶ Bundan dolayı çalışmamızın başlığı da “*Kur'ân-ı Kerîm'de Siyer Konularına Dâir Ayetler*” olarak tespit edilmiştir. Ancak Hz. Peygamber'in hayatını tüm yönleriyle ele almak mümkün olmamıştır. Zira Hz. Peygamber'in hayatının dînî, ahlâkî, siyasî, sosyal birçok yönü vardır. Bu bağlamda araştırmamız Hz. Peygamber'in tebliğ hayatına yönelik bir çalışma olarak hazırlanmıştır. Hz. Peygamber'in gerek Mekke dönemindeki gerekse Medine dönemindeki daveti Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan ayetler ışığı altında incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada Hz. Peygamber'in sadece İslâm'a daveti çerçevesindeki olaylar incelenerek siyer alanında yapılacak diğer çalışmalara katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

3.Araştırmanın Kaynakları

Araştırmamız konusu itibariyle tefsir, hadis ve İslâm tarihi kaynaklarından istifade etmeyi gerekli kılmıştır. Araştırmanın konusu olan *Kur'ân-ı Kerîm'de Siyer Konularına Dâir Ayetler* tespit edilerek tefsir kaynaklarından ayetlerin sebeb-i nüzulleri araştırılmıştır.

⁶ Bkz. Yiğit, İsmail, “Kur'ân ve Sîretü'n-Nebî”, *Kur'ân ve Tefsir Araştırmaları II*, İstanbul, 2001, s.91-100; Apak, Adem, “Siyere Kaynaklığı Açısından Kur'ân'ın Değeri ve Önemi”, *İstem*, Yıl:8, sayı:16, Konya, 2010, s.9-18.

Ayet-i kerîmelerin meâli Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları “*Kur’ân-ı Kerîm Meâli*” nden verilmiştir.

Taberî’nin (310/922) tefsir alanındaki “*Câmiu’l-Beyân an Tevili Âyi’l-Kur’ân*” adlı eseri ayetlerin nüzul sebepleri konusunda çalışmamıza katkı sağlamıştır. Yine aynı müellifin tarih alanındaki “*Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk*” adlı eserinden Hz. Peygamber dönemi olayları hususunda yararlanılmıştır.

Ayet-i kerîmelerin nüzul sebeplerini inceleme noktasında Vâhîdî’nin (468/1076) “*Esbâbü Nüzûli’l-Kur’ân*”ından istifade edilmiştir.

İbn Kesîr’in (774/1372) “*Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*” isimli eserinden ayetlerin sebep-i nüzulleri hususunda istifade edilmiştir. Aynı müellifin İslâm tarihi alanındaki “*el-Bidâye ve’n-Nihâye*” adlı eseri ise siyer konularını ihtiva etmesi ve bu konularda ayetleri kullanmış olması sebebiyle tezimizde faydalandığımız temel kaynaklar arasında yer almaktadır.

Mukâtil b. Süleyman’ın (150/767) “*Tefsîru’l-Kur’ân*”, Zemahşerî’nin (538/1144) “*el-Keşşâf ‘an Hakâ’iki Ğavâmidü’t-Tenzîl ve ‘Uyûni’l-Ekâvîl fî Vucûhi’t-Te’vîl*”, Râzî’nin (606/1210) “*Mefâtihu’l-Gayb*”, Kurtubî’nin (671/1273) “*el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*”, Nesefî’nin (710/1310) “*Medârikü’t-Tenzîl ve Hakâiku’t-Te’vîl*” adlı eserleri ilk dönem tefsir kaynakları olmaları hasebiyle araştırmamıza ayetlerin izahı hususunda önemli katkılarda bulunmuştur. Mukâtil b. Süleyman’ın eseri ilk tefsir kaynağı olması yönüyle ayrıca önem taşımaktadır.

Ebu’s-Suûd Efendi’nin (982/1574) “*İrşâdü’l-Akli’s-Selîm ilâ Mezâyê’l-Kitâbi’l-Kerîm*”, Âlûsî’nin (1270/1854) “*Rûhu’l-Meânî fî Tefsîri’l-Kur’âni’l-Azîm ve’s-Seb’i’l-Mesânî*”, Kâsımî’nin (1914) “*Mehâsinü’t-Te’vîl*” adlı eserleri ise daha sonraki tefsir kaynakları olarak ayetlerin izahı noktasında istifade ettiğimiz kaynaklar arasında yer almaktadır.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır’ın (1942) “*Hak Dini Kur’ân Dili*” adlı eseri ile Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarından olan “*Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*” tefsir alanında en çok başvurduğumuz kaynaklar arasında yer almaktadır.

Tezimizde faydalanılan diğer bir alan ise hadis kaynaklarıdır. Kütüb-ü Sitte diye isimlendirilen Buhârî'nin (256/870) ve Müslim'in (261/874) "*Sahîh*"leri ile İbn Mâce'nin (275/887), Ebû Dâvûd'un (275/889), Tirmizî'nin (279/892) ve Nesâî'nin (303/915) "*Sünen*"leri ilk dönem kaynakları arasında yer alması münasebetiyle tamamından istifade edilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en güvenilir kaynak olması hasebiyle Buhârî'nin "*el-Câmiu's-Sahîh*" adlı eseri hadis kaynakları içerisinde olayların ayrıntılarıyla ilgili olarak en çok başvurulan kaynak olmuştur.

Ayrıca İmam Mâlik'in (179/795) "*el-Muvatta'*", Ahmed b. Hanbel'in (241/855) "*el-Müsned*", Dârimî'nin (255/869) "*es-Sünen*" ve Hâkim en-Nisâbü'rî'nin (405/1014) "*el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*" adlı eserlerinden de faydalanılmıştır.

Temel İslâm tarihi kaynaklarından olan İbn İshâk'ın (151/768) "*es-Sîratü'n-Nebeviyye*" adlı eseri ve İbn İshâk'ın eserini geliştirip genişleten İbn Hişâm'ın (218/833) "*es-Sîratü'n-Nebeviyye*" adlı eseri bu alanda çalışmamızın temelini oluşturmuştur.

Hiz. Peygamber'in seriyye ve gazvelerini ayrıntılı bir şekilde ele almış olan Vâkîdî'nin (207/822) "*Kitâbü'l-Megâzî*" isimli eseri özellikle Medine Dönemi'ni incelerken oldukça istifade ettiğimiz bir kaynak olmuştur.

Siyer ve megâziye yer veren ilk tabakât müellifi İbn Sa'd'ın (230/844) "*et-Tabakâtü'l-Kübrâ*" adlı eserinin siyer-megâzî bölümlerinden yararlanılmıştır.

Tarihçi ve nesep âlimi Belâzürî'nin (279/892) "*Ensâbü'l-Eşrâf*" ve "*Fütûhu'l-Büldân*" adlı eserlerinden yeri geldikçe istifade edilmiştir.

İbnü'l-Esîr'in (630/1232) "*el-Kâmil fi't-Tarih*" adlı eserinin Hiz. Peygamber'in hayatını ele aldığı kısmı çalışmamıza ışık tutmuştur. Yine aynı müellifin sahâbe biyografilerini tanıtan "*Üsdü'l-Ğabe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*" adlı eseri çalışmamızda istifade ettiğimiz kaynaklar arasında yer almaktadır.

İbn Kayyım el-Cevziye'nin (751/1350) "*Zâdü'l-Meâd fi Hedyi Hayri'l-İbâd*" adlı eseri siyer konularının izahı noktasında en çok başvurduğumuz kaynaklar arasında yer almaktadır.

İbn Habîb'in (245/859) "*Kitâbü'l-Muhabber*", Ezrakî'nin (250/864) "*Ahbâru Mekke ve mâ câ'e fihâ mine'l-Âsâr*", Ya'kûbî'nin (292/904) "*Târîhu'l-Ya'kûbî*", İbn Hibbân'ın (354/965) "*es-Sîratü'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ*", İbn Hazm'ın (456/1064) "*Cevâmiu's-Sîre*", Beyhakî'nin (458/1066) "*Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetü Ahvâli Sâhibi's-Şerîa*", İbn Asâkir'in (571/1175) "*es-Sîratü'n-Nebeviyye*", Süheylî'nin (581/1185) "*Muhtasarü Kitâbi er-Ravdu'l-Ünüfü'l-Bâsimü fi's-Sîrati'n-Nebeviyyeti's-Şerîfe*", İbnü'l-Cevzî'nin (597/1201) "*el-Vefâ biahvâli'l-Mustafa*" adlı eserleri değişik alanlarda çalışmamıza ışık tutmuştur.

Mevdûdî'nin (1979) siyer alanındaki "*Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*" adlı eseri ve tefsir alanındaki "*Tefhîmu'l-Kur'ân*" adlı eseri en çok başvurduğumuz eserlerdendir.

İzzet Derveze'nin "*Kur'ân'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*" adlı eseri bize bu çalışmamızda istifade ettiğimiz önemli kaynaklar arasında yer almaktadır.

Ayrıca çalışmamızda Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisinin ve Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisinin ilgili maddelerinden de istifade edilmiştir.

I.BÖLÜM

MEKKE DÖNEMİ

Hız. Muhammed (as)'ın kendisine peygamberlik verilmesiyle başlayan ve önce sahâbenin daha sonra da Hız. Peygamber'in Mekke'den ayrılarak Medine'ye hicret etmelerine kadar devam eden dönem Mekke dönemidir. 610-622 yılları arasında yaklaşık 13 yıl süren⁷ bu dönemde Hız. Peygamber insanları İslâm'a davet etmiş, bu davete icabet eden Müslümanlar inançları uğruna Mekkeli müşrikler tarafından kendilerine revâ görülen pek çok eziyete katlanmak durumunda kalmışlardır. Müslümanlarla Mekkeli müşrikler arasında yaşanan mücadeleler nihayetinde Müslümanların hicretiyle neticelenmiştir.

1.Câhiliye Dönemi

Câhiliye, “cehl” kökünden türetilmiş bir kelime olup ilmin zıddı olarak “bilgisizlik” anlamına gelmektedir. İslâmî dönemde ortaya çıkmış bir terim olan câhiliye, gerek Kur'ân-ı Kerîm'de gerekse hadislerde Arapların İslâm'dan önceki inançlarını ve davranışlarını İslâmî devirdekenden ayırt etmek için kullanılmıştır. Bu sebeple genellikle Arapların İslâm'dan önceki dönemine “Câhiliye” veya “Câhiliye Çağı” denilmektedir.⁸

Arapların İslâm'dan önceki tarihlerinin Câhiliye diye nitelendirilmesinin sebepleri olarak Arapların hayat tarzına bedeviliğin hâkim olması, çevrelerinde yaşayan insanlara göre medeniyet bakımından geri kalmaları, bilgisizce ve gaflet içerisinde göçebe ve yarı göçebe hayatı yaşayan kabile topluluklarından oluşan, kayda değer önemli bir tarihleri olmayan, puta tapan, kötülük yapmalarını önleyen bir dine,

⁷ İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, Kâhire, 1998, I/180; İbn Sa'd, Muhammed, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrût, 1958, I/225; İbn Habîb, Ebü Ca'fer Muhammed, *Kitâbü'l-Muhabber*, Beyrût, thz, s.10; el-Buhârî, Ebü Abdullah Muhammed b. İsmâîl, *Sahîhu'l-Buhârî*, İstanbul, 1981, *Menâkıbü'l-Ensâr*, 28; et-Tirmizî, Ebü İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, İstanbul, 1981, *Menâkıb*, 4; el-Mes'ûdî, Ebu'l-Hasen Ali b. el-Hüseyn b. Ali el-Mesûdî el-Hüzelî, *Mürüccü'z-Zeheb ve Meâdinü'l-Cevher*, byy, 1283, I/307; İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâîl, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrût, 1966, III/4.

⁸ Fayda, Mustafa, “Câhiliye”, *DİA*, İstanbul, 1993, VII/17-19.

bir peygambere ve semavî bir kitaba sahip bulunmayan insanlar olmaları gibi hususlar üzerinde durulmuştur.⁹

İslâm'ın neş'et ettiği Mekke şehri Kâbe'yi barındırması hasebiyle eskiden beri kutsal kabul edilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de Kâbe'nin insanlar için ilk kurulan mübârek bir ev olduğu ve Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail ile birlikte Kâbe'yi bina ettiği aşağıdaki ayet-i kerîmelerle bildirilmektedir:

“Şüphesiz, insanlar için kurulan ilk ibadet evi elbette Mekke’de, âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulan Kâbe’dir.”¹⁰

“Hani İbrahim, İsmail ile birlikte evin (Kâbe’nin) temellerini yükseltiyor, ey Rabbimiz, bizden kabul buyur. Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin, diyorlardı.”¹¹

Hz. İbrahim'in tebliğ ettiği dine Hz. İsmail'in davetiyle vâris olan Araplar zamanla bu dinden uzaklaşmışlar ve hak yoldan saparak inançlarına şirk karıştırmışlardır. Hz. İbrahim ile oğlu Hz. İsmail tarafından inşa edilen Kâbe'nin içerisine ve çevresine putlar yerleştirmişler ve putların kendilerini Allah'a yakınlaştırdığına inanarak onlara tapar hale gelmişlerdir. Onların bu durumunu bildiren ayet-i kerîme şöyledir:

“İyi bilin ki, hâlis din yalnız Allah’ındır. Onu bırakıp da başka dostlar edinenler, biz onlara sadece, bizi Allah’a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz, diyorlar. Şüphesiz Allah, ayrılığa düştükleri şeyler konusunda aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah, yalancı ve nankör olanları doğru yola iletmez.”¹²

Mekkeli müşrikler Kâbe'yi putlarla doldurmalarına rağmen Kâbe'yi putlara nisbet etmemişler daima Beytullah olarak görmüşlerdir. Fakat kendilerini Allah'a

⁹ Fayda, Mustafa, “Câhiliye”, *DİA*, VII/17-19.

¹⁰ Âl-i İmrân 3:96.

¹¹ Bakara 2:127.

¹² Zümer 39:3.

yaklaştırdığına inandıkları putlara kurban kesip dua etmekten de asla vazgeçmemişlerdir.¹³ Böylece İslâm öncesi Mekke toplumunda Allah inancı olmasına rağmen putperestlik hüküm sürmeye devam etmiştir.

Mekkeli müşriklerin, taptıkları putların yanı sıra Allah'a da inandıklarını bildiren aşağıdaki ayet-i kerîmeler Mekkeli müşriklerin, Allah'a ve Allah'ın sonsuz kudretine inandıkları halde Allah'tan başkasının ibadete layık olmadığını kavrayamamaları neticesinde inanç boyutunda nasıl bir çelişki içerisinde olduklarını da ortaya koymaktadır:

“De ki: Eğer biliyorsanız söyleyin, yer ve yerde bulunanlar kime aittir? Allah'ındır, diyecekler. Öyle ise siz hiç düşünüp öğüt almaz mısınız? de. De ki: Yedi kat göklerin Rabbi, büyük Arş'ın Rabbi kimdir? Allah'ındır, diyecekler. Öyle ise O'na karşı gelmekten sakınmaz mısınız? de. De ki: Eğer biliyorsanız söyleyin her şeyin hükümranlığı elinde olan, kendisi koruyan, kendisine karşı korunulamaz olan kimdir? Allah'ındır, diyecekler. Öyle ise nasıl aldanıyorsunuz? de ”¹⁴

Yine Kur'ân-ı Kerîm, putperestliğin yayılmasından sonra da Araplar arasında Allah inancının olduğunu, müşriklerin gökleri ve yeri yaratanın Allah olduğunu bildiklerini, yağmuru yağdıran ve onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltenin Allah olduğuna inandıklarını da bildirmiştir. Ne var ki bu durum onların şirk üzere olmalarına engel olamamıştır.

“Andolsun, eğer onlara, gökleri ve yeri kim yarattı diye sorsan, elbette Allah derler.”¹⁵

¹³ Ünal, Sadettin, “Kâbe”, *DİA*, İstanbul, 2001, XXIV/14-21.

¹⁴ Mü'minûn 23:84-89. Ayrıca Bkz. Ankebût 29:61,63; Lokmân 31:25; Zuhuf 43:9, 87.

¹⁵ Zümer 39:38.

“Andolsun, eğer onlara, gökten yağmuru kim indirip de onunla yeryüzünü ölümlünden sonra diriltti diye soracak olsan, mutlaka Allah diyeceklerdir.”¹⁶

Câhiliye Dönemi’nde Mekke toplumunun çoğunluğunu putperestler oluşturmasına rağmen sayıları az da olsa putlara tapmayan Allah inancına sahip Hanîf adı verilen kimseler de mevcuttur.

Hz. Muhammed (as) insanların ekseriyetinin Allah’a şirk koştuğu ve her türlü kötülüğü işlediği bir dönemde dünyaya gelmiş, putperest bir toplum olan Kureyş kabilesi içerisinde yaşamış ancak daha sonra getireceği prensiplere aykırı bir yaşam tarzı içinde asla bulunmamıştır. Üstün ahlâkî meziyetleri sayesinde Mekke halkının sevgisini ve saygısını kazanmış hatta doğruluğu ve dürüstlüğü sebebiyle kavmi henüz vahiy gelmezden önce kendisini “*el-Emîn*”¹⁷ diye isimlendirmiştir. Hz. Peygamber en zor anlarında bile “*Emîn*” sıfatına uygun olarak hareket etmiş asla emanete ihanet etmemiş ve tüm hayatı boyunca da bu vasfı taşımıştır.

Yaşadığı toplumdaki dinî ve sosyal bozukluklara şahit olan Hz. Peygamber yaşı kırka yaklaşınca insanlardan uzak durmayı ve nefis murakabesi yapmayı alışkanlık haline getirmiş bunun neticesinde Mekke’nin kuzeydoğusunda Kâbe’ye yaklaşık 5 km. uzaklıkta bulunan Hira mağarasında¹⁸ Ramazan ayında inzivaya çekilmeye başlamış ve bu durum kendisine vahiy gelinceye kadar devam etmiştir.

2.Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Peygamber

Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Peygamber’in gerek beşerî yönüyle gerekse peygamberlik yönüyle ilgili olarak ayet-i kerîmeler yer almaktadır. Hz. Peygamber’in kul oluşuna işaret eden ayetler de vardır.¹⁹

¹⁶ Ankebût 29:63.

¹⁷ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/180; es-Suyûtî, Ebu’l-Fazl Celâleddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr, *el-Hasâisu’l-Kübrâ*, Beyrût, 2003, I/153; Ziriklî, Hayruddin, *el-A’lâm Kâmûsü Terâcim li-Eşheri’r-Ricâl ve’n-Nisâ’ min’el-Arab ve’l-Müsta’rebîn ve’l-Müsteşrikîn*, byy, 1969, VII/86.

¹⁸ Günel, Fuat, “Hira,” *DİA*, İstanbul, 1998, XVIII, 121-122.

¹⁹ Bkz. İsrâ 17:1; Kehf 18:1.

2.1. Beşerî Yönü

Kur'ân-ı Kerîm'de peygamberler hakkında bilgi verilirken üzerinde durulan önemli hususlardan bir tanesi; peygamberlerin beşer olmasıdır. Ayet-i kerîmelerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber'in beşer olması itibariyle karşılaştığı itirazları kendisinden önce gönderilen diğer peygamberler de yaşamışlardır.²⁰

Mekkeli müşriklere göre peygamber olarak insanüstü bir varlık gönderilmeliydi. Bu düşüncelerinden dolayı Hz. Peygamber'in insan olmasını yadırgıyorlar ve Hz. Peygamber'i de büyülenmiş biri olarak nitelendiriyorlardı. Şu ayet-i kerîmeler onların bu durumunu haber vermektedir:

“Dediler ki: Bu ne biçim peygamber ki yemek yer, çarşıda, pazarda dolaşır. Ona bir melek indirilseydi de bu onunla beraber bir uyarıcı olsaydı ya! Yahut kendisine bir hazine verilseydi veya ürününden yiyeceği bir bahçe olsaydı ya! Zalimler (inananlara), siz ancak büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz, dediler.”²¹

Müşrikler kendileri inanmadıkları gibi diğer insanların da Hz. Peygamber'e iman etmelerini engellemek için Hz. Peygamber'in insan olmasını ileri sürmüşlerdir. Onların bu durumunu haber veren bir diğer ayet grubu da şöyledir:

“Rablerinden kendilerine yeni bir öğüt (bir uyarı) gelmez ki, onlar mutlaka onu alaya alarak, kalpleri de gaflette olarak dinlemesinler. O zulmedenler gizlice şöyle konuştular: Bu da ancak sizin gibi bir insan. Şimdi siz göz göre göre sihre mi kapılacaksınız?”²²

Mekkeli müşriklerin bu itirazlarına cevap verilen aşağıdaki ayet-i kerîmelerde Hz. Peygamber'den önce gönderilen peygamberlerin de yiyip içen ölümlü birer insan oldukları dolayısıyla bunun yadırganacak bir durum olmadığı ifade edilmektedir:

²⁰ Bkz. Mü'minûn 23:24, 33-34, 47; Şuarâ 26:186; Kamer 54:24.

²¹ Furkân 25:7-8.

²² Enbiyâ 21:2-3.

“Senden önce de ancak kendilerine vahyettiğimiz bir takım erkekleri peygamber gönderdik. Eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun. Biz onları yemek yemez bir beden yapısında yaratmadık. Onlar ölümsüz de değillerdi.”²³

Cenâb-ı Hak, Hz. Peygamber’e bir insanın peygamber olabileceği düşüncesini kabullenemeyen müşriklere karşı şöyle demesini emretmektedir:

“De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. (Ne var ki) bana, sizin ilâhınız ancak bir tek ilâhtır diye vahyolunuyor. Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın.”²⁴

Yine bir başka ayet-i kerîmede ise Hz. Peygamber’den müşriklere şöyle cevap vermesi istenmiştir ki ayet-i kerîmede Hz. Peygamber’in gaybı bilmediği, melek olmadığı ve diğer insanlar gibi olduğu ancak kendisine peygamberlik verildiği açık ve net bir şekilde beyan edilmiştir:

“De ki: Ben size Allah’ın hazineleri benim yanımdadır demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size, ben bir meleğim de demiyorum. Ben sadece bana gönderilen vahye uyuyorum. De ki: Görmeyenle gören bir olur mu? Siz hiç düşünmez misiniz?”²⁵

Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber’e iman etmeyişlerine temel neden olarak O’nun insan oluşunu gösterdiklerini ifade eden ve Cenâb-ı Hakkın da Hz. Peygamber’den onlara vermesini emrettiği cevabı beyan eden ayet-i kerîmeler şöyledir:

²³ Enbiyâ 21:7-8. Ayrıca Bkz.Ra’d 13:38; Furkân 25:20.

²⁴ Kehf 18:110. Ayrıca Bkz.Fussilet 41:6.

²⁵ En’âm 6:50. Ayrıca Bkz.A’râf 7:188.

“İnsanlara hidayet (Kur’ân) geldikten sonra onların iman etmelerine ancak, Allah bir beşeri mi peygamber olarak gönderdi? demeleri engel olmuştur.”²⁶

“De ki: Eğer yeryüzünde (insanlar yerine) yerleşip dolaşan melekler olsaydı elbette onlara gökten bir melek peygamber indirirdik.”²⁷

Ayet-i kerîmeden anlaşıldığına göre; müşrikler Allah’ın peygamberleri insan olarak göndermesindeki hikmeti kavrayamıyorlardı. Eğer yeryüzünde melekler yaşasaydı Allah Teâlâ onlara peygamber olarak melek gönderirdi. Ama Allah insanlara peygamber olarak melek gönderseydi onu göremezler, kendi dilleriyle iletişim kuramazlar, neticede risâletin hedefi gerçekleşmezdi.²⁸

Yine aşağıdaki ayet-i kerîmeler de Hz. Peygamber’in beşer oluşuna işaret etmektedir. Nitekim ayet-i kerîmelerde zikredilen özellikler insanlara mahsustur.

“Seni yetim bulup da barındırmadı mı? Seni yolunu kaybetmiş olarak bulup da yola iletmedi mi? Seni ihtiyaç içinde bulup da zengin etmedi mi?”²⁹

“İşte sana da, emrimizle, bir ruh (kalpleri diriltten bir kitap) vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola eristireceğimiz bir nur yaptık. Şüphesiz ki sen doğru bir yola iletiyorsun.”³⁰

Hz. Peygamber’in beşer olması hasebiyle diğer insanlar gibi ölümlü olduğu Kur’ân-ı Kerîm’de bildirilmiştir. Bu durumu bildiren ayet-i kerîmelerden biri şöyledir:

²⁶ İsrâ 17:94.

²⁷ İsrâ 17:95.

²⁸ *Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Prof. Dr. Hayrettin Karaman, vd., Ankara, 2006, III/522.

²⁹ Duhâ 93:6-8.

³⁰ Şûra 42:52.

“(Ey Muhammed) Şüphesiz sen öleceksin ve şüphesiz onlar da öleceklerdir.”³¹

Hız. Peygamber’in de diğere bütün peygamberler gibi ölümlü olduğunu vurgulamak için nâzil olan aşığıdaki ayet-i kerîme ise Hız. Peygamber vefât ettiğinde O’nun vefâtını kabullenemeyenleri kendine getirmiştir. Nitekim Hız. Peygamber vefât ettiğinde Hız. Ömer O’na ölümü yakıştırıramamış ve Hız. Peygamber’in öldüğünü kabul etmek istememişti. Hız. Ebû Bekir ise daha dirayetli davranmış ve halka yönelerek “Kim Muhammed’e tapıyorsa, Muhammed öldü. Kim de Allah’a tapıyorsa, Allah diridir ve ölmez” diye hitap etmiş ve sonrasında aşığıdaki ayet-i kerîmeyi okumuştur. Sanki insanlar o zamana kadar böyle bir ayetin nâzil olduğunu hiç bilmiyorlardı.³²

“Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi O ölür veya öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim gerisin geriye dönerse, Allah’a hiçbir zarar veremez. Allah şükredenleri mükâfatlandıracaktır.”³³

Cenâb-ı Hak bu ayet-i kerîmede peygamberlerin, kavimleri arasında ebediyyen kalmayacaklarını bildirmekle birlikte peygamber olarak gönderilen elçilerin ölmeleri veya öldürülmeleri durumunda onların getirdiklerine sımsıkı yapışma gerektiğini anlatmaktadır.³⁴ Çünkü peygamber göndermenin maksadı risâleti tebliğ ve gerekli olan hücceti getirmektir. Yoksa peygamberlerin, aralarında ebedî olarak bulunmaları değildir.³⁵

³¹ Zümer 39:30.

³² İbn İshâk, *es-Sıra*, II/381; İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik, *es-Sıratü'n-Nebeviyye*, Mısır, 1955, II/656; Hâkim en-Nisâbüri, Ebû Abdullah Muhammed, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, Beyrût, 1986, II/295; İbnü'l-Esir, İzzüddin Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, *el-Kâmil fi't-Târih*, Beyrût, 1965, II/324.

³³ Âl-i İmrân 3:144.

³⁴ el-Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, Kâhire, 1967, IV/222.

³⁵ er-Râzî, Fahrüddin, *Mefâtihu'l-Gayb*, terc: Prof. Dr. Suat Yıldırım, vd., Akçağ Yayınları, Ankara, 1988-1995, VII/92.

2.2. Peygamberlik Yönü

Allah Teâlâ Hz. Muhammed (as)'ı insanlar arasından seçerek peygamber olarak göndermiştir. Hz. Peygamber'in görevinin tebliğ olduğu şu ayet-i kerîmede açık ve net olarak belirtilmektedir:

“Peygamberin üzerine düşen ancak tebliğdir. Allah, sizin açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilir.”³⁶

Ayet-i kerîmede geçen bu ifade Allah Teâlâ'nın emrettiği şeyin yerine getirilmesinin gerekliliğini kuvvetlendirmekte ve Hz. Peygamber'in üzerine düşen tebliğ vazifesini yerine getirmiş olduğunu göstermektedir.³⁷

Hz. Peygamber'in tebliğ görevini Allah Teâlâ'nın izniyle yapmakta olduğuna dikkat çeken ayet-i kerîmeler şöyledir:

“(Ey Muhammed) Şüphesiz biz seni bir şahit, bir müjdecî ve bir uyarıcı olarak gönderdik.”³⁸

“Ey Peygamber, biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; Allah'ın izniyle kendi yoluna çağırان bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik.”³⁹

Ayet-i kerîmede Hz. Peygamber'in sıradan bir kimse olmadığı Allah'ın yüce mevki ve makamlar lütfettiği değerli bir şahıs olduğu bildirilmektedir.⁴⁰

Hz. Peygamber'in görevini belirleyen ve O'nun ne gibi sıfatlarla gönderildiğini bildiren aşağıdaki ayet-i kerîmede aynı zamanda Hz. Peygamber'in bu görevi

³⁶ Mâide 5:99. Ayrıca Bkz.Nahl 16:82.

³⁷ ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed, *el-Keşşâf 'an Hakâ'iki Ğavâmidü't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fi Vucûhi't-Te'vîl*, Riyâd, 1998, II/299.

³⁸ Fetih 48:8.

³⁹ Ahzâb 33:45-46.

⁴⁰ el-Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, terc: Muhammed Han Kayanî, vd., İnsan Yayınları, İstanbul, 1996, IV/429.

karşılığında herhangi bir ücret talep etmediği onlardan sadece davete icabet etmelerini istediği de beyan edilmektedir:

“Biz seni ancak bir müjdecî ve bir uyarıcı olarak gönderdik. De ki: Ben buna karşılık sizden dileyen kimsenin, Rabbine giden yolu tutmasından başka herhangi bir ücret istemiyorum.”⁴¹

Hz. Peygamber Allah’a iman etmiş, kendisine gelen vahyi tasdik etmiş, nübüvvet görevini üstlenmiş ve bu yolda pek çok zorluklara da göğüs germiştir. Kavminden gördüğü bütün eziyetlere Allah’ın yardımını ile karşı koymuş ve Allah’ın emri üzere bu yolda yürümüştür.⁴²

3.İlk Vahiy ve Hz. Muhammed (as)’ın Peygamberlikle Görevlendirilmesi

Hz. Peygamber kırk yaşına kadar Cenâb-ı Hak tarafından Câhiliye dînî inanış örf ve âdetlerinden korunmuş ve kırk yaşında iken 610 yılı Ramazan ayının⁴³ 27. gecesi⁴⁴ Hira mağarasında Cebrâil tarafından kendisine ilk vahiy gelmiştir.

Allah Teâlâ’nın insanlığı karanlıklardan aydınlığa çıkarması için⁴⁵ gönderdiği Kur’ân-ı Kerîm’in Hz. Peygamber’e Ramazan ayında indirildiğini beyan eden ayet-i kerîmeler şöyledir:

“(O sayılı günler) insanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hak ile bâtulı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kur’ân’ın kendisinde indirildiği Ramazan ayıdır.”⁴⁶

⁴¹ Furkân 25:56-57. Ayrıca Bkz.En’âm 6: 90; Yûsuf 12:104; Mü’minûn 23:72; Sebe’ 34:47; Sâd 38:86; Şûrâ 42:23; Tûr 52:40; Kalem 68:46.

⁴² İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/240; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/23.

⁴³ Bkz.Bakara 2:185.

⁴⁴ el-Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir, *Ensâbü’l-Eşrâf*, thk: Süheyl Zekkâr- Riyâd Zirîklî, Beyrût, 1996, I/115. (Ramazan’ın 17. günü olarak gelen rivayet için Bkz: İbn Sa’d, *et-Tabakât*, I/194; Ramazan’ın 24. günü şeklinde rivayet için Bkz: İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/6.)

⁴⁵ Bkz. İbrahim 14:1-2.

⁴⁶ Bakara 2:185.

“Hâ Mîm. Apaçık olan Kitab’a andolsun ki, biz onu mübarek bir gecede indirdik. Şüphesiz biz, insanları uyarmaktayız.”⁴⁷

“Şüphesiz biz onu (Kur’ân’ı) Kadir gecesinde indirdik”⁴⁸

Yukarıdaki ayet-i kerîmelerde Kur’ân-ı Kerîm’in mübarek bir gecede indirildiği bildirilmektedir. Kadir Sûresi’nin ilk ayet-i kerîmesinde ise o mübarek gecenin Kadir Gecesi olduğu beyan edilmektedir.

Hz. Muhammed (as)’a Hira mağarasında gelen ilk vahiyden itibaren peygamberlik süreci başlamış ve bu süreç 23 yıl boyunca Hz. Peygamber’in vefâtına kadar devam etmiştir. Hz. Peygamber’in 23 yıllık peygamberlik hayatının nübüvvetten hicrete kadar devam eden 13 yılı Mekke’de; hicretten vefâtına kadar devam eden 10 yılı da Medine’de geçmiştir.⁴⁹

3.1.Vahiy Kavramı ve Keyfiyeti

“Vahiy” kelimesi sözlükte, işaret, yazı, risâlet (mesaj), ilham, gizli söz ve başkasına bildirdiğin her şey anlamlarına gelmektedir.⁵⁰ Terim olarak Allah’ın bir emri, bir hükmü veya bir bilgiyi peygamberine gizli olarak bildirmesi demektir.⁵¹

Kur’ân-ı Kerîm, Hz. Peygamber’e vahiy yoluyla gönderilmiştir. Bu durumu Cenâb-ı Hak bizzat Kur’ân-ı Kerîm’de bildirmektedir. Hz. Peygamber’e, Kur’ân-ı Kerîm’in vahiy yoluyla geldiğini bildiren ayet-i kerîme aynı zamanda İslâm’ın evrenselliğini de ortaya koymaktadır:

“De ki: Şahitlik bakımından hangi şey daha büyüktür? De ki: Allah, benimle sizin aranızda şahittir. İşte bu Kur’ân bana, onunla sizi ve eriştiği herkesi uyarayım diye vahyolundu. Gerçekten siz mi Allah ile

⁴⁷ Duhân 44:1-3. Ayrıca Bkz.Bakara 2:185.

⁴⁸ Kadir 97:1.

⁴⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/4.

⁵⁰ İbn Manzûr, Cemâlüddîn Ebü’l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem el-Ensârî el-İfrikî el-Mısırî, *Lisânü'l-‘Arab*, Beyrût, 2009, XV/443; Âsım Efendi, *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*, İstanbul, 2014, VI/6028; Zebîdî, Muhammed Murtazâ, *Tâcü'l-‘Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Beyrût, 2007, XL/78.

⁵¹ Yavuz, Yusuf Şevki, “Vahiy”, *DİA*, İstanbul, 2012, XLII/440-443.

beraber başka ilâhlar olduğuna şahitlik ediyorsunuz? De ki: Ben şahitlik etmem. De ki: O, ancak tek bir ilâhtır ve şüphesiz ben sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım.⁵²

Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber'e "Ey Muhammed, söylediklerinle ilgili olarak kimsenin seni tasdik ettiğini görmedik. Yahûdilere ve Hıristiyanlara sorduk. Onlar da seninle ilgili olarak kendi kitaplarında ve dinlerinde herhangi bir bilgi olmadığını söylediler. Bize, senin Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik edecek birini göster" demişler ve bunun üzerine yukarıdaki ayet-i kerîme nâzil olmuştur.⁵³

Mekkeli müşriklerin, kendi aralarından Hz. Muhammed (as)'ın seçilerek kendisine vahyedilmesine şaşırma⁵⁴ ve sanki ilk defa bir elçiye vahyediliyormuş gibi durumu tuhaf karşılamaları üzerine Allah Teâlâ, Hz. Peygamber'e vahyetmesinin yeni bir durum olmadığını, kendisinden önceki peygamberlere de vahyettiğini aşağıdaki ayet-i kerîmeyle bildirmektedir:

"Biz Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshâk'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleyman'a da vahyetmiştik. Dâvûd'a da Zebûr vermiştik."⁵⁵

Ayet-i kerîmede Hz. Peygamber'in şahsında Ehl-i Kitâb'a, Hz. Muhammed (as)'ın da diğer peygamberler gibi bir peygamber olduğu, O'na gelen Kur'ân'ın da diğer peygamberlere gelen Tevrat, Zebûr, İncil gibi ilâhî bir kitap olduğu ve Hz. Peygamber'in de diğer peygamberler gibi müjdelerle ve uyarılarla gönderildiği bildirilmektedir.⁵⁶

Allah ile peygamberleri arasında iletişimin nasıl gerçekleştiğini bildiren şu ayet-i kerîme vahyin geliş şekli hakkında bilgi vermektedir ki ayet-i kerîmede Allah'ın

⁵² En'âm 6:19. Ayrıca Bkz. Yûnus 10:15.

⁵³ el-Vâhidî, Ebu'l Hasen Ali b. Ahmed, *Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân*, Riyâd, 2005, 367- 368.

⁵⁴ Bkz. Kâf 50:1-2.

⁵⁵ Nisâ 4:163.

⁵⁶ *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, II/183.

peygamberlerine vahyi şu üç şekilden biriyle gönderdiği belirtilmektedir: Ya vasıtasız bir şekilde peygamberin kalbine doğması veya Allah'ın peygamberiyle perde ardından konuşması yahut da melek vasıtasıyla peygamberine vahiy göndermesi şeklindedir:

“Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. Süphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir.”⁵⁷

Vahyin kaynağını ve Hz. Peygamber'in Allah Teâlâ katındaki üstün mertebesini canlı bir tasvirle ortaya koyan aşağıdaki ayet-i kerîmelerde Hz. Peygamber ve Kur'ân-ı Kerîm hakkındaki asılsız isnatlar kesin bir dille reddedilmekte, Hz. Peygamber'in yolunu şaşırılmış bir insan olmadığı ve kişisel arzularıyla da hareket etmediği belirtilmektedir. Bu özlü anlatımla Hz. Peygamber'in içten veya dıştan gelebilecek olumsuz etkilere karşı ilâhî koruma altında bulunduğu gerçeği pekiştirilmektedir. Ayrıca ayet-i kerîmede Hz. Peygamber için “Arkadaşınız” ifadesinin kullanılması muhatapların Hz. Peygamber'i yakından tanıdıklarını hatırlatması açısından da oldukça mânîdardır.⁵⁸

“Battığı zaman yıldız andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed haktan) sapmadı ve azmadı. O, nefis arzusu ile konuşmaz. (Size okuduğu) Kur'ân ancak kendisine bildirilen bir vahiydir. (Kur'ân'ı) O'na, üstün güçlere sahip, muhteşem görümlü (Cebrâil) öğretti. O, en yüksek ufukta bulunuyorken (aslî suretine girip) doğruldu. Sonra (O'na) yaklaştı, derken sarkıp daha da yakın oldu. (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu. Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti. Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı. (Şimdi siz) gördüğünüz şey hakkında O'nunla tartışıyor musunuz?”⁵⁹

⁵⁷ Şûrâ 42:51. (Ayet-i kerîmede vahyin geliş şekillerinden 3 tanesi zikredilmiştir. Ayet-i kerîmede zikredilen vahyin geliş şekillerine ilave olarak hadis-i şeriflerde de sâdık rüya şeklinde gelen vahiy, çan sesini andıran şekilde gelen vahiy ve Cebrâil'in insan şeklinde getirdiği vahiy olmak üzere 3 ayrı vahiy geliş şekli hakkında daha bilgi verilmektedir. Bkz: Buhârî, *Bed'ü'l-Vahiy*, 2, 3.)

⁵⁸ *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, V/157.

⁵⁹ Necm 53:1-12.

Vahyin ilk gelmeye başladığı dönemlerde Hz. Peygamber Cebrâil'den aldığı vahyi ezberlemek ve O'nunla birlikte okumak için acele etmiştir. Bunun üzerine Allah Teâlâ, O'nun kendisine nâzil olan vahyi dinlemesini ve vahiy bitene kadar beklemesini emretmiş, vahyi O'nun kalbinde toplamayı, okunuşunu ve tebliğini kolaylaştırmayı ve vahiyden kastedilen manaya kendisini vâkîf kılacağını tekeffül etmiş ve bu sebeple şöyle buyurmuştur:⁶⁰

“Gerçek hükümdar olan Allah yücedir. Sana vahyedilmesi tamamlanmadan önce Kur’ân’ı okumakta acele etme. Rabbim ilmimi arttır de.”⁶¹

Hz. Peygamber’e vahiy geldiği zaman Hz. Peygamber’in bundan sıkıntı duyması ve vahyi alırken unutmamak için dudaklarını hareket ettirmesi üzerine Cenâb-ı Hak şu ayet-i kerîmeleri indirmiştir:⁶²

“(Ey Muhammed) O’nu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımlatma. Şüphesiz onu toplamak ve okumak bize aittir. O halde, biz onu okuduğumuz zaman, onun okunuşuna uy. Sonra onu açıklamak da bize aittir.”⁶³

Bu ayet-i kerîmelerin nüzûlünden sonra Hz. Peygamber rahatlamıştır.⁶⁴ Ayet-i kerîmelerde vahyin korunmasının Allah’ın sorumluluğunda olduğu beyan edilerek Hz. Peygamber’in bu hususta kaygılanmaması istenmektedir.

Kur’ân-ı Kerîm’in kendisi mucize olduğu gibi her kelimesinin Hz. Peygamber’e ezberletilmesi de bir mucizedir. Hz. Peygamber’in, kendisine gelen vahiydeki bir kelimeyi unutarak aynı anlama gelen farklı bir kelime dahi söylemesi

⁶⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/23.

⁶¹ Tâhâ 20:114.

⁶² Buhârî, *Bed’ü’l-Vahiy* 4; el-Âlûsî, Şehâbeddin Mahmûd, *Rûhu’l-Meânî fî Tefsîri’l-Kur’âni’l-Azîm ve’s-Seb’i’l-Mesânî*, Beyrût, thz, XXIX/141.

⁶³ Kıyâme 75:16-19.

⁶⁴ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, I/198.

mümkün değildir.⁶⁵ Bu durumu ifade eden şu ayet-i kerîmeyle vahyin koruma altına alındığı açık ve net bir şekilde ifade edilmektedir:

***“Sana Kur’ân’ı okutacağız ve sen onu unutmayacaksın. Ancak Allah’ın dilediği başka. Şüphesiz O, açık olanı da bilir, gizliyi de.”*⁶⁶**

Hz. Peygamber’in Cebrâil’e “Seni, bizi daha çok ziyaret etmekten alıkoyan nedir?” diye sorması üzerine nâzil olan ayet-i kerîme şöyledir:⁶⁷

***“(Cebrâil şöyle dedi) Biz ancak Rabbinin emriyle ineriz. Önümüzdekiler, arkamızdakiler ve bunlar arasındakiler hep O’nundur. Rabbin unutkan değildir.”*⁶⁸**

Ayet-i kerîmeden anlaşıldığına göre; vahyin belli bir süre inmemesinin sebebi bu hususta emrin verilmemiş olmasıdır ki bu durum da Allah’ın bir hikmeti gereğidir. Yoksa kâfirlerin iddia ettikleri gibi Allah’ın, Hz. Peygamber’i terk etmesi ya da unutması sebebiyle değildir.

3.2. İlk Vahyin Gelişi

Vahiy ilk dönemlerde Hz. Peygamber’in sâdik rüyalar görmesiyle başlamıştır. Hz. Peygamber’in gördüğü her rüya sabahın aydınlığı gibi ortaya çıkardı. Hz. Peygamber, kavminin putlara taptığını gördüğü için⁶⁹ onlardan uzaklaşıp yalnız başına kalmayı severdi.⁷⁰ Hira mağarasında yalnız kalır ailesine dönmeden birçok gece orada kalarak ibadet ederdi. Sonra eşi Hatice’ye döner ve azığını alırdı. Bir gece kendisine vahiy gelinceye kadar böyle devam etmiştir.⁷¹

⁶⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, VII/ 100.

⁶⁶ Â’lâ 87:6-7.

⁶⁷ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/205; İbn Hanbel, İmam Ahmed, *el-Müsned*, Beyrût, 2001, V/363; Buhârî, *Tefsîru’l-Kur’ân*, 19/2; Tirmizî, *Tefsîru’l-Kur’ân*, 20; et-Taberî, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu’l-Beyân an Te’vili Âyi’l-Kur’ân*, Mısır, 1954, XVI/103; Vâhidî, Ebu’l Hasen Ali b. Ahmed el-Vâhidî, *Esbâbü Nüzûli’l-Kur’ân*, Riyâd, 2005, s.493; Âlûsî, *Rûhu’l-Meânî*, XVI/114.

⁶⁸ Meryem 19:64.

⁶⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/5.

⁷⁰ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/191; İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/234.

⁷¹ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, I/194; Buhârî, *Bed’ü’l-Vahiy*, 3; el-Müslim, Ebu’l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü’rî, *Sahîh-u Müslim*, İstanbul, 1981, *İman*, 252; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*,

Hiz. Peygamber risâlet öncesinde her sene Ramazan ayında Hira mağarasına gider, kendisine gelen miskinleri doyurur, ibadetini bitirdiği zaman da evine girmeden önce Kâbe'ye gider yedi kere tavaf eder sonra evine dönerdi. Hiz. Muhammed (as) Hira mağarasında bulunduğu bir gece Cebrâil, Allah'ın emriyle geldi.⁷² Hiz. Peygamber yaşadığı durumu şöyle anlatmaktadır: “Melek beni yakaladı ve gücüm tükenecek derecede sıktı, sonra bıraktı. Bana “Oku” dedi. Ben “Okuma bilmem” dedim. Tekrar beni ikinci kez yakalayıp gücüm tükenecek derecede sıktı. Sonra bıraktı. Bana “Oku” dedi. Ben “Ben okuma bilmem” dedim. Üçüncü kez beni yakalayıp gücüm tükenecek derecede sıktı. Sonra bıraktı ve bana dedi ki:⁷³

“Yaratan Rabbinin adıyla oku. O, insanı alâk'dan yarattı. Oku, senin Rabbin en cömert olandır. O, kalemlle yazmayı öğretendir, insana bilmediğini öğretendir.”⁷⁴

Bu olay üzerine Hiz. Peygamber heyecanlanarak evine dönmüş, eşi Hatice'den üzerini örtmesini istemiştir. Korkusu geçip sakinleşince eşi Hatice'ye olup bitenleri anlatmış ve başına bir iş gelmesinden korktuğunu ifade etmiştir. Bunun üzerine Hatice “Allah'a yemin ederim ki Rabbin seni asla utandırmaz. Çünkü sen akrabalık bağlarını gözetir, akrabalarını ziyaret eder, misafiri ağırlar, muhtacın yükünü yüklenir, yoksulu kazandırır, hakkın katından gelen musibetlere karşı insanlara yardım edersin”⁷⁵ diyerek O'nun hayırlı vasıflarını saymış, böyle hayırlı vasıflarla muttasıf olan kimseleri Allah'ın dünyada ve âhirette rüsvay etmeyeceğini dile getirerek eşini teselli etmiş sonra da Hiz. Peygamber'i amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'e götürmüştür. Varaka b. Nevfel gözleri görmeyen yaşlı bir Hristiyandı. Hiz. Peygamber başından geçenleri anlatınca Varaka b. Nevfel “Bu, Musa'ya gelen Cebrâil'dir. Keşke davet günlerinde genç olsaydım, kavminin seni yurdundan çıkaracağı günlerde hayatta

I/116; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/48; ez-Zehabî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Târihu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, Beyrût, 1995, I/117.

⁷² İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/236; et-Taberî, Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, thk: Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim, Kâhire, 1968, II/300; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/12.

⁷³ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/191; İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/236-237; Buhâri, *Bed'ü'l-Vahiy*, 3; Müslim, *İman*, 252; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/ 2; Zehabî, *Târihu'l-İslâm*, I/117.

⁷⁴ Alâk 96:1-5.

⁷⁵ İbnü'l-Esîr, İzzüddîn Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, Kâhire, 1973, VII/82; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/2-3.

olsaydım” demiştir. Hz. Peygamber “Onlar beni yurdumdan çıkaracaklar mı?” diye sorunca Varaka b. Nevfel “Evet, senin getirdiğin dava gibisini getiren herkese mutlaka düşmanlık gösterilmiştir. Senin davet günlerine yetişirsem mutlaka sana yardım ederim” diye cevap vermiştir.⁷⁶ Ancak çok geçmeden Varaka b. Nevfel vefât etmiş, vahiy de bir süre kesintiye uğramıştır.⁷⁷

Cebrâil’in Hira mağarasında Hz. Peygamber’e getirdiği bu ilk ayetlerle vahiy süreci başlamış oluyordu. Allah Teâlâ, Hz. Muhammed (as)’ı Kâbe’nin yeniden imarından beş yıl sonra⁷⁸ peygamber olarak göndermiştir. Hz. Muhammed (as) peygamber olarak gönderildiği zaman kırk yaşındaydı.⁷⁹

4.Hz.Peygamber’in Daveti

Hz. Peygamber’e Hira mağarasında Alâk Sûresi’nin ilk 5 ayetinin gelmesiyle vahiy süreci başlamış ancak davet süreci başlamamıştı. Müddessir Sûresi’nin ilk 5 ayetinin inmesiyle birlikte davet dönemi başlamış ve bu dönem önce gizli sonra da aşikâre olarak devam etmiştir.

4.1 Gizli Davet

Hz. Muhammed (as) kendisine peygamberlik görevi verildikten sonra açık davet emri gelinceye kadar üç yıl boyunca insanları gizli bir şekilde davet etmiştir.⁸⁰ Bu süre zarfında Hz. Peygamber önce aile fertlerine ve yakın arkadaşlarına tebliğ yapmıştır. Allah’a ve Rasûlü’ne ilk inanan ve Rasûl’ün getirdiğini ilk tasdik eden Hz. Hatice olmuştur.⁸¹ Böylelikle Cenâb-ı Hak, Hz. Peygamber’in yükünü hafifletmiştir.

⁷⁶ Müslim, *İman*, 252; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II/48-49; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/3.

⁷⁷ Buhârî, *Bed’ü’l-Vahy*, 3; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/3.

⁷⁸ İbn Kuteybe, Abdullah b.Müslim ed-Dineverî, *el-Maârif*, Beyrût, 1970, s.66; Mes’ûdî, *Mürücü’z-Zeheb*, I/307.

⁷⁹ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/199; Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes, *el-Muvatta*, İstanbul, 1981, *Sıfatü’n-Nebi*, I; İbn Kuteybe, *el-Maârif*, s.66; Tirmizî, *Menâkıb*, 4; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, I/116; el-Ya’kûbî, Ahmed b. Ebî Ebî Ya’kub b. Cafer b. Vehb b. Vâdîh, *Târîhu’l-Ya’kûbî*, Beyrût, 1970, II/22; Mes’ûdî, *Mürücü’z-Zeheb*, I/307; İbn Abdilber, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed, *el-İsti’âb fî Ma’rifeti’l-Ashâb*, Kâhire, thz, I/35; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II/50.

⁸⁰ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/262; İbn Sa’d, *et-Tabakât*, I/199; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, I/131; Mes’ûdî, *Mürücü’z-Zeheb*, I/307; Ziriklî, *el-A’lâm*, VII/86; Muhammed Rıza, *Muhammed Rasûlullah*, Beyrût, 1975, s.77.

⁸¹ Taberî, *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, II/307; İbn Abdilber, *el-İsti’âb*, IV/1820; İbn Asâkir, Ebu’l-Kâsım Ali b. Hasen b. Hibetullah b. Abdillâh, *es-Sîratü’n-Nebeviyye*, Beyrût, 2001, III/105; İbnü’l-

Zira Hz. Peygamber kendisini inkâr eden, yalanlayan herhangi bir şey duyduğunda üzülüyordu ancak eşi Hatice'nin yanına döndüğünde Allah O'nu rahatlatıyordu. Hz. Hatice, Hz. Peygamber'i düşüncelerinde takviye ediyor, üzüntüsünü hafifletiyor, O'nu tasdik ediyor, insanların yaptıklarına aldırış etmemesini tavsiye ediyordu.⁸²

Bazı müelliflere göre; vahiy bir dönem kesintiye uğramıştır. Bu durumla ilgili olarak Hz. Peygamber bir ara yürümekte iken gökten bir ses duyduğunu, gökyüzüne baktığında Hira'da kendisine gelen meleği gökler arasında kurulu bir kürsü üzerinde oturmuş olarak gördüğünü ve korkudan diz üstü çöküp nihayetinde yere düştüğünü sonra da ailesine dönüp üzerini örtmesini istediğini anlatmıştır. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayet-i kerîmeleri indirmiş ve bundan sonra vahiy peşpeşe gelmiştir:⁸³

“Ey örtünüp bürünen (peygamber), kalk da uyar. Rabbini yücelt. Nefsini arındır. Şirkten uzak dur.”⁸⁴

Bu ayet-i kerîmelerde davete dâir bir emir yoktur; yalnız, Hz. Peygamber'i hazırlamakta, O'nu rahatlatmakta, gece ibadetinin önemine işaret etmekte ve bunun ileride yükleneceği risâlet görevine karşı Hz. Peygamber'i güçlendirecek yararlarına dikkat çekmektedir.⁸⁵

Muhammed b. İshâk'a göre ise; vahiy bir müddet kesilmiş bu durum Hz. Peygamber'i üzmüştür. Kendi kendine “Rabbimin bana darılıp beni terk etmesinden korkarım” demesi üzerine Cebrâil Duhâ Sûresi'ni getirmiştir.⁸⁶ Hz. Peygamber'in teselli edildiği ve üzerindeki lütuf ve ihsanların sayıldığı sûrenin ilgili ayetleri şöyledir:

Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII/82; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/50; ez-Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Beyrût, 1985, II/109; Kehhâle, Ömer Rızâ, *A'lâmu'n-Nisâ'*, Dimaşk, 1959, I/328.

⁸² İbn İshâk, *es-Sîra*, I/201; İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/ 240; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/23; Kehhâle, *A'lâmu'n-Nisâ'*, I/328.

⁸³ Buhârî, *Bed'ü'l-Vahy*, 3; Müslim, *İman*, 256; Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, II/306; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/16; Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmî'l-Kur'ân*, XIX/59-60.

⁸⁴ Müddessir 74:1-5.

⁸⁵ Derveze, İzzet, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev: Mehmet Yolcu, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2011, I/638.

⁸⁶ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/ 205; İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/241; el-Kâsımî, Muhammed Cemâleddîn, *Mehâsinü't-Te'vil*, Beyrût, 1957, XVII/6183.

“Rabbin seni terk etmedi, sana darılmadı da. Muhakkak ki âhiret senin için dünyadan daha hayırlıdır. Şüphesiz, Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın. Seni yetim bulup da barındırmadı mı? Seni yolunu kaybetmiş olarak bulup da yola iletmedi mi? Seni ihtiyaç içinde bulup da zengin etmedi mi?”⁸⁷

Hz. Peygamber’i teselli ederek kendisine bahşedilen nimetleri sayan ve nübüvvetin ilk dönemlerinde nâzil olan aşağıdaki ayet-i kerîmeler de Allah Teâlâ’nın Hz. Peygamber’e olan yardımını hatırlatmakta ve Hz. Peygamber’i desteklemektedir:

“(Ey Muhammed) Senin göğsünü açıp genişletmedik mi? Belini büken yükünü üzerinden kaldırmadık mı? Senin şanını yükseltmedik mi?”⁸⁸

Yine davetin ilk dönemlerinde Hz. Peygamber’in risâlet görevine hazırlanmasına yönelik olarak nâzil olan aşağıdaki ayet-i kerîmelerde Cenâb-ı Hak Hz. Peygamber’in kendisine verilecek olan görevin ağırlığına da dikkat çekmektedir. Ayet-i kerîmelerde Hz. Peygamber’e gece kalkarak ibadet etmesi, Kur’ân okuması ve kendisinden başka ilâh olmayan Allah’ı vekil edinmesi emredilmiş böylelikle Hz. Peygamber’in mânen hazırlanması sağlanmıştır:

“Ey örtünüp bürünen (peygamber) Kalk, birazı hariç olmak üzere geceyi; yarısını ibadetle geçir. Yahut bundan biraz eksilt. Yahut buna biraz ekle. Kur’ânı ağır ağır, tane tane oku. Şüphesiz biz sana (sorumluluğu) ağır bir söz vahyedeceğiz. Şüphesiz gece ibadetinin etkisi daha fazla, (bu ibadetteki) sözler (Kur’ân ve dua okuyuşlar) ise daha düzgün ve açıktır. Çünkü gündüzün sana uzun bir meşguliyet vardır. Rabbinin adını an ve bütün benliğine O’na yönel. O, doğunun da batının da Rabbidir. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Öyleyse O’nu vekil edin.”⁸⁹

⁸⁷ Duhâ 93:3-8.

⁸⁸ İnşirâh 94:1-4.

⁸⁹ Müzzemmil 73:1-9.

Bu üç yıllık süre içerisinde Hz. Peygamber davetini gizlemiş ancak güvendiği kimselere açıklamıştır. Hz. Peygamber'e inananlar namaz kılmak istediklerinde vadilere giderek gizlice namaz kılmışlardır. Bir seferinde Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın beraberinde Ammâr, İbn Mesûd, Habbâb ve Saîd b. Zeyd olduğu halde⁹⁰ içlerinde Ebû Süfyan ve Ahnes b. Şerîk'in olduğu bir grup müşriğin onları gördüğü, onlara hakaret ettikleri, onları ayıpladıkları ve sonunda kavgaya tutuştukları, Sad b. Ebî Vakkâs'ın da müşriklerden birine devenin kemiği ile vurup başını yardığı ve bu olayın da İslâm tarihinde dökülen ilk kan olduğu rivayet edilmiştir.⁹¹

Bu olaydan sonra Hz. Peygamber ve O'na iman edenler İslâm'a ilk girenlerden Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın⁹² evinde toplanarak bir araya gelmeye başlamışlardır. Hz. Peygamber ve ashâbı orada namazlarını kılıyorlar ve Allah'a ibadet ediyorlardı.⁹³ Hz. Peygamber İslâm tarihinde Dâru'l-Erkam diye anılacak olan bu evi tebliğ faaliyeti için uygun bulmuş ve merkez haline getirmiştir.⁹⁴ Hz. Peygamber, nübüvvetin 6. yılında Hz. Ömer'in Müslüman oluşundan sonra Dâru'l-Erkam'dan ayrılmıştır.⁹⁵

4.2. Alenî Davet

Allah Teâlâ, Hz. Muhammed (as)'a peygamberlik görevini verdikten 3 yıl sonra davetini kavmine açıklamasını emretmiştir.⁹⁶ Bu emirle beraber Hz. Muhammed (as) peygamberliğinin 4. yılından itibaren davetini alenen yapmaya başlamış ve ömrünün sonuna kadar da insanları İslâm'a davet etmeye devam etmiştir.

⁹⁰ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I/132; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II/60.

⁹¹ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/263; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I/132; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, II/318; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/60; el-Halebî, Ali b. Burhâniddîn, *İnsânu'l-Uyûn fî Sirati'l-Emîni'l-Me'mûn*, Kâhire, thz, I/319.

⁹² Zehebî, *Siyeru A'lami'n-Nübelâ*, II/479.

⁹³ Halebî, *İnsânu'l-Uyûn*, I/319.

⁹⁴ Önkâl, Ahmet, "Erkam b. Ebi'l-Erkam", *DİA*, İstanbul, 1995, XI/305; Reckendorf, "Erkam al-arkam", *İA*, İstanbul, 1964, Milli Eğitim Basımevi, IV/316.

⁹⁵ Köksal, M. Asım, Dârül Erkam, *DİA*, İstanbul, 1993, VIII/520-521.

⁹⁶ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/ 262; Taberî, *Târîhu'l Ümem ve'l-Mülûk*, II/318; İbn Abdilber, *el-İsti'âb*, I/35; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/60.

Hız. Peygamber'e dini tebliğ konusunda önce en yakınlarından başlaması emredilen ve kendisinden müminlere karşı merhametli olması istenen ayet-i kerîmenin nâzil olmasıyla birlikte alenî davet başlamıştır:

“(Önce) en yakın akrabanı uyar. Müminlerden sana uyanlara kanatlarını indir. Eğer sana karşı gelirlerse, şüphesiz ben sizin yaptığınız şeylerden uzağım de.”⁹⁷

Bu ayet-i kerîme nâzil olunca Hız. Peygamber bir ziyafet hazırlayarak akrabalarını evine davet etmiştir. Ancak amcası Ebû Leheb Hız. Peygamber'in konuşmasına fırsat vermeden topluluğun dağılıp gitmesine sebep olmuştur.⁹⁸

Hız. Peygamber'den müşriklere aldırış etmeden dini tebliğ etmesi istenen ve bu yolda ilerlerken karşılaştığı olumsuzluklara karşı da moral telkin edilen ayet-i kerîme ile de alenî davet teyit edilmiştir:

“Ey Muhammed şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy ve Allah'a ortak koşanlara aldırış etme. Şüphesiz biz, Allah ile beraber başka ilâh edinen alaycılara karşı sana yeteriz. İleride bilecekler.”⁹⁹

Bu ayet-i kerîmelerin gelmesiyle birlikte gizli davet dönemi sona ermiş ve Hız. Peygamber İslâm'ı bütün insanlara anlatmaya başlamıştır.

Alenî davet emri geldiğinde Hız. Peygamber Mekke halkını İslâm'a davet etmek üzere Safâ tepesine çıkarak seslenmiş ve bunun üzerine halk toplanmıştır.¹⁰⁰ Hız. Peygamber onlara “Ey Abdülmuttaliboğulları, ey Abdümenafogulları” şeklinde soylarıyla hitap etmiş ve “Size şu dağın arkasında bir grup atlı var, size doğru geliyor diyecek olursam benim bu sözlerime inanır mısınız?” diye sormuştur. Onların “Elbette inanırız çünkü senin yalan söylediğine şahit olmadık” diye cevap vermeleri üzerine Hız. Peygamber “O halde şunu bilin ki, ben şiddetli bir azap ile karşı karşıya

⁹⁷ Şuarâ 26:214-216.

⁹⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/62.

⁹⁹ Hicr 15:94-96.

¹⁰⁰ en-Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali, *es-Sünen*, İstanbul, 1981, *Vesâyâ*, 6.

olduğunuzu söyleyerek sizi uyarıyorum” demiştir. Ebû Leheb “Yazıklar olsun sana, bunun için mi bizleri buraya topladın?” diyerek kalkıp gitmiş bunun üzerine Tebbet Sûresi nâzil olmuştur.¹⁰¹

5.Davete Karşı Tepkiler

Hz. Peygamber gece-gündüz, gizli-açık her şekilde insanları Allah’a imana davet etmiş ve bu hususta hiç kimse Hz. Peygamber’i davetinden alıkoyamamıştır. İnsanların meclislerine, toplantı ve merasim yerlerine, alışveriş yerlerine, hac duraklarına gitmiş, karşılaştığı hür-köle, zayıf-güçlü, zengin-fakir herkesi imana davet etmiştir. Ama güçlü ve kuvvetli Kureyş müşrikleri Hz. Peygamber’e ve O’na tabi olan güçsüz kimselere, sözlü ve fiilî saldırılarda bulunmuşlardır.¹⁰² Hz. Peygamber, İslâm’ı tebliğe başladığından itibaren Mekkeli müşrikler tarafından bir takım tepkilerle karşılaşmıştır. Bu tepkiler kimi zaman Hz. Peygamber’e çeşitli iftira ve ithamlarda bulunmak şeklinde, kimi zaman da sonu gelmeyen mucize istekleri şeklinde tezahür etmiştir.

5.1.Tepkilerin Sebepleri

Hz. Peygamber’in davetine Mekkeli müşriklerin tepki göstermelerinin sebepleri arasında öncelikli olarak İslâm’ın putları ve putperestlik inancını yok sayması gelmektedir. Çünkü Mekkeli müşrikler kendilerine atalarından intikal etmiş olan dinlerine ve geleneklerine bağımlılık derecesinde bağlıydılar. Ayrıca İslâm’ın sınıf farklarını ortadan kaldırması da nüfuzlarını kaybetmek istemeyen müşriklerin bu dine karşı çıkmalarının sebepleri arasında yer almaktadır.

5.1.1.Asabiyet Duygusu

Câhiliye döneminde, aralarında baba tarafından kan bağı bulunan akrabaların oluşturduğu topluluğa “asabe”, bu topluluğun bütün fertlerini birbirine bağlayan ve

¹⁰¹ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, I/200; Müslim, *İman*, 355; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, I/136; Taberî, *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, II/319; es-Süheyli, Abdurrahman b. Abdillah, *Muhtasarü Kitâbi “er-Ravdu’l-Ünüfü’l-Bâsimü’fi’s-Sîrati’n-Nebeviyyeti’ş-Şerîfe”*, Şam, 2005, s.194-195; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II/60-61; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/38.

¹⁰² İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/40-41.

herhangi bir dış tehlikeye karşı koymak veya saldırıda bulunmak söz konusu olduğu zaman bütün topluluk üyelerinin harekete geçmesini sağlayan birlik ve dayanışma ruhuna da “asabiyet” denilmekteydi.¹⁰³

Mekkeli müşriklerin tebliğe muhalefet etmelerinin en önemli sebeplerinden biri de Kureyş içinde geçmişe dayanan kabile mücadeleleridir. Hâşimoğullarından bir peygamber gelmesiyle onların tekrar eski gücüne ulaşacağını ve kendilerine üstünlük sağlayacağını düşünen diğer kabileler tüm güçleriyle İslâm dinin yayılmasını engellemeye çalışmışlardır.¹⁰⁴ Bu dönemde asabiyet mücadelesinin İslâm’a karşı tavır alışıdaki boyutunu Ebû Cehil’in şu sözleri açıkça ortaya koymaktadır: “Biz Abdümenafogulları ile şeref yönünden şimdiye kadar yarıştık. Onlar halka yemek yedirdi, biz de yedirdik. Onlar bağışta bulundular, biz de bulunduk. Onlar arabaluculuk yapıp diyet yüklendiler, biz de yüklendik. Şimdi kulak kulağa (diz dize) giden yarış atı durumuna gelince onlar, bizden kendisine vahiy gelen bir peygamber var, dediler. Biz bunun dengini nerden bulup çıkaracağız. Vallahi hiçbir zaman O’na inanmayız ve O’nu tasdik etmeyiz.”¹⁰⁵ Ebû Cehil bu sözlerinde Hz. Peygamber’in gerçek peygamber olup olmadığı hususunu hiç dikkate almamıştır. O’nun olayı değerlendirmesindeki ana eksen asabiyet olmuştur.¹⁰⁶

Mekkeli müşriklerin atalarından miras aldıkları geleneklere nasıl sınıksız bağlı olduklarını gözler önüne seren şu ayet-i kerîme yanlış yolda oldukları bildirilse de aldırış etmediklerini ve atalarının dinlerinden vazgeçmediklerini ifade etmektedir. Ayet-i kerîme Mekkeli müşriklerin taassublarının kendilerini sürükleyeceği âkıbeti dehşetli bir soruyla beyan ederek onları uyarmaktadır:

¹⁰³ Ateş, Ahmed, “Asabiyet”, *İA*, İstanbul, 1950, Milli Eğitim Basımevi, I/663-664; Çağrıncı, Mustafa, “Asabiyet”, *DİA*, İstanbul, 1991, III/453-455.

¹⁰⁴ Apak, Adem, *Asabiyet ve Erken Dönem İslâm Siyâsi Tarihindeki Etkileri*, İstanbul, 2004, s.63.

¹⁰⁵ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/260; İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/316; el-Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin, *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetü Ahvâli Sahibi's-Şerîa*, Beyrût, 1985, II/206-207; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser fî Fünûni'l-Meğâzi ve's-Şemâil ve's-Siyer*, Beyrût, thz.(Dâru'l-Mârife), I/112.

¹⁰⁶ Apak, s.64.

“Kendilerine, Allah’ın indirdiğine uyun denildiği zaman, hayır, biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız, derler. Şeytan, kendilerini cehennem azabına çağırıyor olsa da mı?”¹⁰⁷

Mekkeli müşriklerin inatlarından dolayı hakkı kabul etmemek için türlü bahanelerin arkasına saklandıklarını beyan eden şu ayet-i kerîme Mekkeli müşriklerin kendilerine gelen vahyi nasıl inkâr ettiklerini, Hz. Peygamber’e ve Kur’ân-ı Kerîm’e nasıl iftirada bulduklarını göstermektedir. Kendilerine sunulan nimetleri takdir edemeyen müşrikler kendi mahrumiyetlerini kendi elleriyle hazırlamışlardır:

“Ayetlerimiz apaçık bir şekilde onlara okunduğunda, bu sadece atalarınızın tapmakta olduğu şeylerden sizi alıkoymak isteyen bir adamdır, dediler. Bir de, bu (Kur’ân), uydurulmuş bir yalandır, dediler. Yine hak kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler, bu ancak apaçık bir büyüdür, dediler.”¹⁰⁸

Müşrikler kendilerini masum gösterme çabası içerisine girmişler ve inanmama sebeplerini Allah’ın iradesine isnat etmişlerdir. Bu durumu tasvir eden şu ayet-i kerîme Mekkeli müşriklerin kendilerinden önceki milletlerden ibret almadıklarını ima etmiş ve Hz. Peygamber’i teselli ederek sona ermiştir:

“Allah’a ortak koşanlar dediler ki: Allah dileseydi ne biz, ne de atalarımız O’ndan başka hiçbir şeye tapmazdık, O’nun emri olmadan hiçbir şeyi de haram kılmazdık. Kendilerinden öncekiler de böyle yapmıştı. Peygamberlere düşen sadece apaçık bir tebliğdir.”¹⁰⁹

Bu asabiyet onlarda o kadar güçlüydü ki neredeyse onların dini haline gelmişti. Hatta onlar uyguladıkları âdet ve gelenekleri Allah’ın emirleri olarak görmeye başlamışlardı. Nitekim şu ayet-i kerîme bu durumu açıklamaktadır:

¹⁰⁷ Lokmân 31:21. Ayrıca Bkz.Bakara 2:170.

¹⁰⁸ Sebe’ 34:43.

¹⁰⁹ Nahl 16:35. Ayrıca Bkz.En’âm 6:148.

“Çirkin bir iş işledikleri vakit, biz atalarımızı bunun üzerinde bulduk, Allah da bize bunu emretti, derler. De ki: Şüphesiz, Allah çirkin işleri emretmez. Siz bilmediğiniz şeyleri Allah’ın üzerine mi atıyorsunuz?”¹¹⁰

Ayet-i kerîmede atalarına uymayı kendilerine şiar edinen Mekkeli müşriklerin kendilerini haklı çıkarmak için Allah’a bilgisizce iftira atmaya kadar ileri gittikleri ifade edilmiş ve bu tavırlarından dolayı da Mekkeli müşrikler kınanmıştır.

5.1.2.Fazilet Mücadelesi

Velid b. Muğîre’nin “Ben Kureyş’in büyüğü ve efendisi olduğum halde bana değil de Muhammed’e mi ayetler indiriliyor. Sakîflilerin lideri de Ebû Mesûd Amr b. Umeyr Sakafî, Sakif’in efendisi olduğu halde bırakılıp da Muhammed’e mi vahiy gelecek? Biz iki yerin (Mekke ve Tâif) büyükleriyiz” demesi üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:¹¹¹

“Bu Kur’ân, iki şehrin birinden bir büyük adama indirilseydi ya dediler. Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar. Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için (çeşitli alanlarda) kimini kimine derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri (dünyalık) şeylerden daha hayırlıdır.”¹¹²

Ayet-i kerîmeler büyüklük taslayan liderlerin Allah’ın elçiliğini Hz. Peygamber’e vermesine öfkelenmelerini nitelemektedir. Çünkü elçilik Mekke’den ya da Tâif’ten birine değil de Hz. Peygamber’e verilmişti. Bu da onları inkâra ve engellemeye sevk etmiştir.¹¹³ Bu konuda Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

¹¹⁰ A`râf 7:28. Ayrıca Bkz.Zuhruf 43:22-23.

¹¹¹ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/361; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/89.

¹¹² Zuhruf 43:31-32.

¹¹³ Derveze, *Kur’ân’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, II/ 65.

“İşte bu, Allah’ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah, büyük lütuf sahibidir.”¹¹⁴

Yine Allah Teâlâ şu ayet-i kerîmeyi inzal buyurmuştur ki bu ayet-i kerîmenin Velîd b. Muğîre’ye cevap olarak indiği rivayet edilmektedir:¹¹⁵

“Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. Onların ise seçim hakkı yoktur. Allah onların ortak koştuklarından uzaktır ve yücedir.”¹¹⁶

5.2.Verilen Tepkiler ve Kur’ân-ı Kerîm’in Verdiği Cevaplar

Hız. Peygamber’in davetine Mekkeli müşrikler çeşitli tepkilerde bulunmuşlar ve bu tepkilerin dozunu zamanla artırmışlardır. Önceleri Hız. Peygamber’e bir takım ithamlarda bulunarak daveti engellemeye çalışan müşrikler, davete engel olamadıklarını görünce bu daveti engellemek adına yeni Müslüman olanlara işkence yapacak kadar ileri gitmişlerdir. Ne var ki emellerine ulaşamamışlar, Müslümanların sayısı günden güne çoğalmıştır.

5.2.1.Kur’ân-ı Kerîm’in ve Hız. Peygamber’in Etkisini Engellemek

Mekkeli müşriklerin Hız. Peygamber’in kendilerine hakkı getirdiğini bilmelerine rağmen haset duygusu onların Hız. Peygamber’i tasdik etmelerine engel olmuştur. Bunun neticesinde Allah’a karşı gelmişler ve O’nun emrini açıkça terk etmişlerdir. Üzerinde buldukları küfür üzere dalıp gitmişler ve şöyle demişlerdir: “Bu Kur’ân’ı dinlemeyin, onu alaya alın. Olur ki ona galip gelirsiniz. Çünkü bu şekliyle münazara yaparsanız bir gün o size galip gelir.”¹¹⁷ Onların bu hallerini bildiren ayet-i kerîme şöyledir:

¹¹⁴ Cuma 62:4.

¹¹⁵ Vâhidî, *Esbâbü Nüzûli’l-Kur’ân*, 544; en-Nesefî, Ebü’l-Berakât Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd, *Medârikü’t-Tenzîl ve Hakâiku’t-Te’vîl*, thk:Yusuf Büdeyvi, Beyrût, 2011, II/654.

¹¹⁶ Kasas 28:68. Ayrıca Bkz.En’âm 6:124.

¹¹⁷ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/313.

“İnkâr edenler dediler ki: Bu Kur’ân’ı dinlemeyin. Baskın çıkmak için o okunurken yaygara koparın.”¹¹⁸

Hz. Peygamber’e düşmanlık Ebû Cehil’de son raddeye varmıştı. Bu, Ebû Cehil’in, Allah’ın Hz. Peygamber’e olan lütuf ve keremini kıskanmasından kaynaklanıyordu.¹¹⁹ Nitekim Ebû Cehil “Muhammed aranızda yüzünü yere sürer mi (namaz kılar mı)” diye sormuş yanındakiler “evet” diye cevap verdiklerinde Ebû Cehil “Lat ve Uzza’ya yemin ederim ki, eğer O’nu bu şekilde namaz kılarken görürsem (secdede iken) boynuna basar, yüzünü de toprağa sürerim” demiştir. Namaz kılmakta olan Hz. Peygamber’in yanına, boynuna basmak için gelmiş ama aniden eliyle kendini korumaya çalışarak gerisin geri kaçmaya başlamıştır. “Sana ne oldu?” diye sorduklarında “Benimle Muhammed arasında ateş hendeği, korkunç şeyler ve kanatlar gördüm” demiştir. Hz. Peygamber “Eğer bana yaklaşırdı melekler onu paramparça ederlerdi” buyurmuştur. Bunun üzerine şu ayet-i kerîmeler nâzil olmuştur:¹²⁰

“Hayır, insan kendini yeterli gördüğü için mutlaka azgınlık eder. Şüphesiz dönüş ancak Rabbinedir. Sen, namaz kıldığında kulu (bundan) engelleyeni gördün mü? Ne dersin, ya o (engellenen kul) hidâyet üzere ise; ya da takvayı (Allah’a karşı gelmekten sakınmayı) emrediyorsa!? Ne dersin engelleyen, Peygamberi yalanlamış ve yüz çevirmişse!? O Allah’ın her şeyi gördüğünü bilmiyor mu? Hayır, andolsun eğer vazgeçmezse, muhakkak onu perçeminden, o yalancı, günahkâr perçeminden yakalarsın. Haydi taraftarlarını çağır. Biz de zebânileri çağıracağız. Hayır, sakın sen ona uyma; secde et ve Rabbine yaklaş.”¹²¹

¹¹⁸ Fussilet 41:26.

¹¹⁹ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/215.

¹²⁰ İbn Kesîr, Ebu’l-Fidâ İsmâîl, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, Beyrût, 1966, VII/328-329; III/658; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/43; Suyûtî, *el-Hasâisu’l-Kübrâ*, I/211; Âlûsî, *Rûhu’l-Meânî*, XXX/183; es-Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü’t-Tefâsîr*, Beyrût, 1981, III/581.

¹²¹ Alâk 96:6-19.

Ayet-i kerîmelerde Ebû Cehil'in taşkınlığına devam ettiği takdirde şiddetli bir azaba uğrayacağı bildirilirken Hz. Peygamber'den de Ebû Cehil'in tehditlerine aldırış etmemesi istenmiştir.

Velîd b. Muğîre bir hac mevsiminde Kureyşli birkaç kişiyle bir araya gelerek onlara “Ey Kureyş, hac mevsimi geldi. Yakında buraya Arap ziyaretçiler gelecek. Arkadaşınız Muhammed'in durumunu duymuşlardır. Bu meselede tek bir görüşe varalım ki birbirimizi yalanlayarak ve reddederek ayrılığa düşmeyelim” dedi. O'nu dinleyen Kureyşliler “Sen bir görüş ortaya koy biz ona uyalım” deyince Velîd b. Muğîre “Siz söyleyin, ben dinleyeyim” dedi. Bunun üzerine oradakiler “Kâhin olduğunu söyleyelim” dediler. Velîd b. Muğîre “O kâhin değildir, ben kâhinleri gördüm. O'nun söyledikleri kâhinlerinkine benzememektedir” dedi. Kureyşliler “Deli olduğunu söyleyelim” dediler. Bu iddiaya karşı Velîd b. Muğîre “O deli değil, biz deliyi biliriz. O'nun şüphesi, vesvesesi yok” itirazında bulundu. Kureyşliler “O'nun şair olduğunu söyleyelim” dediklerinde Velîd yine karşı çıktı “O, şair değildir. Çünkü biz her türlü şiiri biliriz. Bu nedenle onun söylediklerinin şiir olduğunu iddia edemeyiz.” Bu kez Kureyşliler “O, sihirbazdır deriz” dediler. Velîd “O, sihirbaz değildir. Çünkü biz, sihirbazları ve sihirlerini gördük. Onlar gibi düğümlere de üflemiyor” cevabını verdi. Bunun üzerine orada bulunanlar “Peki ne diyeceğiz” diye sorduklarında Velîd b. Muğîre “Vallahi O'nun sözünde bir tatlılık var. Onun kökü izzet, dalı meyvedir. O'nun hakkında bunlardan birini söylerseniz sözünüzün geçersiz olduğu hemen anlaşılır. O, kişiyle babasının, erkek kardeşinin, ailesinin arasını açan sihirbaz” diye cevap verdi. Bu cevabı alan Kureyşliler oradan ayrıldılar ve hac mevsiminde kendilerine uğrayan hacıları Hz. Peygamber'den sakındırmaya çalıştılar. Bunun üzerine Allah Teâlâ, Velîd b. Muğîre hakkında şu ayet-i kerîmeleri inzal buyurmuştur.¹²²

“Beni, yarattığım kişiyle baş başa bırak. Ona bol mal ve gözü önünde duran oğullar verdim. Kendisine alabildiğine imkânlar sağladım. Sonra da o hırsla daha da artırmamı umar. Hayır, umduğu gibi

¹²² Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I/150-151; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, II/200-201; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/61; Suyûtî, *el-Hasâisu'l Kübrâ*, I/188-189.

olmayacak. Çünkü o, bizim ayetlerimize karşı inatçıdır. Ben onu dimdik bir yokuşa sardıracağım Çünkü o, düşündü taşındı, ölçtü biçti. Kahrolası nasıl da ölçtü biçti! Yine kahrolası, nasıl ölçtü biçti! Sonra (Kur'ân hakkında) derin derin düşündü. Sonra yüzünü ekşitti, kaşlarını çattı. Sonra arkasını döndü ve büyüklük taslayıp şöyle dedi: Bu ancak nakledilegelen bir sihirdir. Bu ancak insan sözüdür. Ben onu sekar'a (cehenneme) sokacağım.”¹²³

O sene Araplar Hac mevsiminde Hz. Peygamber'in davetinden haberdar olarak memleketlerine dönmüşler ve böylece Hz. Peygamber'in adı bütün Arap memleketlerinde yayılmıştır.¹²⁴

5.2.2. Alay Etmeleri

Ebû Cehil, bir gün Hz. Peygamber ve getirdiği hak din ile alay ederek “Ey Kureyş topluluğu, Muhammed, cehennemde size azap edecek ve sizi oraya hapsedecek olan Allah'ın askerlerinin ondokuz¹²⁵ tane olduğunu iddia ediyor. Halbuki siz sayı bakımından insanların en çok olanısiniz. Sizden yüz kişi onlardan bir kişiye karşı koyamayacak mı?” demiş bunun üzerine Cenâb-ı Hak şu ayet-i kerîmeyi inzal buyurmuştur:¹²⁶

“Biz, cehennemın görevlilerini ancak meleklerden kıldık. Onların sayısını, inkâr edenler için bir imtihan vesilesi yaptık ki kendilerine kitap verilenler kesin olarak bilsinler, iman edenlerin imanı artsın, kendilerine kitap verilenler ve müminler şüpheye düşmesin, kalplerinde bir hastalık bulunanlar ile kâfirler, Allah örnek olarak bununla neyi anlatmak istedi, desinler. İşte böyle. Allah, dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir. Rabbinin ordularını ancak kendisi bilir. Bu, insanlar için ancak bir uyarıdır.”¹²⁷

¹²³ Müddessir 74:11-26.

¹²⁴ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/221-222; İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/270-271; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, II/201.

¹²⁵ Bkz. Müddessir 74:30

¹²⁶ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/313.

¹²⁷ Müddessir 74:31.

Ayet-i kerîmede cehennemdeki görevli meleklerin sayısı hususunda Hz. Peygamber ile alay edenlere cevap verilmekte ve bu gaybî bilginin imtihan için açıklandığı ifade edilmektedir.

Allah Teâlâ, kendisine inanmayanları korkutmak için zakkum ağacını zikrettiği zaman Ebû Cehil “Ey Kureyş topluluğu, biliyor musunuz zakkum ağacı nedir ki Muhammed onunla sizi korkutuyor?” diye sormuş onlar “Hayır, bilmiyoruz” dediklerinde “O, Medine’nin kaymaklı hurmasıdır. Vallahi eğer o hurmadan imkan bulursak elbette onu yutarız” demiş bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur.¹²⁸

***“Şüphesiz, zakkum ağacı günahkârların yemeğidir. O, maden eriyiği gibidir. Kaynar suyun kaynaması gibi karınlarda kaynar.”*¹²⁹**

Sonra Allah Teâlâ, Ebû Cehil’in sözüne ilave olarak şu ayet-i kerîmeyi inzal buyurmuştur.¹³⁰

***“Hani sana, muhakkak Rabbin insanları çepeçevre kuşatmıştır, demiştik. Sana gösterdiğimiz o rüyayı da, Kur’ân’da lanetlenmiş bulunan o ağacı da sırf insanları sınamak için vesile yaptık. Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu, sadece onların büyük azgınlıklarını (daha da) artırdı.”*¹³¹**

Ayet-i kerîme İsrâ hadisesinin ve Kur’ân-ı Kerîm’de zikredilen zakkum ağacının insanlar için bir imtihan olduğunu, zalimlerin bu imtihandan ibret almaları yerine onların azgınlıklarını daha da arttırdığını beyan etmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de zakkum ağacı insanları imtihan etmek için zikredilmiştir. Zira kâfirler “Odukların yanıp kül olduğu ateşin içinde ağaç nasıl olur” diye alay etmekteydiler.¹³² Allah Teâlâ zakkum ağacının durumunu şöyle açıklamıştır.¹³³

¹²⁸ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/362; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/90.

¹²⁹ Duhân 44:43-46.

¹³⁰ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/363.

¹³¹ İsrâ 17:60.

¹³² Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, XV/114.

¹³³ Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, I/143.

“O, cehennemın dibinde biten bir ağaçtır. Onun meyveleri sanki şeytanların kafalarıdır.”¹³⁴

Ayet-i kerîmede ağacın meyvelerinin şeytanların kafalarına benzetilmesi ne kadar kötü ve çirkin olduklarını ifade etmek içindir.

Ümeyye b. Halef, Hz. Peygamber’i gördüğü zaman O’na dil uzatır, kaş göz işaretiyle onu ayıpladı. Bunun üzerine Allah Teâlâ O’nun hakkında şu sûreyi indirmiştir:¹³⁵

“Mal toplayan ve onu durmadan sayan, insanları arkadan çekıştiren, kaş göz işaretiyle alay eden her kişinin vay haline! O, malının kendisini ebedileştirdiğini sanır. Hayır, andolsun ki o, Hutâme’ye atılacaktır. Bilir misin nedir Hutâme? O, Allah’ın yüreklere işleyen tutuşturulmuş ateşidir. Şüphesiz uzatılmış direkler arasında (bağlı oldukları halde) ateş onların üzerine kapatılacaktır.”¹³⁶

Sûrede insanları küçümseme ve insanlarda kusur arama gibi davranışlar eleştirilmekte, servete güvenme ve onu yanlış yolda kullanmanın kişiye ne büyük zararlar getireceği anlatılmaktadır.¹³⁷

Mekkeli müşriklerden Âs b. Vâil de Hz. Peygamber ile alay edenlerdendi. Hz. Peygamber’in oğlu Abdullah vefât ettiğinde, Hz. Peygamber’in neslinin kesildiğini, vefât ettikten sonra adının yok olacağını iddia etmesi üzerine Allah Teâlâ Kevser Sûresi’ni inzal buyurmuştur: ¹³⁸

“Şüphesiz biz sana Kevser’i verdik. O halde Rabbin için namaz kıl, kurban kes. Doğrusu sana buğzeden, soyu kesik olanın ta kendisidir.”¹³⁹

¹³⁴ Sâffât 37:64-65.

¹³⁵ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/356.

¹³⁶ Hümeze 104:1-9.

¹³⁷ *Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, V/685.

¹³⁸ Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, I/157.

¹³⁹ Kevser 108:1-3.

Erkek çocuğu yaşamadığı için kendisine soyu kesik diyen müşriklerin sözlerinden dolayı üzölmüş olan Hz. Peygamber'e bitip tükenmez nimetler verildiği müjdelenerek üzüntüsü giderilmiş, müşriklerin bu konudaki dedikoduları reddedilmiş ve Hz. Peygamber'in şanının yüceliği gösterilmiştir.¹⁴⁰

Hz. Peygamber Mekkeli müşriklere Kur'ân-ı Kerîm'i okuduğu ve onları Allah'a davet ettiği zaman onlar Hz. Peygamber'e "Kalplerimiz bizi kendisine davet ettiğın şeylere karşı perdeler içindedir ki senin ne söylediğini anlamıyoruz. Kulaklarımızda da ağırlık vardır ki senin ne dediğini işitemiyoruz. Seninle bizim aramızda bir perde vardır ki engel oluyordur. O halde sen üzerinde bulunduğın şeyle amel et, biz de üzerinde bulunduğumuz şeylerle amel edelim. Biz senden bir şey anlayamıyoruz" diyerek alay ediyorlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayet-i kerîmeleri inzal buyurmuştur:¹⁴¹

"Kur'ân okuduğunda seninle âhirete inanmayanların arasına gizli bir perde çekeriz. Kur'ân'ı anlamamaları için kalpleri üzerine perdeler, kulaklarına da ağırlık koyarız. Kur'ân'da (ibadete layık ilâh olarak) sadece Rabbini andığın zaman arkalarına dönüp kaçarlar."¹⁴²

Müşrikler, Hz. Peygamber kendilerine Kur'ân ayetlerini okuduğunda ayetler üzerinde dürüst, samimi ve objektif olarak düşünmek yerine karşı çıkmayı tercih ediyorlardı. Ayet-i kerîmelerde bu husus Allah tarafından onların gözlerinin perdelenmiş, kalplerinin mühürlenmiş, kulaklarının tıkanmış olmasıyla izah edilmiştir. Bu üslup, olup biten her şeyin Allah'ın izni ve iradesiyle olduğunu vurgulayan Kur'ân'ın hâkim üslûbudur. Ayet-i kerîmelerde anlatılmak istenen inkârcıların Kur'ân-ı Kerîm karşısındaki olumsuz önyargılarıdır.¹⁴³

¹⁴⁰ Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, V/700.

¹⁴¹ İbn Hişâm, es-Sıra, I/315-317.

¹⁴² İsrâ 17:45-46.

¹⁴³ Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, III/488-489.

Kur’ân-ı Kerîm, Hz. Peygamber’in daveti karşısında müşriklerin hafife alıcı tavırlarını şöyle anlatmaktadır:

“İnkâr edenler seni gördükleri zaman ancak alaya alırlar. Bu mu ilahlarınızı diline dolayan? derler. Halbuki kendileri Rahmân’ın kitabını inkâr ediyorlar.”¹⁴⁴

Allah Teâlâ’nın Hz. Peygamber’den önce gönderilmiş olan diğer peygamberler ile de alay edildiğini bildirdiği aşağıdaki ayet-i kerîmede Hz. Peygamber müşriklerin yalanlamalarına karşı teselli edilmekte, peygamberlerini alaya alan önceki kavimlerin acı sonları hatırlatılarak Mekke’li müşrikler de ikaz edilmektedirler:

“(Ey Muhammed) Andolsun, senden önce de birçok peygamber alaya alınmıştı da onlarla alay edenleri, alay ettikleri şey kuşatıp mahvetmişti.”¹⁴⁵

5.2.3.Uzlaşma Girişimleri

Ebû Cehil bir gün Hz. Peygamber ile karşılaşmış ve O’na “Vallahi ey Muhammed ya bizim ilâhlarımıza sövmeyi terk edersen veya senin ibadet ettiğin ilâhına söveriz” demiş bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:¹⁴⁶

“Onların, Allah’ı bırakıp tapındıklarına sövmeyin, sonra onlar da haddi aşarak, bilgisizce Allah’a söverler. Böylece her ümmete yaptıklarını süslü gösterdik. Sonra dönüşleri ancak Rablerinedir. O, yapmakta olduklarını kendilerine bildirecektir.”¹⁴⁷

Allah’a şirk koşan müşriklerin ilâhlarına küfretmek onları hidayete erdirmeyeceği gibi inatlarını artırmaktan başka bir işe de yaramayacağından dolayı Allah Teâlâ, Müslümanlara onların ilâhlarına küfretmeyi yasaklamıştır. Zira onların ilâhlarına küfretmek hiçbir fayda sağlamayacağı gibi aksine onların savunmaya

¹⁴⁴ Enbiyâ 21:36.

¹⁴⁵ En’âm 6:10. Ayrıca Bkz.Hıcr 15:10-11.

¹⁴⁶ İbn Hişâm, *es-Sıra*, I/357.

¹⁴⁷ En’âm 6:108.

geçerek hiçbir bilgiye dayanmaksızın Allah’a küfretmeleri söz konusu olmaktadır. Öyleyse onları kendi hallerine bırakmak gerekir ki Müslümana yakışan edep de budur.¹⁴⁸

Velîd b. Muğîre, Âs b.Vâil, Esved b. Muttalib ve Ümeyye b. Halef bir gün Hz. Peygamber’e “Ey Muhammed, biz senin taptığına tapalım, sen de bizim taptığımızı tap. Böylelikle sen de biz de bütün işlerimizde ortak oluruz. Eğer senin getirdiklerin bizim elimizde bulunanlardan hayırlı ise o hayırda sana ortak oluruz ve biz de o hayırdan payımızı alırız. Eğer bizim ellerimizdeki senin elindekinden hayırlı ise o zaman sen bizim işimizde bize ortak olur ve ondan payını alırsın” demişler bunun üzerine Allah Teâlâ Kâfirûn Sûresi’ni inzal buyurmuştur:¹⁴⁹

“De ki: Ey Kâfirler, ben sizin kulluk ettiklerinize kulluk etmem. Siz de benim kulluk ettiğime kulluk edecek değilsiniz. Ben sizin kulluk ettiklerinize kulluk edecek değilim. Siz de benim kulluk ettiğime kulluk edecek değilsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim de banadır.”¹⁵⁰

Yine aşağıdaki ayet-i kerîmelerin de bu olay üzerine nâzil olduğu bilinmektedir:

“De ki: Ey cahiller, siz bana, Allah’tan başkasına ibadet etmemi mi emrediyorsunuz? Andolsun, sana ve senden önceki peygamberlere şöyle vahyedildi: Eğer Allah’a ortak koşarsan elbette amelin boşa çıkar ve elbette ziyana uğrayanlardan olursun.”¹⁵¹

Ayet-i kerîmelerde inkâr edenlere verilmesi gereken cevap özetlenmektedir. Cevabın soru şeklinde düzenlenmesi, ayrıca putperestlere “Ey cahiller!” diye hitap

¹⁴⁸ Seyyid Kutub, *fî Zılâli’l-Kur’ân*, terc: Bekir Karlığa, M.Emin Saraç, İ.Hakkı Şengüler, Hikmet Yayınevi, İstanbul, 1968, V/369-370.

¹⁴⁹ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/362; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşraf*, I/151; Taberî, *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, II/337; Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, XX/225.

¹⁵⁰ Kâfirûn 109:1-6.

¹⁵¹ Zümer 39:64-65.

edilmesi hem Hz. Peygamber'in bu teklifi reddetmedeki kararlılığını yansıtmaya hem de böyle bir teklifte buldukları için muhatapları ayıplama amacı taşımaktadır.¹⁵²

5.2.4.Öldükten Sonra Dirilmeye Yönelik Eleştirileri

Übey b. Halef, çürümüş ve dağılmaya yüz tutmuş bir kemiği alıp Hz. Peygamber'in yanına gitmiş ve "Ey Muhammed, sen misin çürüyüp toprağa karıştıktan sonra bu kemiği Allah'ın yeniden dirilteceğini iddia eden adam?" demiş, sonra da eliyle o kemiği ufalayıp toz haline getirmiş ve Hz. Peygamber'e doğru esen rüzgâra verip savurmuştu. Hz. Peygamber de O'na "Evet, bunu ben söylüyorum. Allah, bu çürümüş kemiği ve seni böylece ufalanıp toz toprak haline geldikten sonra diriltecek sonra da seni ateşe koyacaktır" diye cevap vermiş bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayet-i kerîmeyi inzal buyurmuştur:¹⁵³

"Bir de kendi yaratılışını unutarak bize bir örnek getirdi. Dedi ki: Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek? De ki: Onları ilk defa var eden diriltecektir. O, her yaratılmışı hakkıyla bilendir."¹⁵⁴

Ayet-i kerîmelerde yeniden dirilmenin mümkün olmayacağına inanan ve yeniden dirilmeyi alay konusu edinen kişiye ilk defa yaratılışı hatırlatılmış ve Allah Teâlâ'nın sonsuz kudret sahibi olduğu bildirilerek başka hiçbir söze mahal bırakmayacak şekilde cevap verilmiştir.

Hz. Peygamber'in sahâbîsi Habbâb b. Eret, Mekke'de demirci ustasıydı. Yaptığı kılıçlardan Âs b. Vâil es-Sehmî'ye satmıştı.¹⁵⁵ Habbâb b. Eret alacağını tahsil etmek üzere Âs b. Vâil'in yanına gittiğinde Âs b. Vâil, Habbâb b. Eret'e, "Muhammed'i inkâr etmedikçe borcunu ödemeyeceğim" dedi. Habbâb da "Sen ölüp tekrar diriltilecek olsan dahi onu asla inkâr etmeyeceğim" diye cevap verdi. Bunun üzerine Âs b. Vâil "Ben öldükten sonra diriltileceksem işte o zaman benim malım ve

¹⁵² Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, IV/631.

¹⁵³ İbn Hişâm, *es-Sıra*, I/361-362; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/90.

¹⁵⁴ Yâsîn 36:78-79.

¹⁵⁵ İbn Hişâm, *es-Sıra*, I/357.

evladım olacaktır. Ben de o zaman borcumu öderim” dedi. Bunun üzerine şu ayet-i kerîme nâzil olmuştur:¹⁵⁶

“Ayetlerimizi inkâr edip, bana elbette mal ve evlat verilecek diyen kimseyi gördün mü? Gaybı mı görüp bilmiş yoksa Rahmân’dan bir söz mü almış? Hayır, (iş onun dediği gibi değil) Biz onun söylediklerini yazacağız ve azabını arttırdıkça arttıracacağız. Onun (âhirette sahip olacağını) söylediği şeylere biz varis olacağız ve o bize tek başına gelecek.”¹⁵⁷

Âs b. Vâil’in öldükten sonra dirilişi kabul etmemesine rağmen âhirette kendisine mal ve evlat verileceğini ümit etmesi nasıl bir çelişki içerisinde olduğunu göstermesi açısından dikkati çekmektedir.

Müşriklerin öldükten sonra dirilmeyi inkâr edişlerini tasvir eden ayet-i kerîmelerden biri de şöyledir:

“Dediler ki, biz bir yığın kemik, bir yığın ufantı olduğumuz zaman mı yeniden bir yaratılışla diriltilecekmışiz, biz mi?”¹⁵⁸

Allah Teâlâ, Hz. Peygamber’e yeniden dirilmeyi inkâr edenlere şöyle cevap vermesini emretmektedir:

“De ki: (Şüphe mi var?) İster taş olun ister demir! Yahut aklınızca diriltilmesi daha da imkânsız olan başka bir varlık olun (yine de diriltileceksiniz.) Diyecekler ki: Peki bizi hayata tekrar kim döndürecek? De ki: Sizi ilk defa yaratan. Bunun üzerine başlarını

¹⁵⁶ Müslim, *Sıfâtü'l-Münâfikîn*, 35; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 20; Taberî, *Câmiu'l Beyân*, XVI/120; Kurtubî, *el-Camiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XI/145; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, IV/482; Kândehevî, Muhammed Yusuf, *Hadislerle Hz. Peygamber ve Ashabının Yaşadığı Müslümanlık*, Mütercimler: Ahmet M.Büyükçınar, A.Ömer Tekin, Ö.Faruk Harman, İstanbul, 1980, I/287-288.

¹⁵⁷ Meryem 19:77-80.

¹⁵⁸ İsrâ 17:49.

sana (alaylı bir tarzda) sallayacaklar ve ne zamanmış o, diyecekler.

De ki: Yakın olsa gerek!”¹⁵⁹

Ayet-i kerîmelerde öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden ve Hz. Peygamber ile alay eden kâfirlere isteseler de istemeseler de mutlaka diriltilecekleri kesin bir şekilde bildirilmektedir.

5.2.5.Hz. Peygamber’i Yalanlamaları

İnsanlar içinde Hz. Peygamber’e en çok eziyet eden amcası Ebû Leheb olmuştur. Karısı Ümmü Cemîl de Hz. Peygamber’e karşı en azılı düşmanlardandı.¹⁶⁰ Ebû Leheb Hz. Peygamber’e ve Müslümanlara karşı çok katı ve sertti. Hz. Peygamber’i şiddetli bir şekilde yalanlar, O’na daima eziyet ederdi. Hz. Peygamber’e komşu olan Ebû Leheb Hz. Peygamber’in kapısı önüne pislikler koyardı. Hz. Peygamber de buna karşılık “Ey Abdülmuttaliboğulları bu ne biçim komşuluk” diye üzüntüsünü bildirirdi.¹⁶¹

Ebû Leheb’in ilk tepkisi Hz. Peygamber alenî davete başladığında olmuştur.¹⁶² Bunun üzerine inen sûrenin ayetleri Ebû Leheb’in dünyada ve âhirette hüsranda olduğunu ifade etmektedir. Kur’ân’da Ebû Leheb ve karısı dışında hiç kimse için böyle bir lanetlemenin gelmemiş olması bu ikisinin Kur’ânî laneti hak eden bir eylem içerisinde olduklarını göstermektedir.¹⁶³ Ebû Leheb ve karısı hakkında müstakil olarak nâzil olan sûrenin ayetleri şu şekildedir:

“Ebû Leheb’in elleri kurusun. Zaten kurudu. Ona ne malı fayda verdi, ne de kazandığı. O, bir alevli ateşe girecektir. Boynunda bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduğu halde sırtında odun taşıyarak karısı da (o ateşe girecektir)”¹⁶⁴

¹⁵⁹ İsrâ 17:50-51.

¹⁶⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/41.

¹⁶¹ İbnü’l- Esîr, *el-Kâmil*, II/70.

¹⁶² Bkz.s.28-29.

¹⁶³ Derveze, *Kur’ân’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, II/36.

¹⁶⁴ Tebbet 111:1-5.

Allah Teâlâ'nın, Ebû Leheb'in karısı Ümmü Cemîl bnt. Harb'i odun taşıyıcısı olarak nitelemesinin sebebi; diken taşıyıp Hz. Peygamber geçerken Hz. Peygamber'in yoluna atmış olmasıdır.¹⁶⁵ Mücevherden yapılmış kıymetli gerdanlığını Hz. Peygamber'e düşmanlık uğrunda harcayacağına dâir Lât ve Uzzâ isimli putlara yemin ettiği için 5. ayet dünyadaki gerdanlık yerine âhirette boynuna ateşten bir ip takılacaktır şeklinde yorumlanmıştır.¹⁶⁶

Bir başka rivayete göre ise; Ebû Leheb, Hz. Peygamber'e gelerek "Ey Muhammed sana iman edecek olursam bana ne verilecek?" diye sormuş, Hz. Peygamber de "Diğer Müslümanlara verilenler gibisi" diye cevap vermiştir. Ebû Leheb "Benim onlara bir üstünlüğüm olmayacak mı?" deyince Hz. Peygamber "Nasıl bir şey istiyorsun?" diye sormuş, Ebû Leheb "Böyle bir din olmaz olsun, ben bunlarla birlikte eşit mi olacağım" demiş ve bunun üzerine Tebbet Sûresi nâzil olmuştur.¹⁶⁷

Ümmü Cemîl, kendisi ve kocası hakkında Kur'ân-ı Kerîm'den nâzil olan sûreyi işittiği zaman elinde avuç içini dolduran taşla beraber Hz. Peygamber'e gitmek üzere çıktı. Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir'le birlikte Kâbe'nin yanında oturmaktaydı. Ümmü Cemîl, Kâbe'ye geldiğinde sadece Hz. Ebû Bekir'i gördü ve O'na "Ey Ebû Bekir arkadaşın nerede? Duyduğuma göre beni hicvetmiş, vallahi O'nu bulursam bu taş ile O'nun ağzına vururum. Bilsin ki ben de şair bir kadınıym" dedi ve ayrılıp gitti. Bunun üzerine Ebû Bekir "Ya Rasûlallah seni görmedi mi?" diye sorunca Hz. Peygamber "Allah beni O'na göstermedi" dedi.¹⁶⁸

Ebû Leheb'in, Hz. Peygamber'in Zülmecaz panayırında insanları Allah'a davet ederken arkasından gidip O'nun dinden çıktığını ve yalancı olduğunu söylediği, O'na inanmayın dediği ve O'nu her yerde takip ettiği¹⁶⁹ bilinmektedir. Ebû Leheb'in

¹⁶⁵ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/355.

¹⁶⁶ Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XX/242

¹⁶⁷ Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XX/235.

¹⁶⁸ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/355-356; el-Ezrakî, Ebu'l Velîd Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed el-Ezrakî, *Ahbâru Mekke ve mâ câ'e fihâ mine'l-Âsâr*, 2002; I/314-315; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I/139; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, III/618.

¹⁶⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/41; el-Heysemî, Nureddîn Ali b. Ebî Bekr, *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, Beyrût, 1967, VI/22; Kâsımî, *Mehâsinü't-Te'vîl*, XVII/6291.

Mekke'de müşriklerin Bedir'de yenilgiye uğradıkları haberi ulaşınca adese (çiçek) diye bilinen bir hastalıktan öldüğü¹⁷⁰ rivayet edilmektedir.

Ebû Cehil Hz. Peygamber'e "Biz seni yalanlamıyoruz senin getirdiğin mesajı yalanlıyoruz" demiştir. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayet-i kerîmeyi inzal buyurmuştur:¹⁷¹

"Ey Muhammed, biz çok iyi biliyoruz ki söyledikleri elbette seni incitiyor. Onlar gerçekte seni yalanlamıyorlar; fakat o zalimler Allah'ın ayetlerini inadına inkâr ediyorlar."¹⁷²

Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber'in doğruluğundan ve güvenilirliğinden zerre kadar kuşku duymamalarına rağmen getirdiği daveti inatlarından dolayı reddetmişlerdir. Onların bu tutumuna üzülen Hz. Peygamber yukarıdaki ayet-i kerîmede teselli edilmektedir.

Hz. Peygamber namaz kıldırırken Kur'ân'ı yüksek sesle okuyunca etrafından dağılırlar ve Hz. Peygamber'i dinlemek istemezlerdi. Çünkü bir kimse Hz. Peygamber'in namaz kılarken okuduğu ayetleri dinlemek istese bile müşriklerin korkusundan buna cesaret edemezdi. Hz. Peygamber'i dinlerken gördüklerini anlarırsa kendisine eziyet edecekleri korkusuyla dinlemeden giderdi. Hz. Peygamber sessiz okuduğu takdirde ise O'nu dinlemek isteyenler okunan ayetleri işitemezlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayet-i kerîmeyi indirmiştir:¹⁷³

"De ki: (Rabbinizi) ister Allah diye çağırın, ister Rahman diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız çağırın nihayet en güzel isimler O'nundur. Namazında sesini pek yükseltme, çok da kısma. İkiisi ortası bir yol tut."¹⁷⁴

¹⁷⁰ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I/148; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/70-71; Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XX/243.

¹⁷¹ Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 7; Nesefî, *Medârikü't-Tenzîl*, I/500.

¹⁷² En'âm 6:33.

¹⁷³ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/313-314; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/65.

¹⁷⁴ İsrâ 17:110.

Kurtubî’de geçen rivayete göre ise; Müşrikler Hz. Peygamber’in “Ey Allah, Ey Rahman” diye dua ettiğini duyduklarında “Muhammed bize bir tek ilâha dua etmeyi emrediyor, kendisi iki ilâha dua ediyor” demişler. Bunun üzerine bu ayet-i kerîme nâzil olmuştur.¹⁷⁵

Müşriklerin Hz. Peygamber’i yalancılıkla itham etmeleri sebebiyle Allah Teâlâ’nın Hz. Peygamber’i teselli ettiği ve müşriklerin bu tutumlarının eskiden beri uyguladıkları bir gelenek olduğunun hatırlatıldığı bir grup ayet-i kerîme de şöyledir:

“(Ey Muhammed) Eğer seni yalanlarlarsa bil ki, onlardan önce Nûh, Âd ve Semûd kavimleri de (peygamberlerini) yalanlamışlardı. İbrahim’in kavmi ile Lût’un kavmi ve Medyen halkı da (yalanlamışlardı). Mûsâ da yalanlandı ve nihayet o inkârcılara mühlet verdim, sonra da onları yakalayiverdim. Beni inkâr etmek nasılmış, (gördüler). Halkı zulmetmekteyken helâk ettiğimiz, böylece duvarları, çökmüş çatılarının üzerine yıkılmış nice memleketler, nice kullanılmaz kuyular, nice muhteşem saraylar vardır! Yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, düşünecek kalpleri, işitecek kulakları olsun. (Dolaştılar ama ibret almadılar). Çünkü gerçekte gözler değil, göğüslerdeki kalpler (kalp gözleri) kör olur. Bir de senden acele azap istiyorlar. Halbuki Allah asla va’dinden caymaz. Şüphesiz Rabbinin nezdinde bir gün, sizin saydığınız bin yıl gibidir.”¹⁷⁶

Ayet-i kerîmelerde peygamberlerini yalanlayan bazı kavimlerin durumları Mekkeli müşriklere kendilerine azaptan önce bir müddet süre verildiğini vurgulamak için anlatılmıştır.¹⁷⁷

5.2.6.Hz. Peygamber’e Deli İthamında Bulunmaları

Müşriklerin Hz. Peygamber’e yönelttikleri tepkilerden biri de Hz. Peygamber’in deli olduğu yönündeydi. Kur’ân-ı Kerîm’de müşriklerin bu ithamları

¹⁷⁵ Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, X/342.

¹⁷⁶ Hac 22:42-47. Ayrıca Bkz.Fâtır 35:25-26; Ankebût 29:18; En’âm 6:33-34

¹⁷⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, III/375.

onların Hz. Peygamber'e muhalefet etme konusunda ne kadar acımasız ve insafsız olduklarını göstermek maksadıyla kaydedilmiştir.¹⁷⁸

Müşriklerin Hz. Peygamber'e deli ithamında bulduklarını bildiren aşağıdaki ayet-i kerîmede Mekkeli müşriklerin Kur'ân-ı Kerîm'i işittiklerindeki psikolojik durumları gözler önüne serilmektedir:

“Şüphesiz inkâr edenler Zikr'i (Kur'ân'ı) duydukları zaman neredeyse seni gözleriyle devirecekler. (Senin için) Hiç şüphe yok o bir delidir diyorlar. Halbuki o (Kur'ân) âlemler için ancak bir öğüttür.”¹⁷⁹

Müşriklerin Hz. Peygamber'e deli ithamında bulunmalarını ve Kur'ân-ı Kerîm'in onlara verdiği cevabı beyan eden ayet-i kerîmeler şöyledir:

“Dediler ki: Ey kendisine Zikir (Kur'ân) indirilen kimse, sen mutlaka delisin.”¹⁸⁰

“Nûn. (Ey Muhammed) Andolsun kaleme ve satır satır yazdıklarına ki, sen Rabbinin nimeti sayesinde bir deli değilsin. Şüphesiz sana tükenmez bir mükâfat vardır. Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin. Hanginizin deli olduğunu yakında sen de göreceksin, onlar da görecekler. Şüphesiz senin Rabbin, kendi yolundan sapan kişiyi daha iyi bilir. O hidayete erenleri de daha iyi bilir. O halde yalanlayanlara boyun eğme.”¹⁸¹

Ayet-i kerîmelerde her ne kadar hitap Hz. Peygamber'e ise de asıl muhatap müşriklerdir. Allah Teâlâ Hz. Peygamber'e hitap etmekte ancak müşriklerin iftiralarına cevap vermektedir. Ayetin devamında Hz. Peygamber teselli edilmiş ve kendisi için âhirette büyük bir mükâfat olduğu müjdelenmiştir. Daha sonra Hz.

¹⁷⁸ Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*, terc: Ahmed Asrar, İstanbul, 1992, II/416.

¹⁷⁹ Kalem 68:51-52.

¹⁸⁰ Hıcr 15:6.

¹⁸¹ Kalem 68:1-8.

Peygamber'in ahlâk ve faziletinin yüceliğine dikkat çekilmiş ve O'nun güzel ahlâklı oluşunun zaten kâfirlerin kendisinin deli olduğuna ilişkin ileri sürdükleri iddiaları reddedecek nitelikte olduğu kaydedilmiştir. Zira güzel ahlâkla delilik bir arada olamazlar. Güzel ahlâk kişinin aklının başında olduğunun bir delilidir. Hz. Peygamber'in güzel ahlâkını ve dürüst karakterini Mekkeli müşrikler biliyorlardı. Bu sebeple bu ayetlerde bu hususa işaret etmek bile Mekkeli müşriklerin ne kadar insafsızca davrandıklarını göstermeye yetmektedir.¹⁸²

Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber hakkındaki deli ithamını reddeden ve Hz. Peygamber'in apaçık bir uyarıcı olduğunu beyan eden bir başka ayet-i kerîme de şöyledir:

“Onlar düşünmediler mi ki (çok iyi tanıdıkları, kendileriyle iç içe yaşamış olan) arkadaşlarında (Peygamber’de) delilikten eser yoktur. O, ancak apaçık bir uyarıcıdır.”¹⁸³

Ayet-i kerîmede Hz. Peygamber hakkında “arkadaş” ifadesinin kullanılması müşriklerin Hz. Peygamber’i çocukluğundan itibaren yakından tanımaları sebebiyle kendisine delilik isnat etmelerinin haksızlık olduğunu iyi bilmeleri gerektiğini anlatmaktadır. Eski dönemlerde diğer bazı peygamberler hakkında da aynı suçlamanın yapıldığına¹⁸⁴ bakılırsa bunun, tarihin çeşitli dönemlerinde inkâr edenlerin Allah yolunun davetçilerini susturmak için kullandıkları ortak bir taktik ve iftira şekli olduğu anlaşılmaktadır. Ayet-i kerîmede müşriklerin bu iddiaları reddedilirken “düşünmediler mi?” sorusunun sorulması ilgi çekicidir.¹⁸⁵

Müşriklerin Hz. Peygamber hakkındaki ithamlarını reddeden ve yine “arkadaşınız” ifadesinin kullanıldığı ama bu defa müşriklerin muhatap alınarak cevap verildiği bir diğer ayet-i kerîme de şu şekildedir:

¹⁸² Mevdûdî, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber’in Hayatı*, II/418-419.

¹⁸³ A'râf 7:184.

¹⁸⁴ Bkz. Zâriyât 51:52.

¹⁸⁵ *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, II/637

“(Ey Kureyşliler) Sizin arkadaşınız (Muhammed) bir deli değildir.”¹⁸⁶

Müşrikler hakkı kabullenmeme hususunda o kadar inatçıydılar ki Hz. Peygamber’i deli bir şair olarak niteliyorlardı:

“Çünkü onlar, kendilerine Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur denildiği zaman inanmayıp büyüklük taslıyorlardı. Biz deli bir şair için ilâhlarımızı mı terk edeceğiz diyorlardı. Hayır öyle değil, O, hakkı getirmiş (önceki) peygamberleri de tasdik etmiştir.”¹⁸⁷

Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber hakkındaki delilik, şairlik gibi ithamlarına karşı Kur’ân-ı Kerîm Hz. Peygamber’in gerçeği getirdiğini kesin bir ifadeyle bildirmektedir. Hz. Peygamber’in önceki peygamberleri tasdik ettiğinin özellikle belirtilmesi ise getirdiği dinin diğer dinlerde de bulunan evrensel ilkeleri içerdiğini göstermektedir.¹⁸⁸

Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber hakkında söyledikleri kâhinlik, şairlik gibi iftiraların bertaraf edildiği aşağıdaki ayet-i kerîmede Hz. Peygamber’den tebliğe devam etmesi ve müşriklerin sözlerine aldırış etmemesi istenmektedir:

“(Ey Muhammed) O halde sen öğüt ver. Rabbinin nimeti sayesinde sen ne bir kâhinsin ne de bir deli.”¹⁸⁹

Ayetler gösteriyor ki; müşrikler Hz. Peygamber’e deli ithamında bulunurken Hz. Peygamber’in hasta olduğunu, aklını kaybettiğini ya da sara hastalığına yakalandığını söylemek istemiyorlardı. Zira onlar Hz. Peygamber’in kendilerine belâgatı, ahengi ve güçlü vurgusuyla Kur’ân ayetlerini okuduğunu ve okunan ayetlerin de kendilerini etkilediklerini görüyorlardı. Onlar bu ifadelerle Hz. Peygamber’in akıl

¹⁸⁶ Tekvîr 81:22.

¹⁸⁷ Sâffât 37:35-37. Ayrıca Bkz. Mü’minûn 23:70, Sebe’ 34:7-8; Duhân 44:13-14.

¹⁸⁸ Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, IV/531.

¹⁸⁹ Tûr 52:29.

almaz tavırlara sahip olduğunu, davetiyle topluma aykırı düştüğünü, müjdelemesi ve sakındırmasıyla apayrı bir kişi olduğunu ifade etmek istiyorlardı.¹⁹⁰

5.2.7. Hz. Peygamber'den Mucize İstemeleri

Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber'den birçok defa mucize göstermesini istemişlerdir. Peygamberleri inkâr edenler, onları yalancılıkla suçlayanlar mucize istediklerinde maksatları mucizeyi görüp imana gelmek değildir. Asıl gayeleri peygamberleri güç duruma düşürmek, mucize gösterememe durumunda yalancı olduklarını ortaya çıkarmaktır. İnkâr edenlere mucizeler geldiğinde de iman etmek yerine çeşitli bahaneler ileri sürmüşler, mucizeyi sihir olarak değerlendirmişler ve daima bir başkasını, daha büyüğünü, daha zorunu istemişlerdir. Hz. Peygamber'e en büyük ve en anlamlı olan mucize Kur'ân-ı Kerim nâzil olurken gerek müşriklerin ve gerekse ayet-i kerîmede ifade edildiği üzere Ehl-i Kitâb'ın "O'na gökten bir kitap gelmesini" istemeleri bu isteklerinde samimi olmadıklarını, inkâr ve inatları sebebiyle böyle davrandıklarını göstermektedir.¹⁹¹

"Kitap ehli, senden kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyorlar. (Buna şaşma!) Mûsâ'dan bundan daha büyüğünü istemişler ve Allah'ı bize açıkça göster demişlerdi. Böylece zulümleri sebebiyle onları yıldırım çarptı. Sonra kendilerine apaçık deliller gelmesinin ardından buzağıyı tanrı edindiler. Biz bunu da affettik ve Mûsâ'ya apaçık bir güç ve yetki verdik. Verdikleri sağlam söz(ü yerine getirmemeleri) sebebiyle Tûr'u üzerlerine kaldırdık ve onlara tevazu ile kapıdan girin dedik. Yine onlara cumartesi (yasakları) konusunda haddi aşmayın dedik ve onlardan sağlam bir söz aldık."¹⁹²

¹⁹⁰ Derveze, *Kur'ân'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, I/ 573.

¹⁹¹ *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, II/175.

¹⁹² Nisâ 4:153-154.

Ayet-i kerîmelerde Hz. Peygamber’i teselli etmek üzere İsrâiloğulları’nın Hz. Musa’ya yaptıkları hatırlatılmaktadır. Hz. Peygamber’den de müşriklerin ve Ehl-i Kitâb’ın istekleri karşısında yılmaması ve vazifesine devam etmesi istenmektedir.¹⁹³

Kureyşliler, Hz. Peygamber’e “Ey Muhammed, bize Musa’nın bir asası olup onu taşa vurduğunu, taştan on iki pınar fışkırdığını, İsa’nın ölüleri dirilttiğini, Semûd’un bir devesi olduğunu haber veriyorsun. Sen de bazı mucizeler göster de seni tasdik edelim” dediler. Hz. Peygamber “Hangi mucizeyi göstermemi istersiniz?” diye sorunca “Safâ’yı bize altın yap” cevabını verdiler. Hz. Peygamber “Yaparsam beni tasdik eder misiniz?” buyurdu. Onlar da “Evet, vallahi eğer yaparsan hepimiz sana tabi oluruz” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber dua etmeye başladı. Cebrâil gelerek Hz. Peygamber’e “İstersen Safâ altın olur. Fakat mucize getiririz de inanmazlarsa mutlaka azap ederiz. Dilersen onları bırak da dileyen tevbe etsin” dedi. Hz. Peygamber bunun üzerine tevbe etmeleri için bıraktı. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak şu ayet-i kerîmeleri indirdi.¹⁹⁴

“Eğer kendilerine (başka) bir mucize gelirse mutlaka ona inanacaklarına dâir Allah adını anarak en kuvvetli yeminlerini ettiler. De ki: Mucizeler, ancak Allah katındadır. O mucizeler geldiği vakit de inanmayacaklarını siz ne bileceksiniz? Biz onların kalplerini ve gözlerini ters döndürürüz de ilkin ona iman etmedikleri gibi (mucize geldikten sonra da inanmazlar) ve yine onları azgınlıkları içinde bırakırız da bocalar dururlar. Biz onlara melekleri de indirseydik, kendileriyle ölümler de konuşsaydı ve her şeyi karşılarında (hakikatin şahitleri olarak) toplasaydık Allah dilemedikçe yine de iman edecek değillerdi. Fakat onların çoğu bilmiyorlar.”¹⁹⁵

¹⁹³ Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, II/175-176.

¹⁹⁴ İbn İshâk, es-Sîra, I/352.

¹⁹⁵ En’âm 6:109-111.

Ayet-i kerîmelerde mucizelerin ancak Allah'ın dilemesiyle gerçekleşeceği beyan edilmekte, müşriklerin mucize istemelerinde samimi olmadıkları mucizeleri görseler de şirk üzere devam edecekleri bildirilmektedir.

Bir başka rivayete göre ise; Mekkeliler, Hz. Peygamber'den Safâ tepesini kendileri için altın madenine dönüştürmesini ve etraflarını kuşatmış olan dağları yürütüp uzaklaştırmasını böylece ziraat yapma imkânına kavuşturulmalarını istemişlerdi. Allah da Hz. Peygamber'e "İstersen bu dileklerini geciktiririm, isterse de hemen yerine getiririm. Ama inkâr ederlerse kendilerinden önceki ümmetleri yok ettiğim gibi kendilerini de yok ederim" diye buyurmuştur. Hz. Peygamber "Bu isteklerinin geciktirilmesini isterim" diye cevap vermiş bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayet-i kerîmeleri inzal buyurmuş¹⁹⁶ ve mucizeleri gerçekleştirmeyişinin sebebini açıklamıştır:

*"Bizi (Kureyş'in istediği) mucizeleri göndermekten ancak, öncekilerin onları yalanlamış olması alıyordu. (Nitekim) Semûd kavmine o dişi deveyi açık bir mucize olarak verdik de onlar bu yüzden zalim oldular. Oysa biz mucizeleri sırf korkutmak için göndeririz. Hani sana, muhakkak Rabbin insanları çepeçevre kuşatmıştır demiştik. Sana gösterdiğimiz o rüyayı da, Kur'ân'da lanetlenmiş bulunan o ağacı da sırf insanları sınamak için vesile yaptık. Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu sadece onların büyük azgınlıklarını (daha da) artırdı."*¹⁹⁷

Mekkelî müşrikler hem Hz. Peygamber'in davetini reddediyor hem de O'ndan mucizeler göstermesini istiyorlardı. Onların sonu gelmeyen mucize isteklerinin sıralandığı ayet-i kerîmeler şöyledir:

"Dediler ki: Yerden bize bir pınar fişkırtmadıkça yahut senin hurmalardan, üzümlerden oluşan bir bahçen olup, aralarından şarıl şarıl ırmaklar akıtmadıkça yahut iddia ettiğin gibi gökyüzünü"

¹⁹⁶ İbn Hanbel, *el-Müsned*, IV/173; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/52.

¹⁹⁷ İsrâ 17:59-60.

üzerimize parça parça düşürmedikçe yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmedikçe yahut altından bir evin olmadıkça ya da göğe çıkmadıkça sana asla inanmayacağız. Bize gökten okuyacağımız bir kitap indirmedikçe göğe çıktığına da inanacak değiliz. De ki: Rabbimi tenzih ederim. Ben ancak rasûl olarak gönderilen bir beşerim.”¹⁹⁸

Ayet-i kerîmelerin sonunda Hz. Peygamber'den onların bu isteklerine karşı sadece Rasûl olarak gönderilen bir beşer olduğunu söylemesi istenmiştir. Zira mucizeler Allah'ın dilemesiyle gerçekleşmektedir.

Mucize isteyen müşriklere Kur'ân-ı Kerîm'in en büyük mucize olduğu ve daima gözlerinin önünde olduğu şöyle bildirilmektedir:

“Dediler ki: Ona Rabbinden mucizeler indirilseydi ya! De ki: Mucizeler ancak Allah katındadır ve ben ancak apaçık bir uyarıcıyım. Kendilerine okunan kitabı sana indirmiş olmamız onlara yetmedi mi? Şüphesiz bunda inanan bir kavim için bir rahmet ve bir öğüt vardır.”¹⁹⁹

Kendilerine mucize gösterilmesini isteyen Mekkeli müşriklere mucize göstermenin Allah'a ait olduğu, Hz. Peygamber'in görevinin ise uyarmak olduğu beyan edilmektedir. Ayet-i kerîmelerde Hz. Peygamber'in en büyük mucizesinin Kur'ân-ı Kerîm olduğu da bildirilmektedir.²⁰⁰

Dağları yürütmeye, yerleri parçalamaya ve ölen atalarından geçenleri diriltmeye dâir kavminin, kendileri için Hz. Peygamber'den istedikleri mucizeler hakkında Allah Teâlâ şöyle vahyetmiştir:²⁰¹

“Kendisiyle dağların yürütüleceği veya yeryüzünün parçalanacağı ya da ölülerin konuşturulacağı bir Kur'ân olacak olsaydı (o yine bu

¹⁹⁸ İsrâ 17:90-93. Ayrıca Bkz.Ra'd 13:27, Tâhâ 20:133-135, En'âm 6:37.

¹⁹⁹ Ankebût 29:50-51.

²⁰⁰ Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, IV/278.

²⁰¹ İbn Hişâm, *es-Sıra*, I/308-309.

kitap olurdu) Fakat bütün emir yalnız Allah'ındır. İman edenler anlamadılar mı ki Allah dileyseydi bütün insanları doğru yola erİştirirdi. Allah'ın sözü yerine gelinceye kadar, inkâr edenlere yaptıkları işler sebebiyle devamlı olarak ya büyük bir felaket gelecek veya o felaket yurtlarının yakınına inecektir. Şüphesiz Allah, verdiği sözden dönmez.”²⁰²

Ayet-i kerîmede kendilerine pek çok mucizeler de indirilse iman etmeyecekleri ifade edilmektedir. Bunu teyit eden aşağıdaki ayet-i kerîmelerde de Cenâb-ı Hak mucizeler gösterse de bunun müşriklerin inatlarından bir şey eksiltmeyeceği açık ve net olarak beyan edilmektedir:

“Onlara gökten bir kapı açsak da oradan çıkmağa koyulsalar yine gözlerimiz döndürüldü, biz herhalde büyülenmiş bir toplumuz derlerdi.”²⁰³

Bu başlık altında zikredilen ayet-i kerîmeler Hz. Peygamber'in hiçbir mucize göstermediği şeklinde yorumlanmamalıdır. Hz. Peygamber'in asıl mucizesi Kur'ân-ı Kerîm olmakla birlikte hadis kaynaklarında Hz. Peygamber'e verilen mucizelerden bahsedilmektedir.²⁰⁴ Burada olumsuzlanan durum müşriklerin düşüncelerindeki mucize algısıdır. Çünkü onlar inanmak için değil reddetmek için kendilerine mucize gösterilmesini istiyorlardı.

5.2.8. Hz. Peygamber'in Kur'ân'ı Uydurduğuna Dâir İddiaları

Mekkeli Müşriklerin Hz. Peygamber'in getirdiği davete karşı koymak ve onu geçersiz kılmak için Hz. Peygamber'e karşı ortaya attıkları iddialarından biri de Hz. Peygamber'in Kur'ân'ı uydurduğu yönündeydi. Kur'ân-ı Kerîm'de onların bu iddiaları zikredilmiş ve gereken cevaplar da verilmiştir.

²⁰² Ra'd 13:31. Ayrıca Bkz.En'âm 6:111.

²⁰³ Hicr 15:14-15. Ayrıca Bkz.En'âm 6:7.

²⁰⁴ Bkz: Buhârî, *Menâkıb*, 25, 27.

Aşağıdaki ayet-i kerîmelerde müşriklerin Kur’ân-ı Kerîm karşısındaki olumsuz tutum ve davranışları ifade edilerek Hz. Peygamber’in onlara vermesi gereken cevap bildirilmektedir:

“Ayetlerimiz onlara açıkça okunduğu zaman o küfredenler kendilerine geldiğinde Hak (kitap Kur’ân) için düşünmeden, bu apaçık bir büyüdür dediler. Yoksa onu uydurdu mu diyorlar. De ki: Eğer ben onu uydurmuşsam Allah’tan gelecek olana (cezaya) karşısız benim için hiçbir şey yapamazsınız. O, sizin, hakkında (düşüncesizce) yaygara kopardığınız şeyi daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahit olarak O yeter. O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. De ki: Ben türedi bir peygamber değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım. De ki: Ne dersiniz şayet bu Allah katından ise ve siz onu inkâr etmişseniz, İsrailoğullarından bir şahit de bunun benzerini (Tevrat’ta görerek) şahitlik edip inandığı halde siz yine de büyüklük taslamışsanız (haksızlık etmiş olmaz mısınız?) Şüphesiz Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez. İnkâr edenler, inananlar için, eğer o Kur’ân iyi bir şey olsaydı onlar onu kabulde bizi geçemezlerdi dediler. Onunla doğru yolu bulamadıkları için, bu, eski bir uydurmadır diyecekler. Bundan önce bir rehber ve bir rahmet olarak Mûsâ’nın kitabı da vardı. Bu ise onu doğrulayan ve zulmedenleri uyarmak, iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanlara müjde olmak üzere Arap diliyle indirilmiş bir kitaptır.”²⁰⁵

Allah Teâlâ bir başka ayet-i kerîmede ise müşriklerin Kur’ân-ı Kerîm hakkındaki bu olumsuz iddialarına şöyle cevap vermektedir:

²⁰⁵ Ahkâf 46:7-12. Ayrıca Bkz.Sebe’ 34:43-54.

“Yoksa onu Muhammed uydurdu mu diyorlar? Hayır, o, kendilerine senden önce hiçbir uyarıcı gelmemiş olan bir kavmi uyarman için, doğru yolu bulsunlar diye Rabbin tarafından indirilmiş gerçektir.”²⁰⁶

Ayet-i kerîmede müşriklerin Hz. Peygamber’in Kur’ân’ı uydurduğuna dâir iddiaları reddedilmekte ve Kur’ân-ı Kerîm’in Allah Teâlâ tarafından indirildiği hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde bildirilmektedir.

Liderlerin inkârcı tutumlarını ve onların susturma girişimlerini tasvir eden şu ayet-i kerîmeler onların davet aleyhinde hile ve tuzak kurmak amacıyla toplanışlarını anlatmaktadır. Hz. Peygamber’in tıpkı kendileri gibi bir insan olduğuna dikkat çekerek insanların kafalarını karıştırıyorlardı:²⁰⁷

“İnsanların hesaba çekilmeleri yaklaştı. Halbuki onlar gaflet içinde yüz çevirmekteler. Rablerinden kendilerine yeni bir öğüt (bir uyarı) gelmez ki, onlar mutlaka onu alaya alarak, kalpleri de gaflette olarak dinlemesinler. O zulmedenler gizlice şöyle konuştular: Bu da ancak sizin gibi bir insan. Şimdi siz, göz göre göre sihre mi kapılacaksınız? Peygamber onlara dedi ki: Rabbin yerdeki ve gökteki her sözü bilir. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. Onlar, hayır, bunlar karmakarışık yalancı düşlerdir. Hayır, onu kendisi uydurdu, hayır, o bir şairdir. Eğer böyle değilse önceki peygamberlerin (mucizelerle) gönderildikleri gibi o da bize bir mucize getirsin dediler. Onlardan önce helâk ettiğimiz hiçbir memleket halkı iman etmedi de şimdi bunlar mı iman edecekler? Senden önce de ancak kendilerine vahyettiğimiz bir takım erkekleri peygamber gönderdik. Eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun. Biz onları yemek yemez bir beden yapısında yaratmadık. Onlar ölümsüz de değillerdi.”²⁰⁸

²⁰⁶ Secde 32:3. Ayrıca Bkz. Yûsuf 12:111; Sebe 34:6-9.

²⁰⁷ Derveze, *Kur’ân’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, II/ 68.

²⁰⁸ Enbiyâ 21:1-8.

Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber'e karşı yönelttikleri ithamların reddedildiği bir başka ayet grubu da şöyledir:

“Görebildiklerinize ve göremediklerinize yemin ederim ki, o (Kur’ân) hiç şüphesiz çok şerefli bir elçinin (Allah’tan alıp tebliğ ettiği) sözüdür. O, bir şairin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz! Bir kâhinin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz. O, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmedir. Eğer (Peygamber) bize isnat ederek bazı sözler udurmuş olsaydı, mutlaka onu kudretimizle yakalardık. Sonra da onun şah damarını mutlaka keserdik. Hiçbiriniz de bu cezayı engelleyip ondan savamazdı.”²⁰⁹

Ayet-i kerîmelerde Allah Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm’in bir şair veya kâhin sözü olmadığını yeminle ifade etmiş ve sonrasında Hz. Peygamber’in onu uydurup Allah’a isnat etmesinin de mümkün olmadığını, böyle bir şey yapmış olsaydı şiddetli bir şekilde cezalandırılacağını ve hiç kimsenin de O’nu bu cezadan kurtaramayacağını haber vermiştir.²¹⁰

5.2.9. Müşriklerin Tehditleri

Hz. Peygamber’in gönderildiği sıralarda Doğu Roma İmparatorluğu ile Sâsânî İmparatorluğu dünyanın en büyük iki devletiydiler. 613 yılında bu iki devlet birbirleriyle savaşa girmişlerdi. 616 yılında Sâsânîler, Bizanslıları yenerek Irak, Suriye, Mısır ve Anadolu’ya kadar ilerlemişler ve girdikleri her yerde ateşgedeler meydana getirerek ateşperestliği yaymaya başlamışlardır.²¹¹ O dönemde Müslümanlarla müşrikler arasında da inançla ilgili mücadeleler olduğu için Mekkeli müşrikler Bizansın yenilgi haberini aldıklarında sevinmişlerdir. Zira o dönemde Bizanslılar Hıristiyanlığa bağlı Ehl-i Kitâb idiler. İranlılar ise tevhit inancını inkâr ediyorlardı.²¹²

²⁰⁹ Hâkka 69:38-47.

²¹⁰ Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, V/450.

²¹¹ Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, sadeleştirenler: Prof.Dr. İsmail Karaçam, vd., İstanbul, 2011, VI/259-260.

²¹² Kutub, Seyyid, *fî Zilâli’l-Kur’ân*, XI/397.

Mekkelî müşrikler Bizansın yenilgi haberini aldıklarında Müslümanlara “İran’ın ateşperestlerinin zafer kazanıp, vahye ve peygamberliğe inanan Hıristiyanların kökünün kurduğu gibi biz de Arabistan putperestleri olarak sizi ve dininizi kökten yok edeceğiz” diyorlardı.²¹³ Bunun üzerine nâzil olan ayet-i kerîmeler şöyledir:

“Elif Lâm Mîm. Rumlar, yakın bir yerde yenilgiye uğratıldılar. Onlar yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip geleceklerdir. Önce de, sonra da emir Allah’ındır. O gün Allah’ın (Rumlara) zafer vermesiyle müminler sevinecektir. Allah dilediğine yardım eder. O, mutlak güç sahibidir, çok merhametlidir.”²¹⁴

Bu ayet-i kerîmelerde verilen gaybî bilgiler Kur’ân-ı Kerîm’in Allah kelâmı ve Hz. Muhammed (as)’ın Allah Rasûlü olduğunun apaçık delilleridir. Burada iki gaybî haber verilmektedir. Birincisi Rumlar’ın, ikincisi Müslümanlar’ın zafer kazanacakları hususudur. Görünür şartlarda bu iki müjdenin de gerçekleşmesi imkansız gibiydi. Bir taraftan Mekke’de işkence gören az sayıda Müslüman vardı diğer taraftan Rumlar her geçen gün toprak kaybediyorlardı.²¹⁵

Bizanslılar Ehl-i Kitâb oldukları için Müslümanlar, Bizanslıların galip gelmelerini istiyorlardı. Müşrikler de kendileri gibi tevhit inancına karşı oldukları için İranlıların yenmelerini istiyorlardı. Müslümanlar, bu durumu Hz. Ebû Bekir’e söylediklerinde Hz. Ebû Bekir Hz. Peygamber’e anlatmış Hz. Peygamber “ama ileride Rumlar galip gelecekler” buyurmuştur. Hz. Ebû Bekir Hz. Peygamber’in bu sözünü müşriklere söylediğinde müşrikler Hz. Ebû Bekir’e “Aramızda bir zaman belirleyelim. Eğer Rumlar yenerlerse sana şu kadar mal veririz. Eğer İranlılar yenerlerse sen bize şu kadar mal verirsin” demişlerdir. Hz. Ebû Bekir bu şartlı bahsi Hz. Peygamber’e anlattığında Hz. Peygamber “Süreyi on yıldan az tutsaydın” buyurmuştur. Gerçekten de o süre dolduktan sonra Rumlar galip gelmişlerdir.²¹⁶

²¹³ Nesefî, *Medârikü’l-Tenzîl*, II/689-690; Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, IV/275.

²¹⁴ Rûm 30:1-5.

²¹⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, IV/275.

²¹⁶ Tirmizî, *Tefsîru’l-Kur’ân*, 31; İbn Asâkir, *es-Sîra*, I/273; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/108.

Tefsir kaynaklarındaki rivayete göre ise; Übey b. Halef, Hz. Ebû Bekir ile bahse girmiş ve “Eğer Bizanslılar üç yıl içinde galip gelirlerse ben sana 10 deve vereceğim, yoksa sen bana 10 deve vereceksin” demiştir. Hz. Peygamber bu bahis konusunu haber alınca Kur’ân’da üç ile dokuz yıl arasını ifade eden bir kelimenin kullanıldığını belirterek Hz. Ebû Bekir’e deveyi artırıp, süreyi de uzatmasını söylemiştir. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, Übey b. Halef ile tekrar görüşmüş ve yeniden bahse girmiştir. Yeni bahse göre 9 yıl içinde kim kaybederse o, karşı tarafa 100 deve verecekti. Süre dolduktan sonra Rumlar galip gelmişler ve Übey b. Halef’in varisleri bahsi kaybettikleri için Hz. Ebû Bekir’e 100 deve vermek zorunda kalmışlardır. Bu develer daha sonra Hz. Peygamber’in emriyle sadaka olarak dağıtılmıştır.²¹⁷

5.2.10.Tehaddî / Meydan Okuma

Kur’ân-ı Kerîm Hz. Peygamber’e verilmiş olan en büyük mucizedir. Önceki peygamberlere kendi dönemlerinde önemli görülen alanlarda mucizeler verildiği gibi Hz. Peygamber’e de kendi döneminde en çok itibar gören dil, üslûp, hitabet ve edebî sanatlar alanında olağanüstü özelliğe sahip Kur’ân-ı Kerîm indirilmiştir. Ku’rân üslubu, edebî tasvirleri, muhteva bütünlüğü, farklı seviyedeki insanlara hitabı, gönüllere etkisi, i’cazı ve gayba dâir haberleriyle erişilmesi mümkün olmayan bir eserdir.²¹⁸ İnsanlar onun benzerini meydana getiremezler. Allah Teâlâ, Kur’ân’ın benzerini getirme konusunda üç aşamalı bir meydan okumada bulunmuştur. Önce Kur’ân’ın tamamına benzer getirilmesi için meydan okumuştur:

“De ki: Andolsun, insanlar ve cinler bu Kur’ân’ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine de destek olsalar yine onun benzerini getiremezler.”²¹⁹

²¹⁷ Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, XIV/2-3; Elmalılı, *Hak Dini Kur’ân Dili*, VI/261.

²¹⁸ Çelebi, İlyas, “Muhammed”, *DİA*, İstanbul, 2005, XXX/446-448.

²¹⁹ İsrâ 17:88.

Ayet-i kerîmede özellikle insanlarla cinler zikredilmiştir. Çünkü Kur’ân-ı Kerîm’in Allah katından olduğunu inkâr edenler onlardır. Yoksa onlardan başkalarının buna muktedir oldukları anlamında değildir.²²⁰

Sonra on sûresine benzer getirilmesi için meydan okumuştur:

“Yoksa onu (Kur’ân’ı) uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi Allah’tan başka gücünüzün yettiklerini de (yardıma) çağırıp, siz de onun gibi uydurma on sûre getirin. Eğer size (bu konuda) cevap veremedilerse bilin ki o (Kur’ân) ancak Allah’ın ilmiyle indirilmiştir ve O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Artık Müslüman oluyor musunuz?”²²¹

Ayet-i kerîmede Kur’ân’ın tamamının değil sadece on sûresinin benzerini getirmeleri istenerek müşriklere meydan okunmuştur. Ayette Allah’tan başka hiç kimsenin böyle bir kitabı ortaya koyamayacağı belirtilmiş, Kur’ân’ın Allah tarafından indirildiği ve O’ndan başka ilâh olmadığı vurgulanmıştır. Ayet-i kerîme inanmayanları Müslüman olmaya davet ederek sona ermiştir.²²²

Kur’ân’ın on sûresine benzer getiremeyen müşriklerden bir sûresine benzer getirilmesi istenmiştir:

“Eğer kulumuza (Muhammed’e) indirdiğimiz (Kur’ân) hakkında şüphede iseniz, haydi onun benzeri bir sûre getirin ve eğer doğru söyleyenler iseniz, Allah’tan başka şahitlerinizi çağırın (ve bunu ispat edin).”²²³

Ayet-i kerîme Hz. Peygamber’in peygamberliğini ispat edecek kanıtları ortaya koymakta, Kur’ân’ın mucize olduğu konusundaki şüpheleri çürütmekte ve onun Allah katından mı geldiğini yoksa kendilerinin iddia ettiği gibi uydurulmuş bir şey mi

²²⁰ Ebu’s-Suûd Efendi, *Tefsîru Ebi’s-Suûd, İrşâdü’l-Akli’s-Selîm ilâ Mezâye’l Kitâbi’l-Kerîm*, Beyrût, thz, V/193.

²²¹ Hûd 11:13-14.

²²² *Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, III/155-156.

²²³ Bakara 2:23. Ayrıca Bkz.Yûnus 10:38.

olduğunu nasıl anlayacaklarını göstermektedir. Bu bağlamda Kur'ân-ı Kerîm, muhataplara ellerinden geleni yapmalarını, bütün güçlerini ortaya koymalarını söylemekte onlara meydan okurcasına bu yolu göstermektedir.²²⁴

Nihayetinde Allah Teâlâ şu ayet-i kerîmeyle buna asla güç yetiremeyeceklerini kesin bir ifadeyle bildirmektedir:

“Eğer yapamazsanız -ki hiçbir zaman yapamayacaksınız- o halde yakıtı insanlarla taşlar olan ateşten sakının. O ateş kâfirler için hazırlanmıştır.”²²⁵

Bu ayet-i kerîmede aynı zamanda nübüvvetin ispatına dâir iki delil bulunmaktadır. Birincisi, kendisi ile meydan okunan şeyin mucize olduğunun doğruluğu; ikincisi ise onların Kur'ân'ın meydan okumasına cevap veremeyeceklerinin baştan söylenmesidir ki bu, sadece Allah Teâlâ'nın bileceği gaybî bir meseledir.²²⁶ Nitekim müşrikler Kur'ân-ı Kerîm'in meydan okumasına cevap vermekten aciz kalmışlardır.

6.Habeşistan'a Hicret

Müslümanların çoğalmasıyla Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber'e inananlara karşı çıkmaya başlamışlar, onlara işkence yapıp onları hapsedmişler ve dinlerinden çevirmeye çalışmışlardır.²²⁷

Mekke'de Müslümanlara yapılan işkenceler dayanılmaz boyuta ulaşınca Müslümanlar anavatanlarını terk ederek hicret etmek durumunda kalmışlardır. Hicret önce Habeşistan'a daha sonra Medine'ye olmuştur.

Hz. Peygamber, Allah katındaki mertebesi ve amcası Ebû Tâlib'in kendisine olan desteği sayesinde rahatken sahâbilerinin eziyet gördüklerini ve kendisinin de onları içinde buldukları durumdan kurtarmaya güç yetiremediğini görünce onlara

²²⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I/218.

²²⁵ Bakara 2:24.

²²⁶ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I/223.

²²⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I/203.

“Habeşistan’a hicret etseniz iyi olacak. Çünkü orada hiçbir kimsenin zulüm olunmayacağı bir melik vardır. Orası doğruluk yurdudur. Oraya gidin ve Allah size içinde bulunduğunuz sıkıntıdan kurtuluş yolu yaratıncaya kadar bekleyin” demiş bunun üzerine Hz. Peygamber’in ashâbı dinlerinde fitneye düşmek korkusuyla Habeşistan’a gitmişlerdir. Bu, İslâm’da ilk hicret olmuştur.²²⁸

Aşağıdaki ayet-i kerîme Allah’tan korkmaya aynı zamanda hicret etmeye dâir bir emirdir. İnananlardan günahkârlarla birlikte kalmamaları ve kendilerini güvende hissedecekleri bir yere hicret etmeleri istenmiştir.²²⁹

“(Ey Muhammed bizim adımıza) de ki: Ey iman eden kullarım, Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanlara (âhirette) iyilik vardır. Allah’ın yeryüzü genişdir. Sabredenlere mükâfatları elbette hesapsız olarak verilir.”²³⁰

Mekkeli müşriklerin işkenceleri nedeniyle yurtlarını terk etmek zorunda kalan ve Mekke’den Habeşistan’a hicret eden muhâcir Müslümanlar şu ayet-i kerîmelerle teselli edilmektedirler:²³¹

“Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, elbette onları dünyada güzel bir şekilde yerleştiririz. Âhiret mükafatı ise daha büyüktür. Keşke bilselerdi...Onlar sabreden ve yalnız Rablerine tevekkül eden kimselerdir.”²³²

Bu ayet-i kerîmenin nüzul sebebinin Habeşistan’a hicret edenler hakkında olduğu İbn Kesîr’in ve Elmalılı’nın tefsirlerinde de yer almaktadır.²³³

Bu ayet-i kerîmelerden anlaşılıyor ki, Allah yolunda hicret, muhâcirlere yapılan bir zulümden sonra söz konusu olmuştur. Yine bu ayet-i kerîmeler, Allah’ın

²²⁸ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/242; İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/321-322; İbnü’l- Esîr, *el-Kâmil*, II/76; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/66.

²²⁹ Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, XV/241.

²³⁰ Zümer 39:10.

²³¹ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, III/27.

²³² Nahl 16:41-42.

²³³ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, IV/196; Elmalılı, *Hak Dini Kur’ân Dili*, V/265.

yardımının onlarla birlikte olduğunu, onları güzel bir yerde yerleştireceğini de müjdelemektedir. Ayet-i kerîmeler, onların sabırlarını ve Allah’a güvenmelerini övgüyle anmıştır. Bunların hepsi, müstez’af Müslümanların uğramış oldukları işkenceleri, zulümleri dile getirmekte; sabırlarını, imanlarını ve psikolojik durumlarının güçlü olduğunu göstermektedir.²³⁴

7.Ebû Tâlib’in Vefâtı

Ebû Tâlib’in en çok sevdiği kimse Hz. Peygamber’di. Ebû Tâlib Hz. Peygamber’e iyi davranır, şefkat gösterir, O’nu korur ve savunurdu. İman etmese de her zaman Hz. Peygamber’in yanında olmuştur.²³⁵

Ebû Tâlib hastalandığında Kureyşliler ve Hz. Peygamber Ebû Tâlib’in yanına gelmişlerdi. Ebû Tâlib’in yanında toplanmışken Ebû Cehil Hz. Peygamber’i tebliğden menetmek için Ebû Tâlib’e şikayet etmiş bunun üzerine Ebû Tâlib, Hz. Peygamber’e “Ey kardeşimin oğlu, kavminden ne istiyorsun?” diye sormuş, Hz. Peygamber de şöyle cevap vermiştir: “Ey amca, ben onlardan sadece bir tek kelime istiyorum ki, o kelime sayesinde Araplar onlara boyun eğer Arap olmayanlar da onlara cizye öder.” Ebû Tâlib “O kelime nedir?” diye sorunca Hz. Peygamber de “Lâ ilâhe illallah’dır” buyurmuştur. Bu sözü duyan Kureyşli müşriklerin “Tanrıları bir tek tanrı mı yapıyor?” demeleri üzerine şu ayet-i kerîmeler nâzil olmuştur:²³⁶

“Sâd. O şanlı şerefli Kur’ân’a andolsun (ki o, Allah sözüdür). Fakat inkâr edenler bir büyükleme ve ayrılık içindedirler. Biz onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. Onlar da feryat ettiler ama artık kurtuluş zamanı değildi. Kâfirler, kendilerine içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaştlar ve şöyle dediler: Bu yalancı bir sihirbazdır. İlâhları bir tek ilah mı yaptı? Gerçekten bu çok tuhaf bir şey! İçlerinden ileri gelenler, gidin ilâhlarınıza tapmaya devam edin. İşte bu istenen şeydir. Biz bunu son dinde (en son dinî inanışlarda)

²³⁴ Derveze, *Kur’ân’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, II/133.

²³⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/41.

²³⁶ İbn Hanbel, *el-Müsned*, III/458; Hâkim, *en-Nîsâbüri*, *el-Müstedrek*, II/432; Vâhîdî, *Esbâb-ü Nüzûli’l-Kur’ân*, s.583; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/124.

duymadık. Bu ancak bir uydurmadır. O zikir (Kur'ân) içimizden ona mı indirildi? diyerek kalkıp gittiler. Hayır, onlar benim zikrimden (Kur'ân'dan) şüphe içindedirler. Hayır, henüz azabımı tatmadılar."²³⁷

Ebû Tâlib'e ölüm alametleri geldiği zaman Hz. Peygamber amcasının yanına geldi. Ebû Tâlib'in yanında Ebû Cehil ve Abdullah b. Ebî Ümeyye bulunuyordu. Hz. Peygamber "Ey amca, Lâ ilâhe illallah kelimesini söyle ki, âhirette sana şefaatte bulunmak için elimde bir delil olsun" dedi. Ebû Cehil ile Abdullah b. Ebî Ümeyye "Ey Ebâ Tâlib, Abdülmuttalib'in dininden yüz mü çeviriyorsun" dediler. Hz. Peygamber tevhit kelimesini arza devam ettikçe onlar da o sözlerini söylemekte devam ediyorlardı. Nihayet Ebû Tâlib'in söylediği son söz "Ben, Abdülmuttalib dini üzereyim" demek oldu.²³⁸ Bunun üzerine Hz. Peygamber "Ben, Allah tarafından men edilmediğim sürece senin için mağfîret isteyeceğim" dedi. Bunun üzerine inen ayet-i kerîmeler şöyledir:²³⁹

*"Cehennem ehli oldukları açıkça kendilerine belli olduktan sonra - yakınları da olsalar- Allah'a ortak koşanlar için af dilemek ne peygambere yaraşır ne de mü'minlere."*²⁴⁰

*"Şüphesiz sen sevdiğin kimseyi doğru yola iletemezsin. Fakat Allah, dilediği kimseyi doğru yola erdirtir. O, doğru yola gelecekleri daha iyi bilir."*²⁴¹

8.Tâif'e Gidiş

Ebû Tâlib, ölünceye kadar Hz. Peygamber'i korumuştur.²⁴² Ebû Tâlib'in ölümünden sonra Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber'e yaptıkları eziyetleri arttırmaları üzerine Hz. Peygamber kendisini barındırmalarını ve Kureyş'e karşı

²³⁷ Sâd 38:1-8.

²³⁸ Süheylî, *Muhtasarı Kitâbi "er-Ravdu'l-Üniyf"*, s.222.

²³⁹ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/310-311; Buhârî, *Menâkıbu'l-Ensâr*, 40; Müslim, *İman*, 39; İbn Abdilber, *el-İsti'âb*, I/39.

²⁴⁰ Tevbe 9:113.

²⁴¹ Kasas 28:56.

²⁴² Ziriklî, *el-A'lâm*, VII/86.

kendisine yardım etmelerini ümit ederek Tâif'e gitmiş, onları Allah'a davet etmiş ancak onlardan bir yardım görmediği gibi aksine onlardan eziyet görmüştür. Hz. Peygamber yanında kölesi Zeyd b. Hârise ile birlikte Tâif'te 10 gün kalıp oranın ileri gelenleriyle görüşmüştür. Tâifliler Hz. Peygamber'i ayakları kanayınca kadar taşlatmışlar ve Hz. Peygamber Tâif'ten üzgün olarak ayrılmıştır.²⁴³ Hz. Peygamber, Mut'im b. Adiyy'in himayesinde Mekke'ye geri dönebilmiştir.²⁴⁴ Tâif seferiyle ilgili olarak Kur'ân-ı Kerîm'de ayete rastlanmamıştır.

Hz. Peygamber Tâif'ten Mekke'ye dönüşünde Nahle'de konakladığında gecenin bir bölümünde namaza kalkmış ve bu esnada bir grup cin gönderilmiş ve Hz. Peygamber'in Kur'ân okuyuşunu dinlemişlerdir.²⁴⁵ Bu durumu bildiren ayet-i kerîmeler şöyledir:

“Hani Kur'ân'ı dinlemek üzere cinlerden bir grubu sana yöneltmiştik. Onlar, onun huzuruna gelince birbirlerine, susun, dediler. Kur'ân'ın okunması bitince de uyarıcı olarak kavimlerine döndüler. Dediler ki: Ey kavmimiz, şüphesiz biz, Musa'dan sonra indirilen, kendinden önceki kitapları doğrulayan, gerçeğe ve doğru yola ileten bir kitap dinledik. Ey kavmimiz, Allah'ın davetçisine uyun, ona iman edin ki günahlarınızı bağışlasın ve sizi elem dolu bir azaptan kurtarsın. Kim Allah'ın davetçisine uymazsa yeryüzünde Allah'ı aciz bırakacak değildir. Kendisi için Allah'tan başka dostlar da bulunmaz. İşte onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.”²⁴⁶

Hz. Peygamber bu ayetler ininceye kadar onların gelip kendisini dinleyişlerinin farkına varmamıştır.²⁴⁷

²⁴³ İbn Kayyim el-Cevziyye, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Bekr, *Zâdü'l-Meâd fi Hedyi Hayri'l-İbâd*, Kâhire, 1928, II/46.

²⁴⁴ İbn Habîb, *Kitâbü'l-Muhabber*, s.11; İbn Abdilber, *el-İsti'âb*, I/40; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, II/47.

²⁴⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I/212.

²⁴⁶ Ahkâf 46:29-32.

²⁴⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, II/47.

Hız. Peygamber'in davetine cinlerin icabet ettikleri řu ayet-i kerîme ile de teyit edilmiştir:

“(Ey Muhammed) De ki: Bana cinlerden bir topluluğun (Kur’ân’ı) dinleyip şöyle dedikleri vahyedildi: Şüphesiz biz doğruya ileten hayranlık verici bir Kur’ân dinledik de ona inandık. Artık Rabbimize hiç kimseyi asla ortak koşmayacağız.”²⁴⁸

Ayet-i kerîmelerde cinlerin Kur’ân’ı dinlediklerini haber vermektan maksat iman etme hususunda ağır davrandıkları için Kureyş’i ve Arapları kınamak ve azarlamak içindir. Zira cinler Kur’ân’ı işitir işitmez ona saygı göstermişler, iman etmişler ve kavimlerine birer uyarıcı olarak dönmüşlerdir. Kur’ân’ın kendi dilleriyle indiğı Araplar ise bunun aksini yapmışlar, Kur’ân’ın mucize bir kelam olduğunu, Muhammed’in okuma yazma bilmeyen bir ümmî olduğunu bile bile Kur’ân’ı yalanlamışlardır.²⁴⁹

“Hani Kur’ân’ı dinlemek üzere cinlerden bir grubu sana yöneltmiştik. Onlar, onun huzuruna gelince birbirlerine, susun, dediler. Kur’ân’ın okunması bitince de uyarıcı olarak kavimlerine döndüler.”²⁵⁰

Ayet-i kerîmede cinlerin Hız. Peygamber’i dinlemeleri ve O’na iman ederek kendi topluluklarını da uyarmak üzere harekete geçmeleri inkârda direnen müşriklerin ibret ve örnek almaları amacına yönelik olarak haber verilmiştir.²⁵¹

9.İsrâ ve Mi’rac Olayı

Hız. Peygamber’in amcasını ve hanımını kaybetmesi sonrasında Tâif’ten hoş olmayan bir şekilde ayrılması Hız. Peygamber’i oldukça üzmüştü. Böyle bir zamanda İsrâ ve Mi’rac hadisesi vuku bulmuştur.

²⁴⁸ Cin 72:1-2.

²⁴⁹ Sâbûnî, *Safvetü ’t-Tefâsîr*, III/458.

²⁵⁰ Ahkâf 46:29.

²⁵¹ *Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, V/39.

İsrâ; gece yürümek ve yola gitmek manasındır.²⁵² Hz. Peygamber'in bir gece Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya yaptığı yolculuğa "İsrâ", oradan göklere yükselmesine "Mi'rac" denilmiştir.²⁵³

Hicretten 3 yıl veya 1 yıl önce bir gece Hz. Peygamber Mescid-i Haram'ın Hıcr denilen yerindeyken veya Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'nin evindeyken²⁵⁴ Cebrâil geldi. Hz. Peygamber'in göğsünü açtı zemzemle yıkadıktan sonra içine iman ve hikmet doldurup kapattı. Burak adlı bineğe bindirip Beytü'l-Makdis'e götürdü. Hz. Peygamber Mescid-i Aksa'da iki rekat namaz kılıp dışarı çıktığında Cebrâil Hz. Peygamber'i alarak dünya semasına yükseltti. Semaların her birinde sırasıyla Âdem, İsa ve Yahya, Yusuf, İdris, Hârûn ve Mûsa ve İbrahim peygamberlerle görüştü. Nihayet yazıcı meleklerin kalem cızırtılarının duyulduğu bir seviyeye yükseldi.²⁵⁵

Kur'ân-ı Kerîm'de İsrâ şöyle bildirilmektedir:

"Kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir."²⁵⁶

Allah Teâlâ, Hz. Peygamber'e kendisine güvenip dayanması ve kalbinin güven ile dolması için kudretinin en büyük tecellilerini müşâhede etme fırsatı vermiştir. Çünkü Müslümanlar kâfir güçlerle karşılaşmakta ve onların hücumuna uğramaktaydılar.²⁵⁷

İsrâ ve Mi'rac gerçekleştiğinde İslâm Mekke'de Kureyşliler ve bütün kabileler arasında yayılmıştı. Hz. Peygamber'in geceleyin Mekke'den Kudüs'e götürülmesi Allah'ın kudret ve hâkimiyetini göstermektedir ki, bunda akıl sahipleri için bir ibret, iman edip tasdik eden kimseler için de hidayet, rahmet ve sebat vardır. Bununla Allah

²⁵² Mütercim Âsım Efendi, *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*, VI/5796.

²⁵³ Yavuz, Salih Sabri, "Mi'rac", *DİA*, İstanbul, 2005, XXX/132-135.

²⁵⁴ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/51; Nesefî, *Medârikü't-Tenzîl*, II/244.

²⁵⁵ Buhari, *Salât*, 1; Müslim, *İman*, 259, 263.

²⁵⁶ İsrâ 17:1.

²⁵⁷ Gazâlî, Muhammed, *Fıkhu's-Sîre*, çev:Resul Tosun, İstanbul, 2000, s.136.

Teâlâ istediği ayetleri Hz. Peygamber'e göstermiş, Hz. Peygamber de Allah'ın yüce kudret ve saltanatı haiz olduğunu gözleriyle görmüştür.²⁵⁸

10. Medine'ye Hicret

Hz. Peygamber ashâbına Medine'ye hicret etmeleri için izin vermiş ancak Rasûlullah kendisine izin verilinceye kadar beklemiştir.²⁵⁹ Hz. Peygamber'in ashâbının Mekke'deki imtihan şekli işkence, eziyet ve müşriklerden gördükleri çeşitli istihza biçiminde olmuşken Hz. Peygamber'in Akabe biatları sonrasında onlara hicret için izin vermesiyle bu defa onların imtihanları vatanlarını ve mallarını, evlerini ve evlerinde bulunan kıymetli eşyalarını bırakıp gitme şekline dönüşmüştür.²⁶⁰

Akabe biatları hicrete basamak anlamında büyük önem arz etmektedir. Ancak Kur'ân-ı Kerîm'de akabe biatlarıyla ilgili ayete rastlanmamaktadır.

Hz. Peygamber Medine'ye hicret eden ashâbından sonra Mekke'de kalmış ve kendisine hicret için Allah'tan izin verilmesini beklemiştir. Hz. Ali, Hz. Ebû Bekir ve yakalanıp dininden caydırılanlar hariç hiçbir erkek sahâbî Mekke'de kalmamıştı. Hz. Ebû Bekir, çoğu kere Hz. Peygamber'den hicret için izin talebinde bulunmuş ancak Hz. Peygamber O'na "Acele etme umulur ki Allah sana bir arkadaş verecektir" diye cevap vermiştir. Böylece Hz. Ebû Bekir arkadaşının Hz. Peygamber olmasını ummuştur.²⁶¹

Hz. Peygamber'in izniyle Medine'ye hicret eden Müslümanların durumu Mekkeli müşrikleri tedirgin etmişti. Zira bu durumun kendi aleyhlerinde bir gelişme olduğunu fark etmişlerdi. Hz. Peygamber'in de hicret etmesi durumunda durumun daha tehlikeli olacağını düşünerek Dâru'n-Nedve'de toplanıp durumu müzakere etmişler ve Ebû Cehil'in teklifiyle Hz. Peygamber'i öldürmeye karar vermişlerdi. Bu durumu Hz. Cebrâil Hz. Peygamber'e bildirerek hicret emrini getirmiştir. Mekkeli müşrikler, Hz. Peygamber'in insanlarla olan ilişkisini keserek davetine engel olma

²⁵⁸ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/373; İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/396-397; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/109.

²⁵⁹ es-Semhûdî, Nûruddîn Ali b. Ahmed, *Vefâü'l-Vefâ bi Ahbâri Dâri'l-Mustafâ*, Beyrût, 1971, I/235.

²⁶⁰ el-Bûtî, Said Ramazan, *Fikhu's-Siyre*, trc: Ali Nar -Orhan Aktepe, İstanbul, 1992, s.184.

²⁶¹ İbni Hişâm, *es-Sîra*, I/480.

düşüncesiyle Hz. Peygamber’i hapsetmek veya öldürmek yahut da sürgün etmek şeklinde üç yöntem düşünmüşlerdir.²⁶² Allah Teâlâ, Mekkeli müşriklerin kurdukları tuzakları şu ayet-i kerîmeyle bildirmektedir:

“Hani kâfirler seni tutuklamak veya öldürmek, ya da (Mekke’den) çıkarmak için tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kuruyorlar. Allah da tuzak kuruyordu. Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır.”²⁶³

Hz. Peygamber Allah’tan kendisine hicret izni verilinceye kadar Mekke’den ayrılmamış ancak kendisine izin verilince Medine’ye hicret etmek üzere yola çıkmıştır. Aşağıdaki ayet-i kerîmenin Hz. Peygamber’e hicret emri verdiği kabul edilmektedir.²⁶⁴

“De ki: Rabbim, (gireceğim yere) doğruluk ve esenlik içinde girmemi sağla.(Çıkacağım yerden de) beni doğruluk ve esenlik içinde çıkar. Katından bana yardımcı bir kuvvet ver.”²⁶⁵

Öldürüleceğini haber aldığı anda Mekke’yi terk etmek zorunda kalan Hz. Peygamber’in Allah’ın yardımına nasıl kavuştuğunu hatırlatan aşağıdaki ayet-i kerîmede ilâhî desteğin Hz. Peygamber ile olduğuna işaret edilmiştir:

“Eğer siz ona (Peygamber’e) yardım etmezseniz (biliyorsunuz ki) inkâr edenler onu iki kişiden biri olarak (Mekke’den) çıkardıkları zaman, ona bizzat Allah yardım etmişti. Hani onlar mağarada bulunuyorlardı. Hani o arkadaşına, üzülme, çünkü Allah bizimle beraber diyordu. Allah da onun üzerine güven duygusu ve huzur indirmiş, sizin kendilerini görmediğiniz bir takım ordularla onu desteklemiş böylece inkâr edenlerin sözünü alçaltmıştı. Allah’ın sözü

²⁶² Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, IX/227-228; Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, XI/301-302; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III/175-176.

²⁶³ Enfâl 8:30.

²⁶⁴ Tirmizî, *Tefsîru’l-Kur’ân*, 18; Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, XV/148-149; Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, VII/397; İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, IV/342.

²⁶⁵ İsrâ 17:80.

*ise en yücedir. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.*²⁶⁶

Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber'e tavrı almalarının tek sebebi Hz. Peygamber'in kendilerini hakka davet etmesi olmuştur. Onlar bu daveti reddetmekle kalmayıp Hz. Peygamber'in doğup büyüdüğü kendi öz vatanında huzur içerisinde yaşamasına da müsaade etmedikleri hatta canına kastetmek üzere harekete geçtikleri için Hz. Peygamber hicret etmek durumunda kalmıştır. Hicret esnasında Hz. Peygamber Mekke'ye yönelerek o yürekleri burkan ifadeyle "Vallahi şüphesiz sen Allah'ın arzının en hayırlısı ve Allah'ın arzının Allah'a en sevimli olanısın. Şayet ben, (Allah'tan gelen emirle) senden çıkarılmamış olsaydım, (senden) çıkmazdım"²⁶⁷ diyerek hüznünü dile getirmiştir.

Hz. Peygamber'e hicret emri verilince Hz. Peygamber Mekke'den ayrılarak Medine'ye hicret etmiştir. Hicret, İslâm Tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. Zira Medine'de İslâm Devleti kurulmuş, Hz. Peygamber de İslâm'a daveti daha rahat ve daha geniş ortamda yapma imkânı bulmuştur. Hz. Peygamber'in hicret etmesiyle birlikte Mekke dönemi sona ermiş ve Medine dönemi başlamıştır.

11.Mekke Dönemi Ayetlerinin Değerlendirilmesi

Mekke dönemine genel olarak bakıldığında Hz. Peygamber'e nübüvvet görevinin verilmesiyle başlayan ve Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretine kadar devam eden bu dönemde nâzil olan ayetlerin inanç odaklı olduğu görülmektedir. Zira Mekkeli müşrikler tevhit inancından ayrılmışlar ve çok tanrılı bir inanç sistemi geliştirmişlerdi. Kâbeyi putlarla doldurmuş olmaları da bunun bir işaretiydi. Bundan dolayı yaklaşık 13 yıl süren bu zaman diliminde nâzil olan ayetler tek olan Allah'a inanca davet üzerineydi.

Mekkeli müşrikler tevhit inancını kabul etmedikleri gibi genel olarak âhîret hayatını da kabul etmiyorlar ve herşeyi bu dünyadan ibaret görüyorlardı. Öldükten

²⁶⁶ Tevbe 9:40.

²⁶⁷ ed-Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân, *es-Sünen*, İstanbul, 1981, *Siyer*, 67; İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sünen*, İstanbul, 1981, *Menâsik*, 103.

sonra dirilmeyi inkâr eden müşriklere âhret hayatının var olduğu bildirilmiş, cennet ve cehennem manzaraları gözler önüne serilmiş, kıyametin kopacağı ve herkesin yaptığı için karşılığını bulacağı pek çok kez tekrar edilerek âhret inancı yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Hz. Peygamber'e ilk vahiy geldikten sonra belli bir süre vahiy gelmemesi Hz. Peygamber'in bu göreve hazırlık süreci olarak değerlendirilmelidir. Hz. Peygamber'in belli bir süre hazırlık evresinden sonra davete başladığı görülmektedir. Ve yine ilk zamanlar davetin gizli yürütülmesi ve bu süreç içerisinde Hz. Peygamber'in daveti en yakınlarına ve en güvendiklerine yapması davetin gelişimi açısından önem arz etmektedir. Hz. Peygamber'in ancak alenî davet emri geldikten sonra daveti açıktan yaptığı görülmektedir.

Hz. Peygamber'in alenî davetini gerçekleştirdiği zaman amcası Ebû Leheb'in tavrı esasen bu davetin intişarını epeyce olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Sonrasında da Ebû Leheb'in Hz. Peygamber'e ve davetine karşı göstermiş olduğu tepkiler yine davetin gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de isimlere yer verilmezken müşriklerden sadece Ebû Leheb'in adının geçmesi ve alevli bir ateşe gireceğinin haber verilmesi düşmanlıkta ne kadar haddi aştığını göstermektedir. Sûre aynı zamanda Kur'ân'ın mucize oluşuna da işaret etmektedir ki Ebû Leheb, hakkında inen sûreden yaklaşık 8-10 sene sonra ölmüş ve bu süre içerisinde de iman etmemiştir.

Müşriklerin Hz. Peygamber'i ve davetini inkâr etmeleri Kur'ân-ı Kerîm'de kınanmış, ileri sürdükleri her mazerete cevap veren ayet-i kerîmeler nâzil olmuş, Hz. Peygamber hakkında verdikleri tepkilere bizzat Allah Teâlâ tarafından cevap verilerek müşriklerin ortaya attıkları savlar çürütülmüştür. Nâzil olan ayet-i kerîmelerde müşrikler tefekküre davet edilmiş, inançlarının yanlış olduğunu akıllarını kullanarak anlamaları kendilerinden istenmiştir.

Bu dönemde insanların daveti kabulü fert fert olmuştur. Dolayısıyla bu süre içerisinde müslümanların belli bir sayıya ve güce ulaşamadıklarından dolayı müşriklere karşı kendilerini savunmaları çok da mümkün olmamış ve müşriklerin eziyetlerine maruz kalmışlardır. Mekke döneminde Hz. Peygamber'in ve

müslümanların karşılaşmış oldukları bu durumlarda daima sabrı tavsiye eden ayetlerle muhatap oldukları görülmektedir. Habeşistan'a hicret etmekle bir nebze rahat eden müslümanlar sonrasında peyderpey Medine'ye hicret etmişlerdir.

Mekkeli müşriklerin pek çok ayet-i kerîmeyle uyarıldığı, ancak onların asabiyet duyguları, yersiz kapılmış oldukları üstünlük mücadeleleri, davetin getirmiş olduğu ilkelerin kendi otoritelerini yerle bir edeceği düşüncesi, öldükten sonra dirilme endişesi onları inkâr etmeye sevk etmiş, atalarının dinlerini terk etmek onlara çok ağır gelmiş ve her türlü ilâhî ikaza rağmen, Hz. Peygamber'e ve davetine sırtlarını dönmüşlerdir.

Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber'i sadece reddetmekle kalmamışlar daha da ileri giderek O'nu öldürmek üzere karar almışlar ve hatta bu kararı uygulamaya da koymuşlardır. Esasında onların bu tavırları daveti ne kadar önemsediklerini göstermektedir. Davete icabet edenlerin fert fert bile olsa sayılarının artması onları korkutmuş ve Hz. Peygamber'i öldürme kararı almışlardır. Ne var ki Allah Teâlâ bu durumu Hz. Peygamber'e bildirmiş ve hicret etmesini emretmiştir. Her ne kadar onlar hileler kursalar da Allah onların hilelerini boşa çıkarmıştır. Yüce Allah'ın şu buyruğu bir kez daha kendini göstermiştir: ***“Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın dilemesi olmadıkça siz dileyemezsiniz.”***²⁶⁸

Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretiyle bu dönem sona ermiş müslümanlar için ve İslâm Dini'nin bekâsı için yeni bir sayfa açılmıştır.

²⁶⁸ Tekvîr 81:29.

II.BÖLÜM

MEDİNE DÖNEMİ

Hz. Peygamber'in Allah'tan aldığı emir doğrultusunda Mekke'den Medine'ye hicret etmesiyle başlayan ve vefâtına kadar 622-632 yılları arası 10 yıl devam eden dönem Medine dönemidir. Mekke döneminde Hz. Peygamber'i ve O'na inananları alaya almak, onlara hakaret etmek, işkence etmek, boykot uygulamak gibi farklı metotlarla onları Hz. Peygamber'in davet ettiği tevhit inancından alıkoymak isteyen Mekkeli müşrikler, Müslümanların inançları uğruna mallarını, mülklerini ve vatanlarını terk ederek Medine'ye hicret etmelerinden sonra da bu düşüncelerinden vazgeçmemişlerdir.

Mekkeli müşrikler Müslümanların Medine'ye hicret etmelerinden ve İslâm'ın Medine'de yayılmasından da rahatsız olmuşlardı. Hatta bu durum onları daha da endişelendirmişti. Zira İslâm dini Medine'de yayılır ve güçlenirse bu durum Mekkeliler için siyasi ve ekonomik açıdan tehlike arz ederdi. Medine stratejik konum itibariyle Mekke'yi Suriye'ye bağlayan kervan yolu üzerinde yer aldığı için Kureyş'in ticarî hayatı tehlikeye girmiş olurdu. Bundan dolayı Mekkeli müşrikler Müslümanları hicretlerinden sonra da rahat bırakmamışlar ve onları tarih sahnesinden silmek için ellerinden geleni yapmışlardır.

Mekke döneminde Hz. Peygamber ve ashâbı, müşrikler tarafından her türlü işkenceye maruz kaldıkları halde onlara karşı hiçbir fiilî eylemde bulunmamışlardır. Bilakis Hz. Peygamber sabrı tavsiye eden ayetler²⁶⁹ doğrultusunda kendisi sabretmiş ve Müslümanlara da yaşadıkları tüm olumsuzluklara karşı sabretmelerini tavsiye etmiştir. Zira o süreç içerisinde Müslümanların sayı olarak az olmaları dolayısıyla müşriklere karşı koyacak bir güce ulaşmamış olmaları ve kendilerine henüz cihâd emri gelmemiş olması bu durumu gerekli kılmıştır.

Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra Medine'de İslâm toplumunu inşa etmiştir. Müslümanlar artık Mekke dönemindeki gibi zayıf ve savunmasız

²⁶⁹ Bkz.Hûd 11:49; Rûm 30:60; Sâd 38:17; Mü'min 40:55; Ahkâf 46:35; Kâf 50:39; Tûr 52:48; Kalem 68:48; Müzzemmil 73:10.

değillerdi. Hz. Peygamber'in kendisi hicret etmeden önce Mus'ab b. Umeyr'i İslâm'ı öğretmek üzere Medine'ye göndermesi ve peyderpey hicret eden Müslümanların gayretleri neticesinde Medine'de İslâm yayılmış ve Müslümanlar da sayı itibariyle çoğalmışlardı.

Hicretten sonra nâzil olan şu ayet-i kerîmeyle birlikte Müslümanlara kendilerini savunmaları için cihâd izni verilmiştir:

“Kendilerine savaş açılan Müslümanlara zulme uğramaları sebebiyle cihâd için izin verildi. Şüphesiz ki Allah'ın onlara yardım etmeye gücü yeter.”²⁷⁰

Cihâd hakkında nâzil olmuş ilk ayet-i kerîme budur.²⁷¹ Cenâb-ı Hak tarafından Müslümanlara cihâd emrinin verilmesiyle birlikte Müslümanlar da müşriklere savaşmak suretiyle karşılık vermişlerdir.

İslâm dünyasında bir dönüm noktası olan Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretiyle birlikte İslâm dinine davet daha rahat bir ortam bulmuştur. Ancak bu durum bütün tehlikelerin bertaraf edildiği anlamına da gelmemektedir. Zira Mekke döneminde Müslümanların karşı safında sadece müşrikler varken Medine döneminde müşriklerin yanı sıra Yahûdiler ve Hıristiyanlar hatta Mekke'de görülmeyen ancak Medine döneminde ortaya çıkan münâfiklar da yer almıştır. Dolayısıyla Müslümanların karşısında yer alan safların yelpazesi genişlemiş ve Müslümanlar onların tümüyle mücadele etmek durumunda kalmışlardır.

Medine etnik yapısı itibariyle Yahûdilerin çok olduğu bir şehirdi.²⁷² Esasen Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde Yahûdilere Ehl-i Kitâb olmaları münasebetiyle ılımlı davranmış, aralarındaki münasebetleri düzenleyen bir antlaşma hazırlamış ve onlarla ilişkilerini bir sistem içerisine yerleştirmişti. Ancak Yahûdiler bu antlaşmaya

²⁷⁰ Hac 22:39.

²⁷¹ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/467; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XVII/173; Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XII/68; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, IV/648; Elmalılı, *Hak Dini Kur'ân Dili*, V/551.

²⁷² Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, çev.Prof.Dr. Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1993, I/570.

uygun hareket etmemişler müşriklerle işbirliği içerisine girerek Müslümanlara ihanet etmişlerdir.²⁷³ Bu sebeple Müslümanlar sadece müşriklerle değil bunun yanında Yahûdilerle de bir mücadele içerisinde olmuşlardır.

Ehl-i Kitâb'ın diğer kanadı olan Hıristiyanlara gelince; Medine'de Hz. Peygamber'i ve Müslümanları rahatsız edebilecek Hıristiyan bir nüfus mevcut değildi.²⁷⁴ Hıristiyanlarla Müslümanların ilişkisi Mekke döneminde oldukça ılımlıyken Medine döneminde fetih sonrası Hz. Peygamber'in İslam'ı tebliğ etmek üzere göndermiş olduğu elçinin öldürülmesi bu ilişkiyi bozmuş ve Hıristiyanlarla Müslümanların karşılıklı mücadeleleri tarih sahnesinde yerini almış ve bundan sonra da devam etmiştir.²⁷⁵

Tüm bunların yanı sıra bir de Mekke'de karşılaşılmayan ancak Medine'de ortaya çıkan bir topluluk olarak münâfiklarla da bir mücadele içerisine girilmiştir. Münâfiklar her ne kadar yüz yüze bir düşmanlıkta bulunmasalar da her zaman Müslümanlara karşı gizli bir düşmanlık içerisinde olmuşlardır. Müslümanlar arasında fitne çıkarmak suretiyle Müslümanların morallerini bozmak ve motivasyonlarını düşürmek için ellerinden geleni yapmışlar gerek müşriklerle gerekse Yahûdilerle işbirliği yapmak suretiyle Müslümanların karşısında yer almışlardır.

Görüldüğü üzere Müslümanların Medine dönemindeki yaşantıları da zorlu ve çetin olmuştur. Ancak Müslümanlar Allah'a ve Rasûlü'ne tam bir teslimiyet içerisinde olmuşlar ve Allah'ın yardımıyla, karşılaştıkları her türlü zorluğun, düşmanlığın ve fitnenin üstesinden gelmişler ve Nasr Sûresi'nde de ifade edildiği gibi nihayetinde yardım ve fetih Müslümanların olmuştur:

“Allah'ın yardımı ve fetih (Mekke fethi) geldiğinde ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde, Rabbine hamd

²⁷³ Atçeken, İsmail Hakkı, *Hz. Peygamber'in Yahûdilerle Münâsebetleri*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996, s.88-89, 109.

²⁷⁴ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I/185.

²⁷⁵ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I/342.

ederek tesbihte bulun ve O'ndan bağışlama dile. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir.”²⁷⁶

Hz. Peygamber vefât ettiğinde İslâm Dini bütün Arabistan'da yayılmış ve Hira'da doğan ışık tüm Arabistan Yarımadası'nı aydınlatmıştı. Tebliğin ilk dönemlerinde insanlar İslâm'a fert fert girerken artık topluluklar halinde bu dine girer olmuşlardır. Mekkeli müşriklerin canlarıyla ve mallarıyla bu dini yok etme uğruna ortaya koydukları tüm çabaları sonuçsuz kalmış ve Kur'ân-ı Kerîm'in **“Hak geldi, bâtil yok oldu. Şüphesiz bâtil yok olmaya mahkûmdur”²⁷⁷** ifadesi gerçekleşmiştir.

1.Kıblenin Tahvîli

Hz. Peygamber hicretten sonra 16 veya 17 ay Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılmış ancak her zaman Kâbe'ye yönelmeyi istemiştir.²⁷⁸ Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayet-i kerîmeyi inzal buyurmuştur:

“(Ey Muhammed) Biz senin çok defa yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu (vahiy beklediğini) görüyoruz. Elbette seni hoşnut olacağın kibleye çevireceğiz. (Bundan böyle) yüzünü Mescid-i Haram yönüne çevir. (Ey Müslümanlar) Siz de nerede olursanız olun (namazda) yüzünüzü hep onun yönüne çevirin. Şüphesiz kendilerine Kitap verilenler, bunun Rablerinden gelen bir gerçek olduğunu elbette bilirler. Allah onların yaptıklarından habersiz değildir.”²⁷⁹

Kıblenin tahvîli üzerine Yahûdilerin “Onları kiblelerinden çeviren şey nedir” demeleri üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:²⁸⁰

²⁷⁶ Nasr 110:1-3.

²⁷⁷ İsrâ 17:81.

²⁷⁸ İbn Hanbel, *el-Müsned*, XXX/635; Buhârî, *Salât*, 31; Müslim, *Mesâcid*, 11-12; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, II/571.

²⁷⁹ Bakara 2:144.

²⁸⁰ Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, II/571-572.

“Birtakım kendini bilmez insanlar, onları (Müslümanları) yönelmekte oldukları kableden çeviren nedir, diyecekler. De ki: Doğu da batı da Allah’ındır. Allah dilediği kimseyi doğru yola iletir.”²⁸¹

Allah Teâlâ, kıblenin çevrilmesi emrinden önce Yahûdilerden sefihlerin (beyinsizlerin) kıblenin Kâbe’ye çevrilmesinden sonra ne söyleyeceklerini, Hz. Peygamber’e mucize olarak bildirmiştir. Bu haber veriş, Rasûlullah’ın peygamber olarak gelişini tasdik ve Hz. Peygamber’in düşmanlarına kesin bir cevap veriştir.²⁸²

2.Müşriklerle İlişkiler

2.1.Abdullah b. Cahş Seriyyesi

2/624’de Hz. Peygamber Abdullah b. Cahş kumandasında içlerinde Ensar’dan hiç kimsenin olmadığı²⁸³ tamamı Muhâcirlerden müteşekkil 8 kişilik askerî bir birliği Mekkeli müşriklere ait bir kervan üzerine göndermiştir. Hz. Peygamber, Abdullah b. Cahş’a bir mektup vermiş ve bu mektubu yola çıktıktan iki gün sonra açmasını emretmiştir. Abdullah b. Cahş yola çıktıktan iki gün sonra mektubu açıp okuduğunda arkadaşlarına “Şehit olmayı isteyen gelsin, istemeyen geri dönsün” demiş herkes emre itaat etmiştir. Batn-ı Nahle’de konakladıkları esnada oradan geçen Kureyş kervanına Abdullah b. Cahş ve arkadaşları hücum etmişler ve kervanın başında bulunan Amr b. Hadramî’yi öldürmüşler müşriklerden iki esirle Medine’ye dönmüşlerdi. Bu olay haram aylardan Recep ayının birinci günü olduğu halde onlar önceki ayın son gününde olduklarını zannetmişlerdi. Müşrikler bu olayı fırsat bilmişler ve “Muhammed haram ayı ihlâl etmiştir” diyerek bir söylenti başlatmışlardır. Bunun üzerine Yüce Allah şu ayet-i kerîmeyi indirmiştir: ²⁸⁴

“Sana haram ayda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaş büyük bir günahtır. Allah’ın yolundan alıkoymak, O’nu inkâr etmek,

²⁸¹ Bakara 2:142.

²⁸² es-Sâbûnî, Muhammed Ali, *Ahkâm Tefsîri*, terc:Mazhar Taşkesenlioğlu, Şâmil Yayınevi, İstanbul, thz, I/93.

²⁸³ Taberî, *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, II/410; İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân el-Büstî, *es-Sîratü’n-Nebeviyye ve Ahbâru’l-Hulefâ*, Beyrût, 1987, s.154.

²⁸⁴ Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, II/347-349; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü’l-Meâd*, II/84; Elmalılı, *Hak Dini Kur’ân Dili*, II/91-93.

Mescid-i Haram'ın ziyaretine engel olmak ve halkını oradan çıkarmak Allah katında daha büyük günahtır. Zulüm ve baskı ise adam öldürmekten daha büyüktür. Onlar, güç yetirebilseler sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaya devam ederler. Sizden kim dininden döner de kâfir olarak ölürse öylelerin bütün yapıp ettikleri dünyada da âhirette de boşa gitmiştir. Bunlar cehennemliklerdir, orada sürekli kalacaklardır.”²⁸⁵

Ayet-i kerîmede Hz. Peygamber'den müşriklere kendilerinin Allah'ın yolundan alıkoymak, O'nu inkâr etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine engel olmak ve halkını oradan çıkarmak şeklinde gerçekleştirdikleri eylemlerinin haram aylarda adam öldürmekten daha büyük günah olduğunu söylemesi istenmektedir. Üstelik müşriklerin yaptıkları tamamen kasıtlı olarak gerçekleştirilirken burada yaşanan olay zanna dayalı olarak hataen gerçekleşmiştir. Cenâb-ı Hak bu ayet-i kerîmede müşriklerin iddialarını boşa çıkarmıştır.

2.2.Bedir Gazvesi

Hz. Peygamber ile müşrikler arasında meydana gelen ilk savaş olması hasebiyle önem arz eden Bedir Gazvesi 2/624 Ramazan ayının 17. günü meydana gelmiştir.²⁸⁶

Kur'ân-ı Kerîm'e göre Bedir Gazvesi'nin gayesi; müşriklerle çarpışıp onların İslâmiyete karşı olan mukavemetlerini kırmak, İslâmiyetin güçlenmesini sağlamak ve müşrikliği tamamen ortadan kaldırmaktı.²⁸⁷ Nitekim bu gerçek, ayet-i kerîmelerde şöyle açıklanmaktadır:

“Hani Allah, size iki taifeden birini, o sizindir diye va'dediyordu. Siz de güçsüz olanın sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle hakkı meydana çıkarmak ve kâfirlerin ardını kesmek istiyordu. Bu, suçlular hoşlanmasa da Allah'ın hakkı ortaya çıkarması ve bâtulı

²⁸⁵ Bakara 2:217.

²⁸⁶ İbn Kuteybe, *el-Maârif*, s.69; İbn Abdilber, *el-İsti'âb*, I/43; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/116.

²⁸⁷ Köksal, Mustafa Âsım, *İslâm Tarihi*, Şâmil Yayınevi, İstanbul, 1987, IX/79.

ortadan kaldırması içindi."²⁸⁸

Ayet-i kerîmelerde Allah'ın gayesinin küfrü temelinden yok edip İslâm'ı ve Müslümanları yüceltmek olduğu bildirilmektedir. Nitekim netice itibariyle de Müslümanlar bu gazvede kervanı ele geçiremeseler de Allah'ın yardımıyla büyük bir zafer kazanmışlardır. Müslümanlara bu zaferin müşriklerle ilk karşılaşmalarında bahşedilmesi ise İslâm'ın ve Müslümanların geleceği açısından büyük önem arz etmektedir. Şayet bu ilk karşılaşmada Müslümanlar yenilgiye uğramış olsalardı bu durum bir daha kendilerini toparlayamamalarına ve bir avuç Müslümanın yok olup gitmesine sebep olacaktı.

Bu savaşın görünen sebebi ise Amr b. Hadramî'nin öldürülmesi²⁸⁹ ve Ebû Süfyân b. Harb'in idaresinde Kureyş'in büyük bir kervanının Şam tarafından gelmesi olmuştur. Hz. Peygamber kervan haberini alınca sahâbîlerini toplayarak "İşte Kureyş kervanı, içinde malları vardır. Belki Allah sizi onunla ganimetlendirir" diyerek kendilerini sefere davet etmiştir.²⁹⁰

Hz. Peygamber yerine Abdullah b. Ümmi Mektûm'u imam olarak bırakarak²⁹¹ kervanı ele geçirmek üzere Medine'den yola çıkmıştır. Müslümanların sayısı 305'di. Orduda 70 deve vardı. Müslümanlar iki, üç veya dört kişi olarak sırayla bir deveye biniyorlardı. Nitekim Hz. Peygamber, Ali b. Ebî Talib ve Mersed²⁹² de bir deveye nöbetleşe binmişlerdir.²⁹³

Ebû Süfyân, dönüşte Müslümanların kervana saldırma ihtimaline karşı Mekke'ye haberci göndererek yardım istemiştir. Mekkeli müşrikler kervanı kurtarmak ve aynı zamanda Müslümanlardan intikam almak üzere 950 kişilik bir ordu ile hareket etmişler, şımarıklık ve gösteriş için de yanlarına 100 tane at almışlardır. Allah Teâlâ

²⁸⁸ Enfâl 8:7-8.

²⁸⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/116; Muhammed Rıza, *Muhammed Rasûlullah*, s.161.

²⁹⁰ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/606-607; el-Vâkidî, Muhammed b. Ömer, *Kitâbü'l-Meğâzî*, Beyrût, 1984, I/20; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/116; Muhammed Rıza, *Muhammed Rasûlullah*, s.161.

²⁹¹ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/612.

²⁹² Mersed yerine Zeyd b. Hârise olduğu da söylenir. Bkz. Vâkidî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I/23-24.

²⁹³ Vâkidî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I/23-24; İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Said, *Cevâmiu's-Sîre*, thk: Dr. İhsan Abbas-Dr. Nâsiruddîn Esed, Mısır, thz, s.108.

konuyla ilgili olarak şöyle buyurmaktadır: ²⁹⁴

“Şımarıp böbürlenmek, insanlara gösteriş yapmak ve (halkı) Allah yolundan alıkoymak için yurtlarından çıkanlar (Mekke müşrikleri) gibi olmayın. Allah, onların yaptıklarını kuşatıcıdır.”²⁹⁵

Kervanın kurtulması üzerine müşriklerden bazıları “Şam’dan gelen kervan, Müslümanların saldırısına uğramadan Mekke’ye ulaştı artık geri dönelim” dediklerinde Ebû Cehil bu teklife “Vallahi Bedir’e gidip orada içki içip, develeri keserek yiyip eğlenmedikçe, Arapların, bizim bu halimizi duyarak bizden çekinmeye devam etmelerini sağlamadıkça dönmeyeceğiz” diyerek cevap vermiştir.²⁹⁶ Ayet-i kerîme Ebû Cehil’in özellikle bu sözlerine işaret etmektedir.

Bütün Kureyş ileri gelenlerinin katıldığı bu orduya Ebû Leheb hastalığı sebebiyle katılamamış yerine bedel olarak Âs b. Hişâm b. el-Muğire’yi göndermiştir.²⁹⁷ Ayrıca dört bin dirhem de yardımda bulunmuştur.²⁹⁸

Kur’ân-ı Kerîm, bu iki ordunun Bedir’e geldiklerinde birbirlerinden habersiz olduklarını şöyle ifade etmektedir:

“Hani siz vadinin (Medine’ye) yakın tarafında, onlar uzak tarafında, kervansa sizin aşağıңызdaydı. (Onlar sayıca sizden öylesine fazla idi ki) şayet buluşmak üzere sözleşmiş olsaydınız (durumu fark edince) sözleşmenizde ayrılığa düşerdiniz (savaşa yanaşmazdınız). Fakat Allah, olacak bir işi (mü’minlerin zaferini) gerçekleştirmek için böyle yaptı ki ölen açık bir delille ölsün, yaşayan da açık bir delille yaşasın. Şüphesiz Allah elbette hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.”²⁹⁹

²⁹⁴ Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, I/39.

²⁹⁵ Enfâl 8:47.

²⁹⁶ Süleyman, *Mukâtil, et-Tefsîru’l-Kebîr*, thk:Dr.Abdullah Mahmud Şehhâte, Beyrût, 2002, II/118; Elmalılı, *Hak Dini Kur’ân Dili*, IV/259-260.

²⁹⁷ İbn Hişâm, *es-Sîra*, I/646; Kândehevî, *Hadislerle Müslümanlık*, V/1916.

²⁹⁸ Ya’kûbî, *Târîhu’l-Ya’kûbî*, II/45.

²⁹⁹ Enfâl 8:42.

Allah'ın iki tarafın merkezlerini zikretmesinin ve kervanın daha aşağıda bir bölgede olduğunu bildirmesinin sebebi düşmanın durumunun ve silahlarının gücünü, hazırlıklarının tam olduğunu, müminlerin ise zayıf ve kafaları karışık bir durumda olduğunu böyle bir durumda galip gelmelerinin ise tamamen Allah sayesinde olacağını, zaferin sadece Allah'ın vereceği güç ve kuvvetle, Allah'ın yardımı ve eşsiz kudretiyle gerçekleşeceğini bildirmek içindir.³⁰⁰

Mekkeli müşrikler gelmeden Hz. Peygamber orduyu düzenlemiş, sancağı Mus'ab b. Umeyr'e vermiş,³⁰¹ onlar saldırmadıkları sürece kılıçlarını çıkarmamalarını emretmiştir.³⁰² Daha sonra Hz. Peygamber kendisi için yapılmış gölgeliğe Hz. Ebû Bekir ile birlikte çekilip "Ey Allah'ım eğer bu küçük Müslüman topluluk helâk olursa yeryüzünde sana bir daha ibadet edilmez. Allah'ım bana vermiş olduğun sözünü yerine getir" diyerek dua etmeye başlamıştır. Hz. Peygamber bu şekilde ridası omuzlarından düşünceye kadar duasına devam etmiş, Hz. Ebû Bekir ridasını alıp tekrar omuzlarına koyduktan sonra "Rabbine bu kadar dua yeter. O, sana verdiği sözü yerine getirecektir" demiştir.³⁰³ Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayet-i kerîmeyi inzal buyurmuştur:³⁰⁴

"Hani Rabbinizden yardım istiyor, yalvarıyordunuz. O da, ben size ardarda bin melekle yardım ediyorum diye cevap vermişti."³⁰⁵

Hz. Peygamber, gölgeliğinden; ***"O topluluk yakında (Bedir'de) bozguna uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır."***³⁰⁶ ayetini okuyarak çıkmış³⁰⁷ ve "Muhammed'in nefsinin elinde tutan Allah'a yemin ederim bugün onlarla kim savaşır ve sabredip sevabını Allah'tan bekleyerek ileri atılıp geri çekilmeyerek savaşırsa Allah onu mutlaka cennetine koyacaktır" diyerek onları savaşmaya teşvik etmiştir.³⁰⁸

³⁰⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II/585.

³⁰¹ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I/56.

³⁰² Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I/67-68.

³⁰³ İbn Hanbel, *el-Müsned*, I/334; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/125.

³⁰⁴ Müslim, *Cihâd ve's-Siyer*, 58; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 9.

³⁰⁵ Enfâl 8:9

³⁰⁶ Kamer 54:45.

³⁰⁷ Buhârî, *Meğâzî*, 4.

³⁰⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/126.

Müslümanlar ve Mekkeli müşrikler savaş meydanında karşı karşıya gelmişler ve Allah'ın yardımı ile müşrik ordusu bozguna uğratılmıştır. Müşrikler savaş alanında 70 ölü 70 esir bırakarak kaçmışlardır.³⁰⁹ Ebû Cehil'in³¹⁰ de aralarında bulunduğu Kureyş ileri gelenleri bu savaşta öldürülmüşlerdir.³¹¹ Bedir'de şehit edilen Müslümanların sayısı ise altısı muhâcirlerden, sekizi de ensardan olmak üzere toplam on dördtür.³¹²

Müslümanların Bedir Gazvesi'nde meleklerin yardımıyla desteklendiğini ve Allah Teâlâ'nın kendilerine yardım ettiğini bildiren aşağıdaki ayet-i kerîmelerde Allah Teâlâ, melekleri, müminlere bir zafer müjdesi olsun ve onların moralleri yükselsin diye gönderdiğini zira zaferin kendi elinde olduğunu beyan etmektedir.

“Andolsun, siz son derece güçsüz iken Allah size Bedir’de yardım etmişti. O halde Allah’a karşı gelmekten sakının ki şükretmiş olasınız. Hani sen müminlere, Rabbinizin, indirilmiş üç bin melek ile yardım etmesi size yetmez mi, diyordun. Evet, sabrettiğiniz ve Allah’a karşı gelmekten sakındığınız takdirde onlar ansızın üzerinize gelseler bile Rabbiniz nişanlı beş bin melek size yardım eder. Allah, bunu size sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz bununla yatışsın diye yaptı. Yardım ve zafer ancak mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi Allah katındadır. Bir de Allah bunu, inkâr edenlerden bir kısmını helâk etsin veya perişan etsin de umutsuz olarak dönüp gitsinler diye yaptı.”³¹³

³⁰⁹ Taberî, *Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, II/474; İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman, *el-Vefâ biahvâli'l-Mustafa*, thk: Mustafa Abdülvâhid, Mısır, 1966, II/679; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd* II/88; Kâsımî, *Mehâsinü't-Te'vîl*, IV/963.

³¹⁰ Buhârî, *Meğâzi*, 8; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I/171.

³¹¹ Buhârî, *Edeb*, 115; Ya'kübî, *Tarihu'l-Ya'kübî*, II/45-46; İbn Abdilber, *el-İsti'âb*, I/43.

³¹² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/17-18; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, III/122; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/136; el-Makrîzî, *Takiyüddîn Ahmed b. Ali, İmtâü'l-Esmâ' bimâ linnebiyyi mine'l-Ahvâl ve'l-Emvâl ve'l-Hafedeti ve'l-Meta'*, thk: Mahmûd Muhammed Şâkir, Beyrût, 1999, I/119; Ebu's-Suûd Efendi, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*, II/13.

³¹³ Âl-i İmrân 3:123-127.

Allah Teâlâ'nın Bedir Günü müminlere yaptığı yardımı beyan eden aşağıdaki ayet-i kerîmelerde müminlerin Allah Teâlâ tarafından desteklendiği kâfirlerin ise kurmuş oldukları tuzaklarının ve planlarının bozulduğu bildirilmektedir:

“(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı. Müminleri, tarafından güzel bir imtihanla denemek için Allah öyle yaptı. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. İşte durum bu: (Allah, müminleri güzel bir şekilde dener). Bir de Allah, kâfirlerin tuzağını zayıf düşürendir.”³¹⁴

Bedir Gazvesi öncesi Hz. Peygamber'e müşrik ordusu rüyasında gösterilmiştir. Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber'e rüyasında müşrikleri sayıca az gösterdiğini şayet oldukları gibi çok gösterseydi Müslüman ordunun yılgınlık göstereceğini bildiren ayet-i kerîme şu şekildedir:

“Hani Allah sana onları uykunda az gösteriyordu. Eğer sana onları çok gösterseydi elbette gevşerdiniz ve o iş hakkında birbirinizle çekişirdiniz. Fakat Allah (sizi bunlardan) kurtardı. Çünkü O, göğüslerin özünü (kalplerde olanı) hakkıyla bilendir.”³¹⁵

Sonrasında ise Hz. Peygamber'in rüyasının aynen tezahür ettiği şu ayet-i kerîmeden anlaşılmaktadır:

“Hani karşılaştığınız zaman onları gözlerinize az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu ki Allah olacak bir işi gerçekleştirsin. Bütün işler Allah'a döndürülür.”³¹⁶

Ayet-i kerîmeden anlaşıldığı üzere savaşta sayıları çok olan düşman askerleri Müslümanlara az gösterilmiş, sayıları az olan Müslümanlar da müşriklere daha az gösterilmiştir. Böylelikle Müslümanları olduklarından az gören müşrikler savaşı

³¹⁴ Enfâl 8:17-18.

³¹⁵ Enfâl 8:43.

³¹⁶ Enfâl 8:44.

ciddiye almamış, müşrik ordusunu olduğundan daha az gören Müslümanların ise moral ve motivasyonları artmıştır.

Ebû Cehil Bedir günü yardım istemiş ve (Hz. Peygamber'i kastederek) "Allah'ım akrabalık bağlarını kesti ve bize bilinmeyen bir din getirdi. O'nu helâk et" diye dua etmiş Allah Teâlâ da bunun üzerine şu ayet-i kerîmeyi indirmiştir.³¹⁷

"(Ey inkârcılar) Eğer fetih istiyorsanız işte size fetih geldi. Eğer (peygambere karşı gelmekten) vazgeçerseniz bu sizin için daha hayırlı olur. Eğer dönerseniz biz de döneriz. Çok olsa bile topluluğunuz size hiç fayda vermez. Çünkü Allah, müminlerle beraberdir."³¹⁸

Ayet-i kerîmede fetih isteyen Ebû Cehil'e ve O'nun nezdinde tüm inkâr edenlere istihza yoluyla cevap verilmiştir. Kâfirler Hz. Peygamber'e karşı çıkışlarına son vermeleri hususunda teşvik edilmiş, sayılarının çok olmasının kendilerine fayda sağlamayacağı zira Allah'ın müminlerle beraber olduğu beyan edilmiştir.

Gazve sonrasında Hz. Peygamber, esirler konusunda Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ali ile istişare etmiştir. Hz. Ebû Bekir esirlerin fidye alınarak serbest bırakılmasını Hz. Ömer ise onların öldürülmelerini teklif etmiştir. Hz. Peygamber, Ebû Bekir'in görüşünü benimseyip onlardan fidye almıştır.³¹⁹ Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:³²⁰

"Yeryüzünde düşmanı tamamıyla sindirip hâkim duruma gelmedikçe hiçbir peygambere esir almak yakışmaz. Siz geçici dünya menfaatini istiyorsunuz, halbuki Allah âhireti (kazanmanızı) istiyor. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. Eğer Allah'ın daha

³¹⁷ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I/70; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, II/328; Makrîzî, *İmtâü'l-Esmâ'*, I/105.

³¹⁸ Enfâl 8:19.

³¹⁹ İbn Hanbel, *el-Müsned*, I/334-335; İbnü'l-Cevzî, *el-Vefâ*, II/ 679.

³²⁰ Müslim, *Cihâd ve's-Siyer*, 58; Vâhîdî, *Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân*, s.402-403.

önce verilmiş bir hükmü olmasaydı, aldığınız şey (fidye)den dolayı size büyük bir azab dokunurdu.”³²¹

Ganimet ve fidye müminlere bir rahmet ve nimet eseri olarak helâl kılınmıştır.³²² Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurmuştur:³²³

“Artık elde ettiğiniz ganimetten helâl ve temiz olarak yiyin. Allah’a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Ey Peygamber, elinizdeki esirlere söyle: Eğer Allah, kalplerinizde (iman, ihlâs, iyi niyet gibi) bir hayır (olduğunu) bilirse, sizden alınan fidyeden daha hayırlısını size verir ve sizi bağışlar. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”³²⁴

Ganimetlerin müminlere helâl kılındığı bildirildikten sonra müminler arasında savaş ganimetlerinin nasıl taksim edileceğini Allah Teâlâ şu ayet-i kerîmeyle düzenlemiş ve ganimetlerle ilgili son hükmü vermiştir:

“Bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri, mutlaka Allah’a, peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir. Eğer Allah’a hak ile bâtulun birbirinden ayrıldığı gün, (yani) iki ordunun (Bedir’de) karşılaştığı gün kulumuza indirdiklerimize inandıysanız (bunu böyle bilin). Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir.”³²⁵

³²¹ Enfâl 8:67-68.

³²² Müslim, *Cihâd ve ’s-Siyer*, 58.

³²³ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/385.

³²⁴ Enfâl 8:69-70.

³²⁵ Enfâl 8:41.

2.3.Uhud Gazvesi

3/625 Şevval ayında³²⁶ gerçekleşen bu gazvenin sebebi Mekkeli müşriklerin Bedir Gazvesi'ndeki mağlubiyetlerini hazmedememiş olmaları ve kaybettikleri yakınlarının intikamını almak istemeleri olmuştur.

Müşriklerden Bedir Gazvesi'ne katılanlar Mekke'ye mağlup olarak döndüklerinde Ebû Süfyân da kervanıyla geri döndü. Abdullah b. Ebî Rabîa, İkrime b. Ebî Cehil ve Safvân b. Ümeyye ve Kureyş'ten babaları, oğulları, kardeşleri Bedir'de öldürülmüş olan Kureyşliler, Ebû Süfyân ve o kervanda ticaret malı olan Kureyşlilerle konuştular ve “Ey Kureyş topluluğu, Muhammed size zulmetti, hayırlı kimselerinizi öldürdü. O halde bu mal ile O'nunla savaşıma hususunda bize yardım ediniz. Biz de bize yaptıklarına karşılık O'ndan intikamımızı alırız” dediler. Onlar da kabul edince Mekke müşrikleri savaş hazırlıklarına başladılar.³²⁷ İşte onlar hakkında Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:³²⁸

“Şüphesiz ki inkâr edenler mallarını, (insanları) Allah yolundan alıkoymak için harcarlar ve harcayacaklardır. Sonra bu mallar onlara bir iç acısı olacak sonra da yenilgiye uğrayacaklardır. İnkâr edenler toplanıp cehenneme sürüleceklerdir.”³²⁹

Ayet-i kerîmede müşriklerin Müslümanları İslâm'dan alıkoymak için büyük harcamalar yaptıkları, daha da yapacakları ancak bu harcamaların kendileri için pişmanlık sebebi olacağı çünkü maksatlarına asla ulaşamayacakları, bu yolda acı çekecekleri, yenilecekleri ve nihayetinde cehenneme sürüklenecekleri açık ve net bir şekilde ifade edilmektedir.

³²⁶ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/401; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I/381; Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, II/47; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/9; Semhûdî, *Vefâü'l-Vefâ*, I/281.

³²⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/148-149.

³²⁸ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/399; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/60; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/36-37; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, III/225. (Vâkıdî'ye göre; bu ayetteki iç acısından maksat onların isteksiz bir şekilde Bedir'e çıkmalarıdır. Yenilgiden maksat ise Bedir günündeki yenilgidir. Bkz: Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I/133-134)

³²⁹ Enfâl 8:36.

Hız. Peygamber rüyasında kendisinin sağlam bir zırh içerisinde olduğunu ve kılıcı Zülfikârın keskin tarafının kırıldığını gördü. Ayrıca sığırların boğazlandığını yine bir koçu kendi terkisine aldığını gördü. Ashâbına gördüğü bu rüyayı anlattı ve “Zırh Medine anlamına gelmektedir. Kılıcın kırılması bana uğrayacak bir musibete, boğazlanan sığırlar ashabımdan bazılarının öldürüleceğine koç ise inşallah düşmanın ileri geleninin Allah tarafından öldürüleceğine işarettir” diye yorumladı.³³⁰

Hız. Peygamber gördüğü bu rüyadan dolayı Medine’den çıkmama görüşündeydi. Ashâbıyla istişarede bulundu. Abdullah b. Übey de Medine dışına çıkmama tavsiyesinde bulundu. Muhâcirlerin ve Ensarın büyükleri de bu görüşteydi. Ancak Bedir’e katılmayan gençler Medine dışına çıkıp düşmanla karşılaşmayı istediklerini söylediler ve Medine dışına çıkarak savaşmak isteyenlerin görüşü galip geldi.³³¹

Hız. Peygamber çoğunluğun isteği doğrultusunda zırhını ve miğferini giyinip çıkınca, Medine dışında savaşılmasını isteyenler Hız. Peygamber’e muhalefet etmekle hata ettiklerini anlayıp düşüncelerinden vazgeçtilerse de Hız. Peygamber “Bir peygamber zırhını giydikten sonra Allah O’nunla düşmanları arasında hüküm verene kadar çıkarması yakışmaz.³³² Siz emrettiklerime uyun ve Allah’ın adıyla hareket edin. Sabrettiğiniz sürece zafer sizindir” buyurmuş³³³ ve Abdullah b. Ümmi Mektûm’u Medine’de vekil bırakarak³³⁴ 1000 kişilik bir orduyla şehirden çıkmıştır.³³⁵ Savaşa hazırlanma sürecini canlı bir tabloyla gözler önüne seren şu ayet-i kerîmede Hız. Peygamber’in Müslümanları savaş mevzilerine yerleştirmek üzere evinden ayrıldığı bildirilmektedir:

³³⁰ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II/37-38; Makrîzî, *İmtâü’l-Esmâ’*, I/133.

³³¹ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II/38.

³³² İbn İshâk, *es-Sîra*, I/402; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/63; Buhârî, *İ’tisam* 28; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/11.

³³³ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II/38.

³³⁴ Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, I/199; İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, s.157; İbnü’l-Cevzî, *el-Vefâ*, II/685; Semhûdî, *Vefâü’l-Vefâ*, I/283.

³³⁵ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/402; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/63-64; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II/150; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/13.

“Hani, sen müminleri (Uhud’da) savaş mevzilerine yerleştirmek için sabah erken aileden (evinden) ayrılmıştın. Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.”³³⁶

Müslümanlar Medine ile Uhud arasında bir düzlüğe ulaştıklarında Abdullah b. Übey, “Muhammed bizim gibi yaşlı ve tecrübelilerin sözünü dinlemedi de çocukların sözüne uydu” bahanesiyle ordunun 1/3’ü ile ordudan ayrılarak geri dönmüştür.³³⁷ Böylece 1000 kişiyle yola çıkan Müslümanların sayısı 700’e düşmüştür³³⁸ ve bu durum Müslümanları olumsuz olarak etkilemiştir. Hariseoğulları ile Selemeoğullarının da onların etkisinde kalarak orduyu terk etmek istemeleri ancak Allah’ın yardımıyla bu düşüncelerinden vazgeçmeleri³³⁹ ve Hz. Peygamber ile beraber devam etmeleri hususuna ışık tutan ayet-i kerîme şöyledir:

“Hani sizden iki takım (paniğe kapılarak) çözülmeye yüz tutmuştu. Halbuki Allah onların yardımcısı idi. Müminler yalnız Allah’a tevekkül etsinler.”³⁴⁰

Ayet-i kerîmeden anlaşıldığı üzere Cenâb-ı Hak bu iki grubun hak üzere sebat etmelerine imkan tanımış ve kendisinin onların dostu olduğunu ifade ederek onlara büyük bir lütufta bulunmuştur.

Hz. Peygamber savaş için stratejik önem taşıyan Ayneyn tepesine 50 okçu yerleştirmiş başlarına da Abdullah b. Cübeyr’i tayin etmiş ve onlara “Mevzilerinizi terk etmeyin. Sırtımızı himaye edin. Ganimet aldığımızı görseniz de bize katılmayın. Öldürüldüğümüzü görseniz de bize yardım etmeyin” diye tembihte bulunmuştur.³⁴¹

³³⁶ Âl-i İmrân 3:121.

³³⁷ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/402; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/64; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/150.

³³⁸ İbnü'l-Cevzî, *el-Vefâ*, II/ 685; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/150-151; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/13; Semhûdî, *Vefâü'l-Vefâ*, I/284.

³³⁹ İbn Kuteybe, *el-Maârif*, s.69; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, I/227.

³⁴⁰ Âl-i İmrân 3:122

³⁴¹ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/403; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/65-66; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/39-40; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/152.

Müşrikler 3000 kişiydi. Ordularında 200 at³⁴² ve 3000 deve vardı.³⁴³ Müşrikler sayı bakımından Müslümanların dört katından da fazlaydılar ve orduları da oldukça donanımlıydı. İki taraf karşı karşıya gelmiş, birbirleriyle savaşmış ve Allah Teâlâ Müslümanlara yardımını indirmişti. Müşrikler için yenilgi kesindi.³⁴⁴ Ancak müşrikler dağılmaya başlayınca Abdullah b. Cübeyr idaresindeki okçulardan bir kısmı, düşmanın bozguna uğratıldığını görüp ganimetten mahrum olmamak için Hz. Peygamber'in tüm ikazlarına rağmen yerlerini terk etmişlerdir. Hâlid b. Velîd okçuların yerlerini terk ettiğini görünce Müslümanları arkadan çevirip ganimet toplayan Müslümanlara baskın yapmış ve Müslümanlar zor anlar yaşamışlardır. Müşriklerin saldırısı üzerine Müslümanlar dağılmışlar ve onlar da Müslümanlardan pek çok kişiyi öldürmüşlerdir.³⁴⁵ Uhud Gazvesi Müslümanlar için çetin bir imtihan günü olmuştur.³⁴⁶ Savaşın bu pozisyonuna ışık tutan, okçuların durumuna işaret eden ayet-i kerîme şöyledir:

“Andolsun Allah, izniyle, onları (müşrikleri) kırıp geçirdiğiniz sırada size olan va’dini gerçekleştirdi. Nihayet sevdiğiniz şeyi (zaferi) size gösterdikten sonra za’f gösterdiniz. (Peygamber’in verdiği) emir konusunda tartıştınız ve emre karşı geldiniz. İçinizden dünyayı isteyenler de vardı, âhireti isteyenler de. Sonra sizi denemek için onlardan yüzünüzü çevirdi. (Kaçıp hezimete uğradınız. Buna rağmen) sizi bağışladı. Allah müminlere karşı çok lütüfkârdır.”³⁴⁷

Bu ayet-i kerîme, Müslümanlar Medine’ye döndükten sonra içlerinden bazılarının “Neden başımıza bu mağlubiyet geldi oysa Allah bize zafer vadetmişti” demeleri üzerine nâzil olmuştur.³⁴⁸

³⁴² İbn İshâk, *es-Sîra*, I/403; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/66; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, III/220; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/151.

³⁴³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/37; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I/383; İbnü'l-Cevzî, *el-Vefâ*, II/684.

³⁴⁴ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/405.

³⁴⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/154.

³⁴⁶ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/405.

³⁴⁷ Âl-i İmrân 3:152.

³⁴⁸ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I/640; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, VII/113; Ebu's-Suûd Efendi, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*, II/98; Âlusi, *Rûhu'l-Meânî*, IV/89.

Bu gazvede okçuların fonksiyonu büyük önem arz ediyordu. Zira savaşın başlarında elde edilen zaferin sonradan yenilgiye dönüşmesinin sebebi onların savaşta kazandıklarını zannederek Hz. Peygamber'den emir gelmeksizin yerlerini terk etmeleri olmuştur. İşte ayet-i kerîme Allah'ın yardımının Müslümanlarla olduğunu ancak Müslümanların sabırsız davranarak ganimet toplama sevdasıyla dünya malı peşine düşmeleri ve bu hususta emre itaatte sebat etmemeleri dolayısıyla bir imtihandan geçirildiklerini nihayetinde ise Müslümanların pişman olmaları ve samimi imanları sayesinde Allah'ın onları affettiğini beyan etmektedir:

“Eğer siz (Uhud’da) bir yara aldıysanız, şüphesiz o topluluk da (Müşrikler de Bedir’de) benzeri bir yara almıştı. İşte (iyi veya kötü) günleri insanlar arasında (böyle) döndürür dururuz. (Bazen bir topluma iyi ya da kötü günler gösteririz, bazen öbürüne.) Allah, sizden iman edenleri ayırt etmek, sizden şahitler edinmek için böyle yapar. Allah zalimleri sevmez. Bir de Allah, iman edenleri arındırmak ve küfre sapanları mahvetmek için böyle yapar. Yoksa siz Allah içinizden cihâd edenleri (sınayıp) ayırt etmeden ve yine sabredenleri (sınayıp) ayırt etmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Andolsun siz ölümle karşılaşmadan önce onu temenni ediyordunuz. İşte onu gördünüz ama bakıp duruyorsunuz.”³⁴⁹

Yukarıdaki ayet-i kerîmelerde savaşın başında galip durumdayken Hz. Peygamber'in sözüne uymama ve ganimet toplama gibi sebeplerle savaşta mağlup duruma düşen Müslümanlar teselli edilmektedir. Netice itibarıyla karşı tarafın da acı çektiği ifade edilmektedir.

Savaşın ikinci aşamasındaki Müslümanların zor durumlarını tasvir eden ayet-i kerîme şöyledir:

“Peygamber arkanızdan sizi çağırırken siz durmadan dağa yukarı kaçıyor, hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. Bundan dolayı Allah size

³⁴⁹ Âl-i İmrân 3:140-143.

keder üstüne keder verdi ki (bu durumlara alışasınız ve daha sonra) elinizden gidene ve başınıza gelene üzülmeysiniz. Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”³⁵⁰

Bu savaşta müşrikler Hz. Peygamber’e çok yaklaştılar ve O’nu yüzünden yaralamışlardı. Hz. Peygamber’in azı dişi kırılmış, yanağı ve alını yaralanmıştı.³⁵¹ Hz. Peygamber, “Onları Rablerine çağıran peygamberlerine bunu yapan bir kavim nasıl iflah olur”³⁵² buyurmuş bunun üzerine şu ayet-i kerîme nâzil olmuştur:³⁵³

“Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Allah ya tövbelerini kabul edip onları affeder ya da zalim olduklarından dolayı onlara azap eder.”³⁵⁴

70 müslümanın şehit düştüğü³⁵⁵ bu gazvede Hz. Hamza da şehit edilmiştir. Hz. Peygamber amcası Hz. Hamza’ya müsle yapıldığını, O’nu karnı ciğerinin hizasından delinmiş, burnu ve kulakları kesilmiş vaziyette görünce son derece üzülmüş ve müşriklere karşı bir daha zafer kazanırsa onlardan 30 kişiye aynı şekilde misilleme yapacağını söylemiştir.³⁵⁶ Ancak nâzil olan şu ayet-i kerîmeyle böyle bir intikam yasaklanmış, Hz. Peygamber de affetmiş ve ölümlere işkence etmekten de nehyetmiştir.³⁵⁷

“Eğer ceza verecekseniz size yapılanın misliyle cezalandırın. Eğer sabrederseniz elbette bu sabredenler için daha hayırlıdır.”³⁵⁸

Hz. Peygamber “Kardeşlerinize Uhud’da musibet eriştiği zaman Allah onların ruhlarını yeşil kuşların içlerine koydu. Cennetin ırmaklarına gelirler ve oranın

³⁵⁰ Âl-i İmrân 3:153.

³⁵¹ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II/42.

³⁵² İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II/44-45; Müslim, *Cihâd ve’s-Siyer*, 104; Tirmizî, *Tefsîru’l-Kur’ân*, 4; İbnü’l-Cevzî, *el-Vefâ*, II/686.

³⁵³ İbn Hanbel, *el-Müsned*, XIX/20; İbn Mâce, *Fiten*, 23; Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, VII/56.

³⁵⁴ Âl-i İmrân 3:128.

³⁵⁵ Buhârî, *Megâzî*, 10; Hamidullah, Muhammed, *Hz. Peygamber’in Savaşları*, Çev: Prof. Dr. Salih Tuğ, Yağmur Yayınları, İstanbul, 1991, s.98.

³⁵⁶ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/412-413; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/95-96.

³⁵⁷ İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/96; Taberî, *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, II/529.

³⁵⁸ Nahl 16:126.

meyvalarından yerler. Arşın gölgesinde altından kandillere yerleşir otururlar. İhtiklerinin ve yediklerinin temiz ve güzel buldukları zaman “Keşke kardeşlerimiz de Allah’ın bize yaptığını bilselerdi de cihâddan yüz çevirmeseydiler ve harpten dönmeselerdi” derler. Bunun üzerine Allah Teâlâ ben bunu sizden onlara tebliğ ederim buyurdu ve şu ayet-i kerîme nâzil oldu: ³⁵⁹

“Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyin. Hayır, onlar diridirler.

Ancak siz bunu bilemezsiniz.”³⁶⁰

2.4.Benî Mustalik Gazvesi

Bu gazve gerçekleştiği yer itibariyle Müreysi, kendileriyle savaşılan kabileden dolayı ise Mustalikoğulları adıyla bilinmektedir.

Mustalikoğulları reisi Hâris b. Ebî Dırâr çevredeki kabileleri kışkırtmış ve Medine’ye saldırmak üzere asker toplamaya başlamıştı. Bu durumdan haberdar olan Hz. Peygamber 700 kişiden oluşan bir kuvvetle sefere çıkmıştır.³⁶¹ Abdullah b. Übey de bir grup münâfikla bu sefere katılmıştı.³⁶² Münâfiklardan pek çok kişi de bu sefere katılmışlardı ki hiçbir gazaya bu kadar çok katıldıkları görülmemiştir.³⁶³ Gidilecek yerin yakın olması ve ganimet elde etmek isteğiyle bu sefere katılmışlardır.³⁶⁴

Hz. Peygamber 4/626³⁶⁵ Şaban ayının ikisinde Pazartesi günü Medine’de yerine Zeyd b. Hârise’yi vekil bırakarak³⁶⁶ yola çıkmıştır.³⁶⁷ Müreysi suyunun yanına geldiklerinde iki taraf karşı karşıya gelmiş ve bu karşılaşma Müslümanların zaferiyle

³⁵⁹ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/10; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/119; Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, İstanbul, 1981, *Cihâd*, 27; Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek*, II/297-298; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnu’l-Eser*, II/36.

³⁶⁰ Bakara 2:154.

³⁶¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/156.

³⁶² Semhûdî, *Vefâü’l-Vefâ*, I/315.

³⁶³ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II/63; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü’l-Meâd*, II/112; Kâsımî, *Mehâsinü’t-Te’vîl*, XII/4468; Muhammed Rıza, *Muhammed Rasûlullah*, s.221.

³⁶⁴ Makrîzî, *İmtâü’l-Esmâ’*, I/203. (Bu gazvedeki münâfikların durumu ve ifk hadisesi münâfiklar başlığı altında incelenmiştir. Bkz.Benî Mustalik Gazvesi’nde Münâfiklar)

³⁶⁵ Buhârî, *Meğâzî*, 32. (Vâkîdî ve İbn Sa’d bu gazvenin 5.yılda meydana geldiğini kabul etmektedirler. Bkz: Vâkîdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, I/404; İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II/63. İbn Hişâm ise 6.yılda meydana geldiğini kabul etmektedir. Bkz: İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/297.)

³⁶⁶ Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, I/424.

³⁶⁷ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II/63.

sonuçlanmıştır. Allah Mustalikoğullarını yenilgiye uğratmıştır.³⁶⁸ Müslümanlardan sadece 1 kişi şehit düşmüştür.³⁶⁹

2.5.Hendek Gazvesi

5/627 Şevval ayında³⁷⁰ gerçekleşen bu gazve Medine'nin çevresine şehri savunmak amacıyla kazılan hendekten dolayı Hendek Gazvesi diye anılmıştır. Ayrıca birçok müşrik ve Yahûdi kabilesi Müslümanlara karşı birleşip destek verdiği için bu gazveye Ahzâb Gazvesi de denilmiştir. Allah Teâlâ da onları Ahzâb diye isimlendirmiştir.³⁷¹

Müslümanlardan intikam almak isteyen Benî Nadîr Yahûdilerinin reislerinden Huyey b. Ahtab beraberinde içlerinde Yahûdi liderlerinin de bulunduğu bir heyetle Mekke'ye giderek Kureyş ileri gelenleriyle görüşmüşler ve müşriklere, müslümanları kökünden kazıyınca kadar kendileriyle birlik içinde olacaklarını söylemişlerdir.³⁷² Kureyşliler bu desteğe son derece sevinmişler ancak Yahûdilere Hz. Muhammed (as) hakkında “Siz Ehl-i Kitâbsınız bizim dinimiz mi hayırlı, Muhammed'in dini mi?” diye sormuşlardır. Yahûdiler “Sizin dininiz onların dininden daha hayırlıdır, siz hak üzeresiniz” diye cevap vermişler ve gerçeği saklamışlardır. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayet-i kerîmeleri inzâl buyurmuştur:³⁷³

***“Kendilerine Kitap'tan bir nasip verilmiş olanları görmüyor musun?
Onlar cibt'e ve tâğût'a inanıyorlar. İnkâr edenler için de, bunlar,
iman edenlerden daha doğru yoldadır, diyorlar. Onlar Allah'ın lanet***

³⁶⁸ İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/290; Taberî, *Târîhu'l-Ümen ve'l-Mülûk*, II/604.

³⁶⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/64; İbnü'l-Cevzî, *el-Vefâ*, II/692; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, II/112.

³⁷⁰ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/58; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/214; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/178. (Zilkâde ayında olduğunu kabul edenler de vardır. Bkz: Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II/440-441; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/65; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I/427)

³⁷¹ Semhûdî, *Vefâü'l-Vefâ*, I/300.

³⁷² Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II/441; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/178; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, II/55.

³⁷³ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II/442; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/214-215; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, III/408; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, II/55.

ettiği kimselerdir. Allah kime lanet ederse artık ona asla bir yardımcı bulamazsın.³⁷⁴

Yahûdilerin, müşriklere vermiş oldukları bu cevap bir anlamda müşriklerin kaderini belirlemiştir. Eğer Yahûdiler Müslümanların hak üzere olduklarını söylemiş olsalardı Kureyş'in İslâm'a karşı tavrı değişebilirdi.

Yahûdiler, Gatafânlılarla görüşerek kendilerine yardım ettikleri ve Kureyşle birlikte Müslümanların üzerine yürüdükleri takdirde Hayber'in bir yıllık hurma ürününü onlara vereceklerine söz verdiler.³⁷⁵ Kureyşliler de Arapları yardıma çağırarak onları bir araya getirmeye çalıştılar. Benî Süleym, Benî Esed, Benî Fezâre, Eşca' Kabilesi, Benî Mürre birleşerek bir ordu hazırladılar.³⁷⁶

Benî Nadîr'in lideri Huyey b. Ahtab, yine bir Yahûdi kabilesi olan Benî Kurayza'ya savaşa katılmaları konusunda ikna etmek için görüşmeye gitti. Benî Kurayza, Hz. Peygamber ile antlaşma halinde olduklarını söyleyerek tekliflerini kabul etmedilerse de Huyey b. Ahtab onları ikna etti.³⁷⁷ Böylece sayıları on bine ulaşan bir ordu oluşturdular.³⁷⁸ Ordunun baş komutanı da Ebû Süfyân'dı.³⁷⁹

Hz. Peygamber Mekke'de yapılan hazırlığı haber alınca ashâbıyla bir araya gelerek düşman ordusuna karşı nasıl hareket etmeleri hususunda onlarla istişare etmiştir. Selmân-ı Fârisî'nin tavsiyesi üzerine hendek kazılmasına karar verilmiştir.³⁸⁰

Hendek kazılırken Hz. Peygamber de bizzat Müslümanlarla birlikte çalışmıştır.³⁸¹ Hendek kazımı esnasında münâfıklar gevşeklik gösterip Hz. Peygamber'in bilgisi olmaksızın ayrılıp giderlerdi. Ancak müminler izinsiz

³⁷⁴ Nisâ 4:51-52.

³⁷⁵ Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, s.108-109.

³⁷⁶ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, II/442-443.

³⁷⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/180.

³⁷⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/66.

³⁷⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/66; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I/430.

³⁸⁰ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, II/445; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/224; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I/427-428; İbn Abdilber, *el-İsti'âb*, II/635; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II/419; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/178; İbn Hacer el-Askalânî, Şihabüddin Ebü'l-Fadl, *Tehzîbü't-Tehzîb*, Beyrût, 1968, IV/138; İbn Hacer el-Askalânî, Şihabüddin ebü'l-Fadl, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, Beyrût, 1328, II/62; Ziriklî, *el-A'lâm*, III/169.

³⁸¹ Buhârî, *Cihâd ve's-Siyer*, 34; Müslim, *Cihâd ve's-Siyer*, 125.

ayrılmazlardı. İhtiyacı olan ihtiyacını gidermek için izin ister Hz. Peygamber de izin verirdi. Sonra işinin başına dönerdi. Bu durum üzerine şu ayet-i kerîme nâzil olmuştur.³⁸²

“Müminler ancak Allah’a ve Peygamberine inanan, onunla beraber toplumu ilgilendiren bir iş üzerindeyken ondan izin almadan çekip gitmeyen kimselerdir. Senden izin isteyenler var ya, işte onlar, Allah’a ve Rasûlüne iman eden kimselerdir. O halde bazı işlerini görmek için senden izin isterlerse, içlerinden dilediğine izin ver ve onlar için Allah’tan bağışlama dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”³⁸³

Hendek kazma işi sona erdiğinde Kureyş 10 bin kişilik bir ordu ile gelmişti. Hz. Peygamber ve Müslümanlar da 3000 kişiyle çıkmışlar, hendek düşmanla aralarında olacak şekilde arkalarını Sel’ dağına vererek mevzilenmişlerdi.³⁸⁴ Kadınları ve çocukları yüksek yerlere ve kalelere yerleştirmişlerdi.³⁸⁵

Bu gazvede iki taraf arasında hendekten dolayı bir çarpışma olmamıştır. Amr b. Abdi Ved ve beraberindeki bir grup hendeğe doğru yönelip hendeğin dar bir yerinden hücum etseler de Amr, Hz. Ali tarafından öldürülmüş diğerleri de geri dönmüşlerdir.³⁸⁶

Benî Kurayza’nın antlaşmaya ihanet ettikleri haberi Müslümanlar arasında yayılınca Müslümanların morali bozulmuştur. O sıralarda Gatafân kabilesinin Eşca’ koluna mensup olan Nuaym b. Mes’ûd’un Müslüman olması ve Hz. Peygamber’in “Harp, hiledir” sözüne binaen Müslüman oluşunu gizleyerek Gatafânlılar ile Kurayzalılar arasında uyguladığı strateji düşmanı bölmüş ve bu durum Müslümanların lehine olmuştur.³⁸⁷

³⁸² İbn İshâk, *es-Sîra*, II/59-60; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/216.

³⁸³ Nûr 24:62.

³⁸⁴ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/62-63; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/219-220; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-Târîh*, II/180.

³⁸⁵ Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, II/451.

³⁸⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü’l-Meâd*, II/118.

³⁸⁷ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II/182-183; Hamidullah, *Hz. Peygamber’in Savaşları*, s.131-132.

Kuşatma 25 günden fazla sürmüştür. Mevsimin kış olması, yiyecek-içeceğin azalması ve bir gece aniden çıkan rüzgâr düşman taraf üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Çadırları yerinden söken rüzgâra dayanamayan düşman ordusu savaş alanını terk etmek durumunda kalmıştır.³⁸⁸ Cenâb-ı Hak şu ayet-i kerîmeyle müminlere nimetini hatırlatmakta ve düşman ordularına karşı rüzgâr ve görmedikleri ordular gönderdiğini bildirmektedir:

“Ey iman edenler, Allah’ın size olan nimetini hatırlayın. Hani (düşman) ordular üzerinize gelmişti de biz onların üzerine bir rüzgâr ve göremediğiniz ordular göndermiştik. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görmektedir. Hani onlar size hem üst tarafınızdan hem alt tarafınızdan gelmişlerdi. Hani gözler kaymış ve yürekler ağızlara gelmişti. Siz de Allah’a karşı çeşitli zanlarda bulunuyordunuz. İşte orada müminler denendiler ve şiddetli bir şekilde sarsıldılar.”³⁸⁹

Ayet-i kerîmelerde Müslümanların bu savaşta kalabalık düşman ordusu karşısında kapıldıkları korkudan bahsedilerek bunun bir iman sınavı olduğu belirtilmiştir. Nitekim müminler ile münâfıklar birbirlerinden ayrılmışlardır.

Çeşitli fırkalardan meydana gelen ve Medine’yi kuşatan orduların, müminlerin ancak imanlarını ve teslimiyetlerini artırdığını ve onlarda hiçbir sarsıntı meydana getirmediğini tasvir eden ayet-i kerîme şöyledir:

“Müminler düşman birliklerini görünce, işte bu, Allah’ın ve Rasûlü’nün bize va’dettiği şeydir. Allah ve Rasûlü doğru söylemişlerdir, dediler. Bu, onların ancak imanlarını ve teslimiyetlerini artırmıştır.”³⁹⁰

Bir başka ayet-i kerîmede ise şöyle buyurulmaktadır:

“Müminlerden öyle adamlar vardır ki, Allah’a verdikleri söze sâdik

³⁸⁸ İbn Kayyım el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, II/118.

³⁸⁹ Ahzâb 33:9-11.

³⁹⁰ Ahzâb 33:22.

kaldular. İçlerinden bir kısmı verdikleri sözü yerine getirmiştir (şehit olmuştur) Bir kısmı da (şehit olmayı) beklemektedir. Verdikleri sözü asla değiştirmemişlerdir. Bunun böyle olması Allah'ın doğruları, doğrulukları sebebiyle mükâfatlandırması, dilerse münâfiklara azap etmesi yahut onların tövbesini kabul etmesi içindir. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."³⁹¹

Bu ayet-i kerîmelerde inananların imanlarında tereddüt göstermeksizin düşmana olan direnişleri takdir edilmekte ve inançları uğruna şehit olanlarla, bunun özlemiyle bekleyenlerin aynı mükâfata erişecekleri ifade edilmektedir.

Allah Teâlâ, Hendek Gazvesi'nin neticesinde kâfirlerin mağlubiyetini, inananların ise galibiyetini şöyle bildirmektedir:

"Allah, inkâr edenleri hiçbir hayra ulaşmaksızın kin ve öfkeleriyle geri çevirdi. Allah, savaşta müminlere kâfi geldi. Allah kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir."³⁹²

Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber'i öldürmek, İslâm Dini'ni yok etmek için her türlü çareye başvurmışlar, bütün güçlerini seferber edip ellerinden geleni yapmışlar ne var ki amaçlarına ulaşamamışlardır. Nitekim Hendek Gazvesi onların son taarruz savaşı olmuştur.

2.6.Hudeybiye Antlaşması

Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinin üzerinden 6 yıl geçmiş, Hz. Peygamber ve ashâbı vatanlarını özlemiş ve Kâbe'yi ziyaret etmek istemişlerdi. Hz. Peygamber rüyasında ashâbıyla beraber Mekke'ye gittiklerini ve umre yaptıklarını görünce Mekke'ye gidip umre yapmaya karar vermiş ashâbına da hazırlanmalarını

³⁹¹ Ahzâb 33:23-24.

³⁹² Ahzâb 33:25.

söylemiştir.³⁹³ Zira peygamberlerin rüyaları haklı ve vahiy şekillerinden birisidir.³⁹⁴ Bu durum Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle ifade edilmektedir:

“Andolsun Allah, Peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse, siz güven içinde başlarınızı kazıtılmış veya saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bildi. Ve size bundan başka yakın bir fetih daha verdi.”³⁹⁵

Ayrıca Hz. Peygamber bu ibadet ile Müslümanların ibadet etme haklarını kabul ettirmek ve Mescid-i Haram'ın sadece kendilerinin mülkü olmayıp oradan kimseyi men edemeyeceklerini müşriklere anlatmak istiyordu. Çünkü Mescid-i Haram Hz. İbrahim'in bir mirasıydı.³⁹⁶

Hz. Peygamber 6/628 Zilkade ayında³⁹⁷ yerine Abdullah b. Ümmi Mektûm'u bırakarak³⁹⁸ ashâbından 1400 kişiyle savaş kastetmeksizin umre yapmak üzere yola çıkmıştı. Hz. Peygamber ve ashâbı yanlarına kurbanlık hayvanlarını da almışlardı.³⁹⁹ Kâbe'yi ziyarete geldiklerine bir işaret olmak üzere hepsi ihram giymişlerdi. Hz. Peygamber hanımlarından Ümmü Seleme'yi de beraberinde götürmüştü.⁴⁰⁰

Mekkelî müşrikler, Hz. Peygamber'in ve ashâbının Kâbe'yi ziyaret etmek için yola çıktıklarını öğrendikleri zaman onları Kâbe'yi ziyaret etmeden geri çevirme hususunda karar almışlardır. Hz. Peygamber Mekkelîlerin bu kararını öğrenince izledikleri yolun dışında başka bir yol takip ederek Hudeybiye'ye kadar ilerlemiştir.⁴⁰¹

³⁹³ Halebî, *İnsânu'l-Uyûn*, III/10.

³⁹⁴ Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XVI/290; Mevdûdî, *Teshîmu'l-Kur'ân*, V/393.

³⁹⁵ Fetih 48:27.

³⁹⁶ Gazâlî, *Fıkhü's-Sîre*, s.317. Bkz.Hac 22:26-27.

³⁹⁷ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I/439; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s.207; İbn Kayyım el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, II/122; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/164.

³⁹⁸ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II/573; İbn Hibbân, *es-Sîra*, s.280; İbnü'l-Cevzî, *el-Vefâ*, II/697. (İbn Hişâm'a göre Numeyle b. Abdullah el-Leysi'yi bırakmıştır. Bkz.İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/308.)

³⁹⁹ Buhârî, *Meğâzî*, 35; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/200.

⁴⁰⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/95.

⁴⁰¹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/200.

Hız. Peygamber, Kureyşlilere geliş gayelerini bildirmek üzere Hız. Ömer'i göndermek istemiş ancak Hız. Ömer, Hız. Osman'ı göndermesinin daha isabetli olacağını ifade etmiştir. Bunun üzerine Hız. Peygamber, Hız. Osman'ı Ebû Süfyân'a ve Kureyş'in eşrafına savaş maksadıyla gelmediklerini, sadece Kâbe'yi ziyaret etmek maksadıyla geldiklerini bildirmek üzere elçi olarak görevlendirmiştir. Kureyşliler Hız. Osman'ı hapsederek O'nu alıkoymuşlar bunun üzerine Müslümanlar arasında Hız. Osman'ın öldürüldüğü haberi yayılmıştır. Hız. Osman'ın gecikmesi ve hakkında öldürüldüğüne dâir yayılan haberler üzerine Hız. Peygamber, Müslümanları biat etmeye davet etmiş ve orada hazır bulunan bütün Müslümanlar⁴⁰² Semure⁴⁰³ ağacı altında Hız. Peygamber'e biat etmişlerdir. Hız. Peygamber bir elini diğer eliyle tutarak Hız. Osman'ın yerine de biat etmiştir.⁴⁰⁴ Bu biat tarihte Rıdvân Biatı olarak isimlendirilmiştir. Bu şekilde isimlendirilmesi; Allah'ın bu biatı yapan müminlerden râzı ve hoşnut olduğunu açıkladığından ileri gelmiştir.⁴⁰⁵ Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de, Hudeybiye mevkiinde Hız. Peygamber'e biat eden mü'minlerden hoşnut olduğunu şöyle bildirmektedir:

“Şüphesiz Allah, ağaç altında sana bîat ederlerken inananlardan hoşnut olmuştur. Gönüllerinde olanı bilmiş, onlara huzur, güven duygusu vermiş ve onlara yakın bir fetih ve elde edecekleri birçok ganimetler nasip etmiştir. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”⁴⁰⁶

Bu biat, Müslümanların kararlılığını ve Hız. Peygamber'e bağlılıklarını göstermesi açısından önem arz etmektedir. Mekkeliler üzerinde büyük etkisi olan bu biat neticesinde Kureyş ileri gelenleri Hız. Osman'ı serbest bırakmışlar ve Hız.

⁴⁰² Sadece Ced b. Kays isimindeki şahıs biat etmemiştir. Bkz. İbn İshâk, *es-Sıra*, II/131; İbn Hişâm, *es-Sıra*, II/316; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/203.

⁴⁰³ Dârimî, *Siyer*, 18; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/203; Neseffî, *Medârikü't-Tenzil*, III/339.

⁴⁰⁴ İbn Hişâm, *es-Sıra*, II/315-316; Tirmizî, *Menâkıb*, 19; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s.210; İbn Kayyım el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, II/124.

⁴⁰⁵ Köksal, M.Âsım, *İslâm Tarihi*, XIII/180.

⁴⁰⁶ Fetih 48:18-19.

Peygamber ile barış yapmak üzere Süheyl b. Amr'ı göndermişlerdir.⁴⁰⁷ Biattan sonra Hz. Osman dönmüştür.⁴⁰⁸

Antlaşma maddelerine göre Kureyş'ten Hz. Peygamber'in yanına velisinin izni olmadan kim gelirse Müslümanlar onu kendilerine iade edecek; buna karşılık Hz. Peygamber ile beraber olanlardan Kureyş'in yanına giden olursa müşrikler onu iade etmeyeceklerdi.⁴⁰⁹

Hz. Peygamber ve Süheyl b. Amr antlaşmayı yazarken Süheyl b. Amr'ın oğlu Ebû Cendel, ayağındaki zinciri sürükleyerek gelmiştir. Babası O'nu Müslüman olduğu için zincire vurarak hapsetmişti. Ebû Cendel Mekke'den kaçmış ve Müslümanlara sığınmak için gelmişti. Süheyl b. Amr oğlunun geri verilmesini istemiş aksi takdirde antlaşmayı imzalamadan döneceğini söylemiştir. Barışın sağlanabilmesi için Ebû Cendel'in müşriklere teslim edilmesi gerekiyordu. Çektiği işkenceler sebebiyle müşriklerin yanında kalmak istemeyen Ebû Cendel'i Hz. Peygamber "Ey Ebû Cendel, biraz daha sabret, pek yakında Yüce Rabbim sana ve senin gibilere kurtuluş yolunu açacaktır" diye teselli etmiştir.⁴¹⁰

Bu antlaşmanın yapılması müşriklerin Müslümanlarla temasını sağlayarak müşrikleri Müslümanların tesiri altında bırakmış iki sene zarfında İslâmiyeti kabul edenlerin sayısı düşmanlık ve mücadele seneleri zarfında Müslüman olanların kat kat üstüne çıkmıştı.⁴¹¹

Hz. Peygamber Hudeybiye'den ayrılıp Medine'ye dönerken Mekke ile Medine arasında şu ayet-i kerîmeler nâzil olmuştur:⁴¹²

⁴⁰⁷ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/131; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/316.

⁴⁰⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, II/124.

⁴⁰⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/204.

⁴¹⁰ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/133; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/ 318.

⁴¹¹ Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XVI/291; Şiblî, *Mevlânâ, Asr-ı Saâdet*, çev: Ömer Rıza Doğrul, sadeleştiren: Osman Zeki Mollamehmetoğlu, İstanbul, 1973, I/416.

⁴¹² İbn İshâk, *es-Sîra*, II/134; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/320; Müslim, *Cihâd ve's-Siyer*, 97.

“Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik. Ta ki Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın, sana olan nimetini tamamlasın, seni doğru yola iletsin ve Allah sana şanlı bir zaferle yardım etsin.”⁴¹³

Ayet-i kerîmelerde geçen fetihten maksat Hudeybiye’dir.⁴¹⁴ Taberî ve İbn Kesîr ayet-i kerîmede zikredilen fetihten maksadın Hudeybiye olduğu görüşündedirler. Hudeybiye’de yaşananlara bakıldığında Hudeybiye bir fetih gibi gözükme de bu fetih müjdesi Allah Teâlâ’nın Hz. Peygamber’e bildirdiği gayb haberlerindedir. Zira Hudeybiye ile fetihlerin önü açılmış ve bundan sonra da fetihler ardarda gelmiştir.

Antlaşma süreci içerisinde Hz. Peygamber’in yanına aralarında Ukbe b. Ebî Muayt’ın kızı Ümmü Gülsüm’ün de bulunduğu bir çok inanan kadın hicret etmiş, Ümmü Gülsüm’ün iki kardeşi Umâre ve Velid Hudeybiye Antlaşması gereği onu geri vermelerini istemek üzere gelmişlerdir.⁴¹⁵ Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayet-i kerîmeyi inzal buyurmuş Hz. Peygamber de ayetin hükmü gereği bu kadını Mekke’ye iade etmemiştir.⁴¹⁶

“Ey iman edenler, mümin kadınlar muhacir olarak size geldiklerinde onları imtihan edin. Allah, onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer siz onların inanmış kadınlar olduklarını anlarsanız onları kâfirlere geri göndermeyin. Çünkü Müslüman hanımlar kâfirlere helâl değildir. Kâfirler de Müslüman hanımlara helâl olmazlar. Mehir olarak harcadıklarını onlara (kocalarına geri) verin. Mehirlerini verdiğiniz takdirde bu kadınlarla evlenmeniz size bir günah yoktur. Müşrik karılarınızın nikâhlarına tutunmayın. (Zira bu nikâhlar ortadan kalkmıştır.) Onlara harcadığınız mehri (evlendikleri kâfir kocalarından) isteyin. Kâfirler de (İslâm’ı kabul eden ve sizinle

⁴¹³ Fetih 48:1-2.

⁴¹⁴ Buhârî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 48/1; Ebû Dâvûd, *Cihâd*, 155; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXVI/69; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, VI/326.

⁴¹⁵ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/139; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/ 325-326; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 211; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/206.

⁴¹⁶ Buhârî, *Şurût*, 1; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/206.

evlenen eski hanımlarına) harcamış oldukları mehri (sizden) istesinler. Bu, Allah'ın hükmüdür. O, aranızda hüküm veriyor. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.⁴¹⁷

Hiz. Peygamber bir yıl sonra 7/629 Zilkade ayında⁴¹⁸ ashâbına Hudeybiye'de müşrikler tarafından engellendikleri umrenin kazasını ifâ etmek üzere hazırlanmalarını ve Hudeybiye'de hazır bulunan hiç kimsenin bu kaza umresinden geri kalmamasını emretmiştir. Hudeybiye Antlaşması sonrasında gerçekleşmiş olan Hayber Gazvesi'nde şehit düşen birkaç kişiyle bu süreç içerisinde vefât eden birkaç kişinin dışında herkes bu kaza umresine katılmıştır. Kaza umresine katılan Müslümanların sayısı toplamda 2000 kişiydi.⁴¹⁹ Müslümanlar Mekke'de 3 gün kalmışlar sonra Medine'ye dönmek üzere çıkmışlardır.⁴²⁰ Tarihte bu umre Kaza Umresi diye meşhurdur.⁴²¹ Kısas umresi de denilmiştir.⁴²² Fetih Sûresi'nde sözü edilen umredir. Bu, Hiz. Peygamber'in görmüş olduğu rüyanın te'viliydi ve o rüya sabah aydınlığı gibi zuhur etmişti:

“Andolsun, Allah, Peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse, siz güven içinde, başlarınızı kazıtmış veya saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bildi ve size bundan başka yakın bir fetih daha verdi.⁴²³

2.7.Mekke'nin Fethi

Hiz. Peygamber'in Mekke'nin fethine karar vermesinin temel nedeni Hudeybiye Antlaşması'nın müşrikler tarafından bozulmuş olmasıdır. Hudeybiye Antlaşması'nda şöyle bir madde vardı: “Dileyen kimse Muhammed'in akdine ve ahdine, dileyen de Kureyşlilerin akdine ve ahdine girebilir.” Bunun üzerine Huzâalılar Hiz. Peygamberin akdine ve ahdine girdiklerini ifade ettiler. Bekir kabilesi de

⁴¹⁷ Mümtehine 60:10.

⁴¹⁸ İbn İshâk, *es-Sıra*, II/175; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I/447; Taberî, *Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülük*, III/23; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sire*, s.219.

⁴¹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/120.

⁴²⁰ Buhârî, *Meğâzi*, 43; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I/447.

⁴²¹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, V/426.

⁴²² Süheylî, *Muhtasaru Kitâbi “er-Ravdu'l-Ünüf”*, s.443.

⁴²³ Fetih 48:27.

Kureyşlilerin ahbine ve akdine girdiklerini söylediler.⁴²⁴ Hudeybiye Antlaşması yapıldıktan 17-18 ay sonra bir gece vakti Bekir kabilesi, Mekke'ye yakın Vetir suyunun yanında Huzâalılara saldırmışlardır. Kureyşliler de Benî Bekir kabilesine yardım etmişler ve Hz. Peygamber'e olan düşmanlıklarından dolayı Huzâalılarla savaşımlardır.⁴²⁵ Kureyş pişman olup bunun Hz. Peygamber ile yapılan antlaşmanın bozulması anlamına geldiğini anlayınca Ebû Süfyân Medine'ye Hz. Peygamber'in yanına gelerek antlaşmanın yenilenmesini ve sürenin uzatılmasını istemiş ancak Hz. Peygamber bu teklifi kabul etmemiştir.⁴²⁶ Hz. Peygamber kan dökmek için gideceği yeri gizli tutarak sefer hazırlıklarına başlamıştır.⁴²⁷

Hz. Peygamber 8/630 Ramazan ayında⁴²⁸ Mekke'nin fethine karar verince o taraflara gazve yapacağı zannedilsin ve o yönde haberler yayılsın diye asıl hedefini gizli tutmak maksadıyla Ebû Katade b. Ribî'yi 8 kişilik bir grupla Batn-ı İdam'a göndermiştir. Bu seriyyede Muhallim b. Cessâme el-Leysî vardı. Âmir b. Adbat el-Eşcaî onların yanına gelip ve İslâm selamıyla selam verdiği halde Muhallim b. Cessâme O'nu kendi aralarındaki bir sebepten dolayı⁴²⁹ öldürmüştür. O'nun devesini, eşyalarını ve yanında bulunan süt kabını almıştır. Hz. Peygamber'in yanına geldiklerinde onlar hakkında şu ayet-i kerîme nâzil olmuştur:⁴³⁰

“Ey iman edenler, Allah yolunda sefere çıktığınız zaman, gerekli araştırmayı yapın. Size selam veren kimseye dünya hayatının geçici menfaatine (ganimete) göz dikerek, sen mümin değilsin, demeyin. Allah katında pek çok ganimetler vardır. Daha önce siz de öyle idiniz de Allah size lütufta bulundu (müslüman oldunuz). Onun için iyice araştırın. Çünkü Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”⁴³¹

⁴²⁴İbn İshâk, *es-Sîra*, II/191-192; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/390; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, III/43; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/204.

⁴²⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/278.

⁴²⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/134.

⁴²⁷ Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, s.140-141.

⁴²⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/133; İbn Habîb, *Kitâbü'l-Muhabber*, s.115; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/278.

⁴²⁹ Halebî, *İnsânu'l-Uyûn*, III/220.

⁴³⁰ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II/797; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/133.

⁴³¹ Nisâ 4:94.

Bu ayet-i kerîme, Müslümanları Allah yolunda cihâda çıkarken dünyalık elde etmek gibi basit hesaplar yapmaktan ve Müslüman olduğunu bildiren kimsenin küfür üzere olduğuna hükmederek kanını akıtmaktan sakındırmaktadır.

Hız. Peygamber Mekke'yi fethetmek üzere hazırlıklara başlayınca Hâtıb b. Ebî Beltea, durumu bildiren bir mektup yazarak mektubu, ücret karşılığında Kureyş'e ulaştırması için bir kadına vermiştir. Hâtıb b. Ebî Beltea'nın bu yaptığı Hız. Peygamber'e Allah tarafından bildirilince Hız. Peygamber Ali b. Ebî Talib'i ve Zübeyr b. Avvâm'ı⁴³² görevlendirmiştir. Ali b. Ebî Talib ve Zübeyr b. Avvâm yolda kadına yetişmişler ve mektubu alıp Hız. Peygamber'e getirmişlerdir. Hız. Ömer, yaptığı ihanete karşılık Hâtıb b. Ebî Beltea'nın boynunu vurmak için Hız. Peygamber'den izin istemiş ancak Hız. Peygamber buna izin vermemiştir. Allah Teâlâ, Hâtıb hakkında şu ayet-i kerîmeyi inzal buyurmuştur:⁴³³

“Ey iman edenler, benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin. Siz onlara sevgi gösteriyorsunuz. Halbuki onlar size gelen hakkı inkâr ettiler. Rabbiniz olan Allah'a inandınız diye Rasûlü ve sizi yurdunuzdan çıkarıyorlar. Eğer rızamı kazanmak üzere benim yolumda cihâd etmek için çıktysanız (böyle yapmayın). Onlara gizlice sevgi besliyorsunuz. Oysa ben sizin gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da bilirim. Sizden kim bunu yaparsa mutlaka doğru yoldan sapmıştır.”⁴³⁴

8/630 Ramazan ayında⁴³⁵ gerçekleşen Mekke'nin fethini Allah Teâlâ Kurân-ı Kerîm'in birkaç yerinde zikretmektedir:

“Size ne oluyor da Allah yolunda harcama yapmıyorsunuz? Halbuki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. İçinizden fetihten (Mekke

⁴³² Yanlarında Mikdâd'ın da olduğu söylenir. Bkz: Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 161; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s.226; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, III/360.

⁴³³ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/197-198; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/398-399; Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 161; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/ 242; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/283-284.

⁴³⁴ Mümtehine 60:1.

⁴³⁵ İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/389; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/134; Buhârî, *Meğâzî*, 47; Belâzürî, *Ensâbü'l-Esrâf*, I/449; Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, II/58; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/278.

fethinden) önce harcayanlar ve savaşanlar (diğerleri ile) bir değildir. Onların derecesi sonradan harcayan ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah hepsine de en güzel olanı (cenneti) va'detmiştir. Allah bütün yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”⁴³⁶

Nasr Sûresi'nde zikredilen fetihten maksat Mekke'nin fethidir. Cenâb-ı Hak Hz. Peygamber'i kavmine karşı galip getirmiştir.⁴³⁷

“Allah'ın yardımı ve fetih (Mekke fethi) geldiğinde ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde Rabbine hamd ederek tesbihte bulun ve O'ndan bağışlama dile. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir.”⁴³⁸

Hz. Peygamber fetih gününde bineği üzerinde Mekke'ye girmiş ve yine bineği üzerinde tavaf yapmıştır. O gün ihramlı değildi.⁴³⁹ Kâbe'nin etrafında kurşunla bağlanmış putlar⁴⁴⁰ bulunuyordu. Hz. Peygamber elindeki bir ağaç dalı⁴⁴¹ ile putlara işaret ediyor ve **“De ki: Hak geldi, bâtl yok oldu. Şüphesiz bâtl yok olmaya mahkûmdur.”**⁴⁴² ayetini okuyordu.⁴⁴³ İşaret ettiği bütün putlar devrilmiş ve düşmeyen hiçbir put kalmamıştır.⁴⁴⁴ Devrilen bütün putlar mescidin dışına çıkarılıp yakılmıştır.⁴⁴⁵ Hz. Peygamber, Mekke'ye girdiğinde Bilâl-i Habeşî'ye emir vermiş Bilâl-i Habeşî de Kâbe'nin damına çıkarak namaz için ezan okumuştur.⁴⁴⁶

⁴³⁶ Hadîd 57:10.

⁴³⁷ Kâsımî, *Mehâsinü't-Te'vil*, XVII/ 6285.

⁴³⁸ Nasr 110:1-3.

⁴³⁹ İbn Kayyım el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, II/165.

⁴⁴⁰ Bu putların sayısını Taberî ve İbn Kesîr 360 olarak kaydederler. Bkz.Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XV/152; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, IV/343.

⁴⁴¹ İbnü'l-Kelbî'de yayının boynuzu” olarak geçer. Bkz.İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Esnâm*, thk: Üstâz Ahmed Zeki Paşa, terc: Beyza Düşüngen, Putlar Kitabı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1969, s.38.

⁴⁴² İsrâ 17:81.

⁴⁴³ İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/417; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/136; Buhârî, *Meğâzî*, 48; Müslim, *Cihâd ve's-Siyer*, 84; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 18; el-Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir *Fütûhu'l-Büldân*, terc: Zâkir Kadirî Ugan, Maârif Basımevi, İstanbul, 1955, I/69; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/302; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, VI/176; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, I/437.

⁴⁴⁴ İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/417; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/302.

⁴⁴⁵ İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Esnâm*, s.38.

⁴⁴⁶ İbn Kayyım el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, II/166; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/303.

Mekke'nin fethi ve Müslümanların Beytü'l-Harâm'ı ele geçirmeleri İslâm davetinin başarıya ulaşmasına yardım eden en büyük etkenlerden biridir. Zira bununla başlangıçta İslâm davetini kabul etmeyen Arap kabileleri Müslümanların, başkalarının karşı koyamayacağı bir gayret içinde olduklarını anlamışlar ve bundan sonra toplu halde Müslüman olmuşlardır.⁴⁴⁷

2.8.Huneyn Gazvesi

Mekke'nin Fethi'nden sonra 8/630 yılı Şevvâl ayında⁴⁴⁸ Mekke ile Tâif arasında yer alan Mekke'ye 10 mil uzaklıkta olan⁴⁴⁹ Huneyn vadisinde meydana gelmiş olan bu gazve Huneyn Gazvesi veya Hevâzin Gazvesi ya da Evtâs Gazvesi⁴⁵⁰ diye anılmaktadır.

Mekke'nin fethedilmesiyle birlikte Kâbe'deki putlar kırılmış ve Kureyş'in büyük çoğunluğu da Müslüman olmuştu. Bu durum Hevâzin kabilesini rahatsız etmiş ve Mekke'deki putların kırılmasından sonra sıra kendi putlarına geldiğini düşünerek Hevâzin kabilesi, Sakîf kabilesiyle görüşmüş ve bu iki kabile birleşerek Müslümanlara karşı savaşa hazırlanmışlardır.⁴⁵¹ Hevâzinlerin lideri ve kumandanı olan Mâlik b. Avf askerlere cesaret versin ve savaş meydanından kaçışa engel olsun diye kabilenin kadınlarını, çocuklarını ve hayvanlarını da savaş alanına getirmelerini emretmiştir. Düreyd b. Sımme karşı çıktıysa da sözünü dinletememiş, Hevâzinler bütün mallarını, kadınlarını ve çocuklarını da yanlarına alarak Evtâs mevkiine gelmişlerdir.⁴⁵²

Hz. Peygamber Hevâzin ve Sakîf kabilelerinin savaşmak için hazırlandıklarını haber alınca hazırlıklara başlamıştır. Müslümanlar bu savaşta 10.000'i Medineli Müslüman, 2000'i Mekkeli olmak üzere 12.000 kişiydiler.⁴⁵³ Müslümanların o güne kadar ulaşabildiği en büyük orduydü. Dolayısıyla bu kuvvet bazı Müslümanların

⁴⁴⁷ Hasan,İbrahim Hasan, *Târihu'l-İslâm es-Siyâsî ve'd-Dîni ve's-Sekafî ve'l-İctimâi*, Kâhire,1964, I/139.

⁴⁴⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/149; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/322.

⁴⁴⁹ Yâkût el-Hamevî, Şihâbüddîn Ebî Abdillâh, *Mu'cemü'l-Büldân*, Beyrût, 1979-1986, II/313.

⁴⁵⁰ Halebî, *İnsanu'l-Uyûn*, III/121.

⁴⁵¹ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/224.

⁴⁵² İbn İshâk, *es-Sîra*, II/224; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/437; Halebî, *İnsanu'l-Uyûn*, III/122.

⁴⁵³ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/227; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/150; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/440; Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülük*, III/73; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, II/186.

hoşuna gitmiş ve bu ordu yenilmez, diyerek kendilerine büyük bir güven gelmişti. Ebû Bekir'in de "Bugün sayımızın azlığından dolayı mağlup edilmeyiz" dediği rivayetler arasında yer almaktadır.⁴⁵⁴

Hevâzinliler Huneyn vadisinin iki yanına gizlenerek pusu kurmuşlardı.⁴⁵⁵ Müslümanlar Huneyn vadisine geldiklerinde üstlerine yağın oklar karşısında paniğe kapılmışlar ve bu durum İslâm ordusunun dağılmasına sebep olmuştur. Hz. Peygamber imanının verdiği cesaretle yerinde sebat etmiştir. Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin de içinde bulunduğu 100 kadar sahâbî Hz. Peygamber'in yanından ayrılmamışlardır. Hz. Peygamber büyük bir cesaretle binitini düşmanın üzerine sürmüş "Ben peygamberim, yalan yok, Abdülmuttalib'in oğluyum" diyerek⁴⁵⁶ Müslümanları tekrar dönüp savaşmaya davet etmiş ve "Allah'ım yardımını indir" diye dua etmiştir.⁴⁵⁷ Hz. Peygamber'in gayretiyle Müslümanlar tekrar toplanarak düşmana hücum etmişler böylece savaşın seyri tersine dönmüş ve düşman savaş meydanında 24.000 deve, 40.000'den fazla koyun, 4.000 ölçek gümüş ve 6.000 esir bırakarak kaçıp gitmiştir.⁴⁵⁸

Kur'ân-ı Kerîm'de Huneyn Gazvesi'ni tasvir eden ayet-i kerîmeler şöyledir:

"Andolsun, Allah birçok yerde ve Huneyn savaşı gününde size yardım etmiştir. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş fakat (bu çokluk) size hiçbir yarar sağlamamış, yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti. Nihayet (bozularak) gerisingeriye dönüp kaçmıştınız. Sonra Allah, Rasûlü ile müminler üzerine kendi katından güven duygusu ve huzur indirdi. Bir de sizin göremediğiniz ordular indirdi ve inkâr edenlere azap verdi. İşte bu, inkârcuların cezasıdır. Sonra Allah bunun ardından yine dilediği kimsenin

⁴⁵⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/322.

⁴⁵⁵ İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s.239.

⁴⁵⁶ Buhârî, *Cihâd ve's-Siyer*, 52, 167, *Meğâzî*, 54; Müslim, *Cihâd ve's-Siyer*, 78; Tirmizî, *Cihâd*, 15.

⁴⁵⁷ Müslim, *Cihâd ve's-Siyer*, 79.

⁴⁵⁸ İbnü'l-Cevzî, *el-Vefâ*, II/706; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, II/188.

*tövbesini kabul eder. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.*⁴⁵⁹

Bu ayet-i kerîmelerde Allah Teâlâ; inananlara pek çok yerde yardım ettiğini işaret etmek suretiyle bildirmiştir. İslâm ordusunun, bu savaşa giderken sayı bakımından çok olmalarını dile getirmelerinin ve bu anlamda gurura kapılmalarının kendilerine bir fayda sağlamadığına dikkat çekilmiştir. Esasen bu durum onlarda Allah'a tevekkülün tam gerçekleşmediğini ortaya koyan bir tavır olarak kendini göstermiştir. Zira şimdiye kadar elde ettikleri zaferlerin hiçbiri sayılarının çok olmasına dayanmıyordu. *“Allah’ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır.”*⁴⁶⁰ ayetinin tezahürleri oldukça fazlaydı ve kendileri de bunun şahitleriydi. Bu savaşta sayılarının çok olmasına güvenmeleri *“Yardım ve zafer ancak mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi Allah katındadır.”*⁴⁶¹ ayetinin hükmüne de aykırıdır. Allah Teâlâ, Müslümanlara ders vermek için onları önce yenilgiye uğratmış böylece Allah’ın kuvvetine değil de kendi kuvvetlerine güvenmenin sonucunu onlara göstermiş sonra da onları bu durumdan kurtararak başarının ve zaferin kendi güçleriyle değil Allah’ın yardım etmesiyle olduğunu açık ve net bir şekilde ortaya koymuştur.

Huneyn Gazvesi İslâm ordusunun zaferiyle sonuçlanmıştır. Bu savaşta müşrikler 70 ölü Müslümanlar 4 şehit vermişlerdir.⁴⁶² Müşrikler bu savaştan sonra bir daha Müslümanlara karşı atağa geçememişlerdir. Mekkeli müşriklerle Müslümanlar arasında Bedir Gazvesi’yle başlayan savaş meydanlarındaki mücadele Huneyn Gazvesi ile sona ermiştir. Bu anlamda önem arz eden bu iki gazve Kur’ân-ı Kerîm’de bizzat adı geçen iki gazvedir.

3.Ehl-i Kitâb İle İlişkiler

Kur’ân-ı Kerîm, Yahûdiler ve Hıristiyanlar hakkında Ehl-i Kitâb tabirini kullanmaktadır. Zira her iki dinin de Cenâb-ı Hak tarafından gönderilmiş peygamberi

⁴⁵⁹ Tevbe 9:25-27.

⁴⁶⁰ Bakara 2:249.

⁴⁶¹ Âl-i İmrân 3:126; Enfâl 8:10.

⁴⁶² İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, s.240-241.

ve kitabı vardır. Sonradan tahrif edilmiş olsalar bile öz itibariyle ilâhî kaynaklı olmaları hasebiyle müşriklikten ayrı tutulmuştur.

Câhiliye döneminde Arabistan yarımadasında ve dışında Yahûdiler ve Hıristiyanlar tahrif edilmiş de olsa ellerinde bulunan Tevrât ve İncil sebebiyle ve din adamlarının naklettiği bilgiler vesilesiyle bir peygamberin geleceğini bilmekteydiler. Çünkü ellerinde bulunan kitapları bir peygamberin gönderileceği zamanı ve yeri bildirmekteydi.⁴⁶³

3.1.Yahûdilerle İlişkiler

Hız. Peygamber Medine'ye hicret ettiğinde Yahûdiler Medine'de Benî Kaynuka', Benî Nadîr ve Benî Kurayza olmak üzere üç kabile halinde yaşamaktaydılar.⁴⁶⁴ Esasen Yahûdiler bir peygamber geleceğini biliyorlardı. Bu durum Kur'ân-ı Kerîm'in ifadesiyle şöyle bildirilmektedir:

“Kendilerine Kitap verdiklerimiz, O'nu (peygamberi) oğullarını tanıdıkları gibi tanır. Böyle iken içlerinden birtakımı bile bile gerçeği gizlerler.”⁴⁶⁵

Yahûdiler bekledikleri peygamber kendilerinden gelmediği için Hız. Peygamber'e iman etmemişlerdir. Medineli Yahûdiler Allah'ın, peygamberliği sadece İsrâiloğullarına has kıldığını, kendilerinden başka hiçbir kavme peygamberlik verilmediğini iddia ettikleri için kendilerinden olmayan bir peygamberin varlığına tahammül edememişlerdir. Kur'ân-ı Kerîm'de Yahûdilerin bu bencil ve kibirli düşünceleri şu şekilde tenkit edilmektedir:⁴⁶⁶

“Yahûdiler ve Hıristiyanlar, biz Allah'ın oğulları ve sevgili kullarıyız, dediler. De ki: Öyleyse (Allah) size neden günahlarınız sebebiyle azap ediyor? Hayır, siz de O'nun yarattıklarından bir beşersiniz. (Allah) dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Göklerin,

⁴⁶³ Kapar, M. Ali, *Hız. Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti*, İstanbul, 1987, s.101.

⁴⁶⁴ İbn Kayyim el-Cevziye, *Zâdü'l-Meâd*, II/56.

⁴⁶⁵ Bakara 2:146. Ayrıca Bkz.En'âm 6:20.

⁴⁶⁶ Apak, Âdem, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2015, I/320-321.

yerin ve bunların arasında bulunanların da hükümranlığı Allah'ındır. Dönüş de ancak O'nadır."⁴⁶⁷

Hz. Peygamber Medine'ye geldiği zaman Yahûdilerle bir antlaşma imzalamış ve bazı şartlar koymuştur. O şartlardan birisi de Yahûdilerin, Hz. Peygamber'in düşmanlarına yardım etmemeleri hususunda olmuştur. Ancak Hz. Peygamber Bedir'den dönüp Medine'ye gelince Kaynuka' Yahûdileri saldırganlığa başlayıp aralarındaki sözleşmeyi ihlâl etmişlerdir.⁴⁶⁸ Bu antlaşma ilk önce Kaynuka' Yahûdileri tarafından bozulmuştur.⁴⁶⁹

Yahûdiler, Hz. Peygamber'in risâletini bildikleri ve özelliklerini kendi kitaplarından öğrendikleri halde Hz. Peygamber'e inanmamışlar ve inatlarında ısrar etmişlerdir. Kendilerinden olan bazı bilgili kişilerin bu konudaki haberlerini işittikleri halde yine de bunlara güvenmemişlerdir. Sadece inat, hased, kibir ve isyanlarından dolayı Rasûlullah'ı peygamber olarak kabul etmemişlerdir.⁴⁷⁰

Kur'ân-ı Kerîm, Yahûdilerin ve müşriklerin iman edenlere karşı en şiddetli düşmanlar olduklarını şu ayet-i kerîmeyle bildirmektedir:

"(Ey Muhammed) İman edenlere düşmanlık etmede insanların en şiddetlisinin Yahûdiler ile Allah'a ortak koşanlar olduğunu görürsün. Yine onların iman edenlere sevgi bakımından en yakınının da, Biz hristiyanlarız, diyenler olduğunu mutlaka görürsün. Çünkü onların içinde keşişler ve rahipler vardır. Onlar büyüklük de taslamazlar."⁴⁷¹

⁴⁶⁷ Mâide 5:18.

⁴⁶⁸ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I/176; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/137.

⁴⁶⁹ Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, I/28.

⁴⁷⁰ Atçeken, *Hz. Peygamber'in Yahûdilerle Münâsebetleri*, s.61.

⁴⁷¹ Mâide 5:82.

3.1.1.Benî Kaynuka' Gazvesi

Benî Kaynukâ', Hz. Peygamber ile aralarında bulunan antlaşmayı bozan ve Bedir Gazvesi ile Uhud Gazvesi arasında Müslümanlarla savaşan ilk Yahûdilerdir.⁴⁷²

Hz. Peygamber Benî Kaynuka' Gazvesi öncesinde Benî Kaynuka' Yahûdilerini toplayarak onları ikaz etmiş bunun üzerine onlar da Hz. Peygamber'i tehdit etmişlerdir. Durum şöyle gerçekleşmiştir: Benî Kaynuka' Gazvesi öncesinde Hz. Peygamber, Benî Kaynuka' çarşısında Yahûdilere "Ey Yahûdi topluluğu, Allah'tan korkun ki Kureyş'in başına gelen felaketin bir benzeri sizin başınıza gelmesin. Müslüman olunuz. Çünkü siz benim peygamber olduğumu biliyorsunuz. Kendi kitabınızda bunu buluyorsunuz. Allah da size bu hususta bir sorumluluk yüklemişti" diye hitap etmiştir. Yahûdiler de Hz. Peygamber'e "Kureyş'ten bir grup insanı öldürmen seni gururlandırmasın. Onlar harbetmeyi bilmeyen tecrübesiz kimselerdi. Vallahi, bizimle harbetseydin bizim nasıl insanlar olduğumuzu anlardın. Bizim gibisiyle henüz karşılaşmadın" diye cevap vermişlerdir. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu iki ayet-i kerîmeyi inzal buyurmuştur.⁴⁷³

"İnkâr edenlere de ki: Siz mutlaka yenilgiye uğrayacak ve toplanıp cehenneme doldurulacaksınız. Orası ne fena yataktır. Şüphesiz, karşı karşıya gelen iki toplulukta sizin için bir ibret vardır: Bir topluluk Allah yolunda çarpışıyordu. Öteki ise kâfirdi. (Onları) göz bakışıyla kendilerinin iki katı görüyorlardı. Allah da dilediğini yardımıyla destekliyordu. Basireti olanlar için bunda elbette ibret vardır."⁴⁷⁴

Benî Kaynuka'nın tam böyle düşmanlıklarını ortaya koyduğu bir zamanda Benî Kaynuka' çarşısına gelen bir kadına bir kuyumcu dükkanında Benî Kaynuka' Yahûdilerinden bir adamın Müslüman bir kadının iffetini zedeleyecek bir davranışta bulunması neticesinde yardıma gelen sahâbînin tacizde bulunan yahûdiyi öldürmesi,

⁴⁷² İbn İshâk, *es-Sîra*, I/392; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/47; Taberî, *Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülük*, II/479; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, III/174; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/137; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/3; Muhammed Rıza, *Muhammed Rasûlullah*, s.182.

⁴⁷³ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/391; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/47; Ebû Dâvûd, *Kitâbü'l-Harac ve'l-İmâret ve'l-Fey*, 22.

⁴⁷⁴ Âl-i İmrân 3:12-13.

kendisinin de şehit edilmesi üzerine antlaşma bozulmuş Müslümanlarla Benî Kaynuka' arasında savaş vuku bulmuştur.⁴⁷⁵

Benî Kaynuka' antlaşmayı bozunca Cenâb-ı Hak şu ayet-i kerîmeyi inzal buyurmuş Hz. Peygamber de bu ayet-i kerîmenin uyarısıyla Benî Kaynuka'nın üzerine yürümüştür.⁴⁷⁶

“(Antlaşma yaptığın) bir kavmin hainlik etmesinden korkarsan, sen de antlaşmayı bozduğunu aynı şekilde onlara bildir. Çünkü Allah hainleri sevmez.”⁴⁷⁷

Antlaşmalarını bozan bu Yahûdi kabilesi kalelerine sığınmış, Hz. Peygamber de kalelerine sığınan bu Yahûdileri muhasara etmiş ve neticede Benî Kaynuka' Yahûdileri Medine'den sürülmüşlerdir.⁴⁷⁸

3.1.2. Benî Nadîr Gazvesi

Benî Nadîr Gazvesi 4/625 yılında meydana gelmiştir.⁴⁷⁹ Amr b. Ümeyye'nin Bi'r-u Maûne'den dönerken karşılaştığı iki kişiyi öldürmesi üzerine Âmir b. Tufeyl, Hz. Peygamber'e haber göndererek Amr b. Ümeyye'nin öldürdüğü Âmiroğullarına mensup iki kişinin kan diyetini istedi.⁴⁸⁰ Hz. Peygamber, aralarındaki emân antlaşmasından dolayı Nadîroğullarına giderek bu diyet hususunda yardımcı olmalarını talep etti. Zira Benî Nadîr ile Benî Âmir'in arasında antlaşma vardı.⁴⁸¹ Hz. Peygamber'e “Senin bizden istediğin şey için sana yardım ederiz” dedikten sonra kendi aralarında “Siz asla O'nu bir daha şimdiki hali üzere bulamazsınız” dediler. Hz. Peygamber onların evlerinden bir duvarın yanında oturmaktayken hangi adam onun üzerine kaya atar? Böylece rahata ereriz” diyerek Hz. Peygamber'i öldürme kararı aldılar. Bunun üzerine Sellâm b. Mişkem onları bunu yapmamaları hakkında uyarsa

⁴⁷⁵ İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/47-48; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I/176-177; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/3-4.

⁴⁷⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/29.

⁴⁷⁷ Enfâl 8:58.

⁴⁷⁸ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I/177.

⁴⁷⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/57; Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, I/30; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s.181.

⁴⁸⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/173; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I/364.

⁴⁸¹ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/46; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/190; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, III/354; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser*, II/48.

da⁴⁸² onlardan biri olan Amr b. Cihâş Hz. Peygamber'in üzerine kaya atmak üzere yukarı çıktı.⁴⁸³ Hz. Peygamber ashâbıyla beraberdi. Ebû Bekr, Hz. Ömer ve Hz. Ali de beraberindeydi. Allah Teâlâ durumu Hz. Peygamber'e bildirdi ve Hz. Peygamber de bulunduğu yerden kalktı ve Medine'ye dönmek üzere yola çıktı.⁴⁸⁴

Hz. Peygamber bunun üzerine ashâbına onlarla savaşmak üzere hazırlanmalarını emretti ve Abdullah b. Ümmi Mektûm'u yerine vekil bırakarak üzerlerine yürüdü.⁴⁸⁵ Nadîroğulları Yahûdileri Hz. Peygamber ile yaptıkları anlaşmayı bozunca Hz. Peygamber onları kuşattı ve kalplerine korku salmak ve zelil düşürmek için hurma ağaçlarının kesilip yakılmasını emretti. Bunu gören Yahûdiler "Ey Muhammed sen peygamber olduğunu iddia etmiyor muydun fesadı yasaklamıyor muydun, öyleyse niçin ağaçların kesilip yakılmasını emrediyorsun?" dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayet-i kerîmeyi inzal buyurdu:⁴⁸⁶

"(Savaş gereği) hurma ağaçlarından her neyi kestiniz yahut (kesmeyip) kökleri üzerinde dikili bıraktınızsa hep Allah'ın izniyledir. Bu da fâsıkları rezil etmesi içindir."⁴⁸⁷

Ayet-i kerîmede Müslümanların yaptığı hurma ağaçlarını kesme ve bazı meyve ağaçlarını yakma olaylarının hepsinin Allah'ın emir ve iradesiyle olduğu bildirilmiştir. Hadis kaynaklarında ise Hz. Peygamber'in hurma ağaçlarını kestirdiği ve yaktırdığı bunun üzerine bu ayetin nâzil olduğu kaydedilmektedir.⁴⁸⁸

Bunun üzerine Benî Nadîr Hz. Peygamber'den kendilerini çıkartmasını ve kanlarına dokunmamasını istediler. Şu şart ile ki; silahlardan başka develerin kaldırayabileceği kadar malı kendilerine alacaklar, kalanı ise ganimet olarak

⁴⁸² Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I/365; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/57; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/173.

⁴⁸³ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/46; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/190; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/57; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/173.

⁴⁸⁴ İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s.181; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, III/354-355.

⁴⁸⁵ İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/190-191; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/58.

⁴⁸⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII/532; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, III/347.

⁴⁸⁷ Haşr 59:5.

⁴⁸⁸ Buhârî, *Meğâzî*, 14; Müslim, *Cihâd*, 29, 30,31; İbn Mâce, *Cihâd*, 31; Tirmizî, *Siyer*, 4.

birakılacaktı. Hz. Peygamber kabul etti onlar da develerin kaldırabileceği kadar mal yüklediler ve oradan çıkıp Hayber'e gittiler. Şam'a gidenleri de oldu.⁴⁸⁹

Aşağıdaki ayet-i kerîme onların durumlarını beyan etmektedir:

“O, kitab ehlinden inkâr edenleri ilk toplu sürgünde yurtlarından çıkarandır. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah'ın emri onlara ummadıkları yerden geldi. O yüreklerine korku düşürdü. Öyle ki, evlerini hem kendi elleriyle hem de müminlerin elleriyle yıkıyorlardı. Ey basiret sahipleri ibret alın.”⁴⁹⁰

Ayetten anlaşılın Nadîroğulları Yahûdilerini Medine'deki yurtlarından ayet hükmüne göre ilk kez çıkartan O'dur. Bu, Yahûdilerin toplu halde ilâhî emir gereği yurtlarından çıkarıldıkları ilk sürgündür. Bundan önce böyle bir zillete düşmemişlerdi. Cenâb-ı Hak Nadîroğullarının kalplerine güçlerini zayıflatacak, güven ve huzurlarını yok edecek şiddetli korku verdi. Neticede Hz. Peygamber'in vereceği hükmü kabul ettiler.⁴⁹¹

3.1.3 Benî Kurayza Gazvesi

Benî Kurayza, Yahûdiler içinde Allah Rasûlü'ne karşı düşmanlığı en şiddetli, küfür bakımından en katı olanlarıydı.⁴⁹²

Medine'de kalan son Yahûdi kabilesi Benî Kurayza, antlaşmaya göre şehrin savunulmasına katılması gerektiği halde Hendek Gazvesi esnasında bu şartı ihlâl etmişlerdi. Hz. Peygamber Medine'ye dönmüş, Müslümanlar da silahlarını bırakmışlardı ki Cebrâil, Hz. Peygamber'in yanına gelerek “Silahı bıraktın mı?” diye sormuş Hz. Peygamber “Evet” deyince, Cebrâil “Halbuki melekler silahları bırakmadı. Allah sana Kurayzaoğulları üzerine yürümeni emrediyor, şimdi ben de onlara gidiyorum” demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber ikinci namazının Kurayzaoğulları

⁴⁸⁹ İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/191; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s.182; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/173.

⁴⁹⁰ Haşr 59:2.

⁴⁹¹ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, III/348-349.

⁴⁹² İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, II/72.

yurdunda kılınacağını ilan ettirmiş, Hz. Ali'ye sancak vererek O'nu öne geçirmiş, insanlar da peşpeşe bu orduya katılmışlardır. ⁴⁹³ Benî Kurayza'nın Hendek Gazvesi'nde Müslümanlarla yaptıkları antlaşmayı bozarak müşriklere yardım etmeleri neticesinde uğradıkları âkıbeti anlatan ayet-i kerîmeler şöyledir:

“Allah, kitap ehlinde olup müşriklere yardım edenleri kalelerinden indirdi ve kalplerine büyük bir korku saldı. Siz onların bir kısmını öldürüyor, bir kısmını da esir ediyordunuz. Allah sizi onların topraklarına, yurtlarına, mallarına ve henüz ayak basmadığınız topraklara varis kıldı. Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir.”⁴⁹⁴

Hz. Peygamber 5/627⁴⁹⁵ senesinde Kurayza Yahûdilerini 25 gece muhasara etmiş ve bu muhasara onları güç duruma düşürmüştür. Hz. Peygamber'in kendileriyle savaşmadıkça oradan ayrılmayacağını anladıklarında reisleri Ka'b b. Esed onlara 3 ayrı teklif sunmuş ve “hangisini isterseniz onu yapınız” demiştir. İlk olarak “Hz. Peygamber'i tasdik edelim. O'nun gönderilmiş bir peygamber olduğu muhakkaktır. Böylece kanlarınızı, mallarınızı, çocuklarınızı ve kadınlarınızı emniyete almış olursunuz” dedi ancak onlar “Tevrat'ın hükümlerinden asla ayrılmayız” diyerek bu teklifi reddettiler. O halde “Çocuklarımızı ve kadınlarımızı katledeyim sonra da Muhammed ve ashabına karşı arkamızda bir şey bırakmadan savaşalım Allah da aramızda hükmü versin. Eğer ölürsek arkamızda endişeleneceğimiz bir nesil bırakmamış oluruz. Galip gelecek olursak da yeni nesiller ediniz” diye bir teklif sundu. Onlar “Bu mazlumları mı öldüreceğiz onlardan sonra yaşamının ne anlamı kalır” diye reddettiler. Ka'b “Eğer bunu da kabul etmiyorsanız bu gece cumartesi gecesidir. Bu gece Muhammed ve ashâbı bizden emindir. Onlara hücum edelim böylece isteğimizi elde ederiz” dedi. Bu teklifi de “Cumartesi yasağını ihlal edip musibete mi uğrayalım” diye kabul etmemişlerdir. Bunun üzerine Kurayza Yahûdileri

⁴⁹³ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/73; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/185.

⁴⁹⁴ Ahzâb 33:26-27.

⁴⁹⁵ Süheylî, *Muhtasarı Kitabi “er-Ravdu'l-Ünüf”*, s.392.

Hız. Peygamber'e haber göndererek durumlarını istişare etmek üzere Ebû Lübâbe b. Abdül Münzir'i istemişlerdir.⁴⁹⁶

Hız. Peygamber Ebû Lübâbe'yi Kurayza Yahûdilerine göndermiştir. Ebû Lübâbe'nin ailesi ve malları onların elinde olduğu için onlarla arası iyiydi. Benî Kurayza, Ebû Lübâbe'ye sorduklarında Ebû Lübâbe haklarında verilecek hükmün ölüm olduğunu işaret etmek üzere eliyle boğazını göstererek cevap vermiş böylece Müslümanları aldatmış ve onlara hâinlik etmiştir. İşte bu nedenle Ebû Lübâbe hakkında nâzil olan ayet-i kerîme şöyledir:⁴⁹⁷

“Ey iman edenler Allah'a ve Peygamber'e hâinlik etmeyin.”⁴⁹⁸

Ebû Lübâbe kendini mescidin direklerinden birine bağlamış ölünceye kadar ya da Allah kendisini affedinceye kadar bir şey yiyip içmeyeceğine dâir yemin etmiştir. Ebû Lübâbe 7 gün boyunca bağlı kalmış ve sonunda baygın düşmüştür. Cenâb-ı Hak şu ayet-i kerîmeyle Ebû Lübâbe'nin tevbesini kabul ettiğini bildirmiştir:

“Diğer bir kısmı ise günahlarını itiraf ettiler. Bunlar salih amelle kötü ameli birbirine karıştırmışlardır. Umulur ki Allah tövbelerini kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”⁴⁹⁹

Ebû Lübâbe'ye Allah'ın tevbesini kabul ettiği bildirilip de kendisini çözmesi istenilince Hız. Peygamber gelip çözmeden kendisinin çözmeyeceğine dâir yemin etmesi üzerine Hız. Peygamber gelip kendi elleriyle çözmüştür.⁵⁰⁰

3.1.4. Hayber'in Fethi

Hız. Peygamber Hudeybiye'den döndükten sonra Hayber'e çıkmıştır. Hız. Peygamber onları bir aya yakın kuşatmış, Hayberliler kanlarını akıtmamak,

⁴⁹⁶ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/75-76; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/235-236; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, II/583-584.

⁴⁹⁷ Mukâtil b. Süleyman, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, II/109.

⁴⁹⁸ Enfâl 8:27.

⁴⁹⁹ Tevbe 9:102.

⁵⁰⁰ Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, IX/195.

çocuklarına dokunmamak şartıyla Hayber'den çekilip gitmek ve Hayber'i Müslümanlara bırakmak üzere Hz. Peygamber ile barış yapmışlardır.⁵⁰¹

Aşağıdaki ayet-i kerîmede geçen yakın bir fetih'ten kasıt Hayber'in Fethi olarak yorumlanmıştır.⁵⁰² Allah Teâlâ Hz. Peygamber'e Hayber'i fethedeceğini va'detmiştir.

“Şüphesiz Allah, ağaç altında sana bîat ederlerken inananlardan hoşnut olmuştur. Gönüllerinde olanı bilmiş, onlara huzur, güven duygusu vermiş ve onlara yakın bir fetih ve elde edecekleri birçok ganimetler nasip etmiştir. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”⁵⁰³

3.2.Hıristiyanlarla İlişkiler

Kur'ân-ı Kerîm diğer din mensuplarına nispetle inananlara en yakın olanların “Biz Hıristiyanız” diyenlerin olduğunu çünkü onların içinde keşiş ve rahiplerin bulunduğunu açık ve net bir şekilde ifade etmektedir:

“(Ey Muhammed) İman edenlere düşmanlık etmede insanların en şiddetlisinin kesinlikle Yahûdiler ile Allah'a ortak koşanlar olduğunu görürsün. Yine onların iman edenlere sevgi bakımından en yakınının da, Biz hıristiyanlarız, diyenler olduğunu mutlaka görürsün. Çünkü onların içinde keşişler ve rahipler vardır. Onlar büyüklük de taslamazlar.”⁵⁰⁴

Allah Teâlâ, Yahûdilerin aşırı kibirli hallerini ve hakka icabetlerinin zorluğunu buna mukabil Hıristiyanların huylarının yumuşaklığını ve İslâm'a meyil ve yaklaşımlarının kolaylığını vafsetmiştir. Hıristiyanların müminlere karşı eğilimlerini muhabbet ve yakınlıkları içlerinde âlimler ve abidler bulunmasına ve tevazu sahibi

⁵⁰¹ Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, I/40.

⁵⁰² İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/181.

⁵⁰³ Fetih 48:18-19.

⁵⁰⁴ Mâide 5:82.

alçak gönüllü kimseler olmalarına bağlanmıştır. Yahûdiler ise tam aksi özelliğe sahiptirler.⁵⁰⁵

Hiz. Peygamber, Hıristiyanları Ehl-i Kitâb olmaları hasebiyle müşriklerle aynı muameleye tabi tutmamıştır. Hıristiyanlar, Müslümanlara karşı düşmanca bir tavır içine girmedikleri sürece Hiz. Peygamber de onlara karşı ılımlı davranmıştır. Esasen Mekke döneminde Müslümanların Hıristiyanlarla fazla bir ilişkisi de göze çarpmamaktadır. Hıristiyanlarla ilk ciddi ilişkinin Habeşistan'a hicretle başladığı söylenebilir. Zira Hiz. Peygamber'in Medine'ye hicretten önce Müslümanların hicret etmelerini istediği yer hükümdarı ve tebası hıristiyan olan Habeşistan olmuştur

8/629 yılında Bizans ile Mûte Gazvesi gerçekleşmiştir. Ancak Kur'ân-ı Kerîm'de bu gazveyle ilgili ayete rastlanmamıştır. Bu gazvenin sebebi; Hiz. Peygamber'in Hâris b.Umeyr el-Ezdî'yi bir mektup ile Rum kralına Şam'a veya Busra'ya göndermiştir. Şurahbil b. Amr önünü kesip boynunu vurmıştır. Hiz. Peygamber'in O'ndan başka elçisi öldürülmemiştir.⁵⁰⁶

3.2.1.Tebûk Gazvesi

9/630 Recep ayında⁵⁰⁷gerçekleşen bu gazve Hiz. Peygamber'in bizzât katıldığı en son gazvedir.⁵⁰⁸ Bizans imparatoru Herakleios'un Hıristiyan Arapların da desteğini alarak Müslümanlara karşı savaş hazırlığı yaptığını haber alan Hiz. Peygamber Tebûk Gazvesi için hazırlıklara başlamıştır.⁵⁰⁹

Tebûk Seferi vakit itibariyle yaz sıcağının şiddetli olduğu bir döneme rastlamıştı ve kıtlık hüküm sürüyordu. Bununla beraber Medine'nin hurmaları yetmişmiş, gölgeleri de güzelleşmişti.⁵¹⁰ Ayrıca gidilecek yer uzak, düşman sayıca çok ve techizat bakımından da güçlüydü. Dolayısıyla diğer gazalardan daha fazla hazırlığa

⁵⁰⁵ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II/280-281.

⁵⁰⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, II/155.

⁵⁰⁷ Süheylî, *Muhtasarü Kitâbi "er-Ravdu'l-Ünüf"*, s.510; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, III/2.

⁵⁰⁸ Abdürrezzâk, İbn Himmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, Beyrût, 1983, V/398; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/167; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s.249.

⁵⁰⁹ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, III/990; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/165.

⁵¹⁰ Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, III/101; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s.249.

ihtiyaç vardı.⁵¹¹ Bu sefer esnasında büyük güçlüklerle karşılaştığı için Kur’ân-ı Kerîm⁵¹² bu seferi “Sâatü'l-Usra” (güçlük zamanı) diye nitelemiştir. Hz. Peygamber genellikle sefer hazırlığı yaparken sefere gidilecek yeri gizli tuttuğu halde bu kez Bizans üzerine gidileceğini iyi hazırlık yapılması için açıkça bildirmiştir.⁵¹³ Zira yol uzak, hava sıcak ve düşman da çoktu.⁵¹⁴ Hz. Peygamber’in ordusu güçlük ordusu diye isimlendirilmiştir. Çünkü insanlar çok zor durumdaydılar.⁵¹⁵

Samimi Müslümanlar arasında bile bu meşakkatli yolculuğu göze alamayanlar ve ağır davrananlar vardı ki Allah Teâlâ onlar hakkında da şöyle buyurmuştur:

“Ey iman edenler, ne oldunuz ki, size Allah yolunda sefere çıkın denilince yere çakılıp kaldınız? Yoksa âhiretten vazgeçip dünya hayatını mı seçtiniz? Oysa âhirete göre dünya hayatının yararı pek az bir şeydir. Eğer Allah, yolunda sefere çıkmazsanız sizi elem dolu bir azap ile cezalandırır ve yerinize sizden başka bir toplum getirir. Siz ise O’na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir. Eğer siz O’na (Peygamber’e) yardım etmezseniz (biliyorsunuz ki) inkâr edenler onu iki kişiden biri olarak (Mekke’den) çıkardıkları zaman O’na bizzat Allah yardım etmişti.”⁵¹⁶

Allah Teâlâ, cihâda gitmek istemeyen müminleri kınayıp azarlamakta, cihâda katılmadıkları takdirde kendilerine yazık edecekleri bildirilerek uyarılmaktadırlar. Hz. Peygamber’e yardım etmeyecek olurlarsa Allah’ın bizzat peygamberine yardım edeceği, nihayetinde Hz. Peygamberin bu yolda asla yardımsız bırakılmayacağı net bir şekilde belirtilmiş hatta Hz. Peygamber’in en zor anlarından birisi olan hicreti esnasında Hz. Ebû Bekir ile birlikte mağarada saklanırken Allah’ın kendisine yardım ettiği hatırlatılmaktadır.

⁵¹¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur’ân Dili*, IV/376.

⁵¹² Bkz. Tevbe 9:117.

⁵¹³ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II/165; İbn Hanbel, *el-Müsned*, XXV/67-68; Buhârî, *Megâzî*, 79; Kândehevî, *Hadislerle Müslümanlık*, II/424.

⁵¹⁴ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/270-271; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/516; Buhârî, *Meğâzî*, 79.

⁵¹⁵ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I/471.

⁵¹⁶ Tevbe 9:38-40.

Bu gazveye hazırlanılırken teçizat eksikliğinden dolayı Hz. Peygamber zenginlerin ordu için bağışta bulunmalarını istemiştir. Hz. Ebû Bekir malının tamamını, Hz. Ömer yarısını bağışlamıştır.⁵¹⁷ Hz. Osman ise orduya bin dinar infak etmiştir.⁵¹⁸ Hz. Osman bu gazvede öyle bir bağışta bulunmuştur ki o güne kadar onun mislini kimse infak etmemiştir.⁵¹⁹ Buna rağmen savaşa katılmak istedikleri halde binek ve azık bulamayanlar da vardı. Bunlardan 7 kişi Hz. Peygamber'e gelerek "Ey Allah'ın Rasûlü, gazaya gitmek istiyoruz fakat yiyecek azığımız binecek devemiz yok" demişlerdi. Hz. Peygamber "Sizi bindirecek deve kalmadı" deyince ağlayarak ayrılmışlardı. Bu sebeple bunlara Bekkâün (ağlayanlar) denilmiştir.⁵²⁰ Bu durum Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılmaktadır:

"Kendilerini bindirip (cepheye) sevk edesin diye sana geldikleri zaman, senin, sizi bindirebileceğim bir şey bulamıyorum, dediğin; bu uğurda harcayacakları bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözleri yaş döke döke geri dönen kimselere de bir sorumluluk yoktur."⁵²¹

Uzun ve zorlu bir yolculuk sonrası Tebûk'e varılmış ancak ne Bizans ordusuna ne de herhangi bir Arap kabilesine rastlanmıştır. İslâm ordusu 20 gece⁵²² Tebûk'te kaldıktan sonra Medine'ye dönmüşlerdir.

Hz. Peygamber Tebûk'ten dönünce mescide girip iki rekat namaz kılmış Medine'de mescitte sefere katılmayanların mazeretlerini dinlemiş ve onlar hakkında Allah'tan mağfiret dilemiştir.⁵²³

Müslümanlardan 3 kişi münâfıklardan olmadıkları halde bu seferden geri kalmışlardı. Onlar Kâb b. Mâlik, Mürâre b. Rebî ve Hilâl b. Ümeyye'dir. Hz. Peygamber ahabına bu üç kişiyle konuşmayı yasaklamış ve Müslümanlar da o 3

⁵¹⁷ Halebî, *İnsânu'l-Uyûn*, III/148; Kândehevî, *Hadislerle Müslümanlık*, II/425-426.

⁵¹⁸ Tirmizî, *Menâkıb*, 19.

⁵¹⁹ İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/517- 518; İbn Hibbân, *es-Sîra*, s.367.

⁵²⁰ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/272.

⁵²¹ Tevbe 9:92.

⁵²² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/168; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s.253; İbnü'l-Cevzî, *el-Vefâ*, II/708.

⁵²³ Buhârî, *Meğâzî*, 79; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, III/10-11.

kişiyle konuşmaktan uzak durmuşlardır. ⁵²⁴ Özürleri olmadığı halde bu sefere katılmayan üç kişi Ka'b b. Mâlik, Mürâre b. Rebî' ve Hilâl b. Ümeyye hakkında da "Allah, hakkınızda hüküm verinceye kadar bekleyin" dedi. Müslümanların onlarla konuşmasını yasakladı. 50 gün boyunca onlarla kimse konuşmadı. Sonunda tevbelerin kabul edildiği bildirildi:⁵²⁵

*"Geri kalan üç kişinin de tövbelerini kabul etti. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları da kendilerini sıktıkça sıkılmış, böylece Allah(ın azabın)dan yine O'na sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hallerine) dönsünler diye onların tövbelerini de kabul etti. Şüphesiz Allah, tövbeyi çok kabul eden ve çok merhamet edendir."*⁵²⁶

3.2.2.Necrân Hıristiyanları

Necrân Yemen'e yakın bir kasaba olup Arabistan'da Hıristianlığın merkeziydi.⁵²⁷

Hz. Peygamber diğer civar kabilelere olduğu gibi Necrân piskoposuyla Necrân ahalisine mektup göndererek onu ve kavmini İslâm'a davet etti. Piskopos mektubu okuyunca korktu ve kavminin ileri gelen ulemasını toplayarak ne yapması gerektiği hususunda istişare etti. Yapılan uzun görüşmelerden sonra Hz. Peygamber'e bir heyet göndermeye karar verdiler. Medine'ye vardıkları zaman yolculuk elbiselerini çıkarıp ucu yerde sürünen Yemen kürkü giyip parmaklarına da altın yüzük taktıktan sonra Hz. Peygamber'in huzuruna çıktılar. Hz. Peygamber onları bu şekilde kabul etmedi. Necrân heyeti kabul edilmek için Hz. Osman ve Abdurrahman b. Avf'ı daha önceden tanıdıkları için araya koydular. Onlar da Hz. Ali'ye sordular. Hz. Ali kürkleri ve yüzükleri çıkarıp yolculuk elbiselerini giyip öyle Hz. Peygamberin yanına girmelerini söyledi. Hz. Peygamber onları bu halleriyle kabul etti ve şöyle buyurdu: Beni hak peygamber olarak gönderene yemin ederim ki ilk sefer yanıma geldiklerinde şeytan da

⁵²⁴ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/282; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/531.

⁵²⁵ İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s.255.

⁵²⁶ Tevbe 9:118.

⁵²⁷ Şiblî, *Mevlânâ, Asr-ı Saadet*, I/422.

onlarla beraberdi. Onlar Hz. Peygamber'e İslâm inancına göre Hz. İsa'nın durumunu sordular. Hz. Peygamber O'nun hakkında bir bilgiye sahip olmadığını, kalmalarını ve Allah'ın bildireceğini söyleyeceğini söyledi. Ertesi gün şu ayet-i kerîmeler nâzil olmuştur: ⁵²⁸

“Şüphesiz Allah katında (yaratılışları bakımından) İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir: O'nu topraktan yarattı. Sonra ona, ol, dedi. O da hemen oluverdi. Hak Rabbindendir. O halde sakın şüphe edenlerden olma. Sana (gerekli) bilgi geldikten sonra artık kim bu konuda seninle tartışacak olursa de ki: Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı çağıralım. Biz de siz de toplanalım. Sonra gönülden dua edelim de Allah'ın lânetini (aramızdan) yalan söyleyenlerin üstüne atalım.” ⁵²⁹

Bu ayete “Mübâhale (lanetleşme) ayeti” denir. Hangi taraf yalancı ise Allah ona lanet etsin, diye karşılıklı olarak lanetleşmek demektir. ⁵³⁰

Bu ayetler nâzil oldu fakat onlar ikrar etmekten çekindiler. ⁵³¹ Ertesi günü Hz. Peygamber kızı Fatıma, torunları Hasan ve Hüseyin'i alarak Hıristiyan heyetiyle lanetleşmek üzere evden çıktı. Bunu gören heyetin başkanı arkadaşlarıyla kısa bir istişareden sonra Hz. Muhammed (as)'ın peygamber olma ihtimalini göz önünde bulundurarak mübâhaleye cesaret edemediler. Arkadaşlarının bu teklifi kabul etmeleri üzerine Necrân Hıristiyan heyeti mübâhaleden vazgeçip vergi vermeyi kabul etmişlerdir. ⁵³²

4.Münâfıklarla İlişkiler

4.1.Genel Olarak Münâfıklar

Münâfık; sözlükte (tarla faresi) yuvasına girmek; (bir kimse) olduğundan başka

⁵²⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, V/52-54.

⁵²⁹ Âl-i İmrân 3:59-61.

⁵³⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II/430.

⁵³¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, V/52-54.

⁵³² Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'an*, IV/104; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, V/54-55.

türlü görünmek anlamındaki nifak masterından türemiş bir sıfat olup inanmadığı halde kendisini mümin gösteren kimse demektir.⁵³³

Mekke’de Müslümanların karşısında sadece müşrikler varken Medine’de münâfık adı verilen yeni bir grup ortaya çıkmıştır ki onlar da Müslümanlar için en az müşrikler kadar tehlikeli olmuşlardır. Zira münâfık adı verilen bu insanlar Hz. Peygamber’in arkasında namaz kılmışlar, toplantılarına katılmışlar, Hz. Peygamber’e ve Müslümanlara dost gözükp her defasında onları arkadan vurmuşlardır. Bu anlamda müşriklerden daha tehlikeli oldukları ifade edilebilir. Çünkü müşriklerin düşmanlıkları açık ve netti. İşte Hz. Peygamber’in Medine’ye hicret ettiğinde Mekke’de karşılaşmadığı farklı bir tepki türü olarak ortaya çıkan bu nifak hareketi Müslümanların zor durumlar yaşamasına sebebiyet vermiştir. Zira münâfıklar Hz. Peygamber’e ve O’nun davetine karşı tavır almışlar bazen alay ve hakaret etmek suretiyle bazen de iftira atmak şeklinde tezahür eden düşmanca davranışlarda bulunmuşlardır.

Abdullah b. Übey b. Selûl adlı şahıs Yesrib’in idaresi kendisine verilmek üzereyken Hz. Peygamber’in hicret etmesiyle birlikte reisliği iptal olmuş bundan dolayı da Hz. Peygamber’e düşmanca davranmıştır. Abdullah b. Übey b. Selûl’ün Müslüman oluş sebebi Bedir Gazvesi’nin Müslümanlar lehine sonuçlanmasıdır. Bedir Gazvesi’nde müşriklerin galip geleceğine inanan Abdullah b. Übey’in taç giyme ümidi yeniden kuvvetlenmiş fakat Müslümanların zafer kazanması O’nu hayal kırıklığına uğrattığı gibi Medine’de müşrik olarak yaşama imkanını da ortadan kaldırmıştır. Bu sebeple istemeyerek de olsa Müslüman görünmeyi tercih etmek durumunda kalmıştır.⁵³⁴

Mekke’de imanlarını gizlemek durumunda kalan müminler varken Medine’de imansızlıklarını gizleyen kâfirler var olmuştur. İnanır gözükp de aslında inanmayan bu insanların bu şekilde davranmalarının temelinde ise bir takım içtimaî ve iktisadî sebepler vardır. Mekke döneminde münâfık denilen bir topluluk yoktu zira böyle bir

⁵³³ Alper, Hülya, “Münâfık”, *DİA*, İstanbul, 2006, XXXI/565-568.

⁵³⁴ Koçyiğit, Talât, “Abdullah b. Übey b. Selûl”, *DİA*, İstanbul, 1988, I/139-140.

topluluğun ortaya çıkmasını gerektiren bir durum da söz konusu değildi. Zaten inananlar sayı bakımından azdılar ve güçlü değillerdi. Dolayısıyla inanır gözükp de menfaat elde edebilecek bir durumları da söz konusu değildi. Üstelik Mekke döneminde inanmış olmak kendisine yapılacak işkenceyi göze almak demektir. Medine döneminde ise bu insanlar savaşlarda ganimet elde edebilmek gibi süflî duygularla Müslümanlar safında savaşa katılıyorlar ve Müslüman devletinde yaşadıkları ve Müslüman gibi gözüktükleri için Müslümanların sahip oldukları haklara da sahip oluyorlardı.

Münâfıklar gerek müşriklerle gerekse Yahûdilerle sürekli irtibat halinde olmuşlar, onlarla işbirliği yapmışlar ve Müslümanları olumsuz yönde etkilemeye çalışmışlardır. Kısacası; münâfıklar İslâm toplumunu barış halindeyken birbirine düşürmek, savaş halindeyken de Müslümanların cesaretini kırmak için uğraşmışlardır. Ancak Hz. Peygamber onlara karşı uygulamış olduğu tavır ve ashabı arasında kurduğu kardeşlik ve birlik şuuruyla iç huzuru ve güvenliği sağlamıştır.⁵³⁵

Münâfıkların kurdukları tuzak ve komploloları Cenâb-ı Hak Kur’ân ayetleriyle bildirmiş, Hz. Peygamber’i ve Müslümanları uyanık olmaları hususunda uyarmıştır. Nitekim münâfıkların karakterleri ve davranışlarıyla ilgili tasvirlerin yapıldığı aşağıdaki ayet-i kerîmelerde Müslümanlar, münâfıklar karşısında uyanık olmaları ve onlara aldanmamaları noktasında uyarılmaktadır:

“Münâfıklar, kalplerinde olan şeyleri yüzlerine karşı açıkça haber verecek bir sûrenin üzerlerine indirilmesinden çekinirler. De ki: Siz alay ede durun. Allah çekindiğiniz o şeyi ortaya çıkaracaktır. Şayet kendilerine (niçin alay ettiklerini) sorsan, biz sadece lafa dalmıştık ve aramızda eğleniyorduk, derler. De ki: Allah’la, O’nun ayetleriyle ve Peygamberiyle mi eğleniyordunuz? Boşuna özür dilemeyin. Çünkü siz (sözde) iman ettikten sonra küfrünüzü açığa vurdunuz. İcinizden (tövbe eden) bir zümreyi affetsek bile suçlarında ısrar etmeleri sebebiyle diğer bir zümreye azap edeceğiz. Münâfık erkekler ve

⁵³⁵ Sezikli, H.Ahmet, “Münâfık”, *DİA*, İstanbul, 2006, XXXI/568-569.

*münâfık kadınlar birbirlerindedir (birbirlerinin benzeridir) Kötülüğü emredip iyiliği yasaklarlar, ellerini de sıkı tutarlar. Onlar Allah'ı unuttular Allah da onları unuttu. Şüphesiz münâfıklar fâsıkların ta kendileridir.*⁵³⁶

Aşağıdaki ayet-i kerîmede münâfıkların âhiret hayatında ebedî olarak cehennemde kalacakları ve Allah'ın rahmetinden uzak olacakları bildirilmektedir:

*“Allah, erkek münâfıklara, kadın münâfıklara ve kâfirlere, içinde ebedî kalmak üzere cehennem ateşini va'detti. O, onlara yeter. Allah onlara lanet etmiştir. Onlar için sürekli bir azap vardır.”*⁵³⁷

Münâfıkların âhirette kâfirlerle birlikte cehennemde olacakları hususu şüpheye mahal vermeyecek şekilde açık ve net olarak ayet-i kerîmede bildirilmiştir. Zira münâfıklar Hz. Peygamber'in arkasında namaz kılmalarına rağmen Hz. Peygamber'e ve inananlara elleriyle ve dilleriyle her kötülüğü yapmaktan da geri kalmamışlardır.

4.2.Uhud Gazvesi'nde Münâfıklar

Uhud Gazvesi müminlerle münâfıkların ayırt edildiği ilk gazvedir. Zira münâfıkların nifak hareketlerini ilk ortaya koyuşları Uhud Gazvesi'nde olmuştur. Bu gazve müminlerle münâfıkları ayırt etmiştir.

Uhud Gazvesi öncesinde Hz. Peygamber bir rüya görmüş⁵³⁸ ve gördüğü bu rüyadan dolayı Medine'den çıkmak istememişti. Ashâbıyla istişarede bulunmuş, muhâcirlerin ve ensarın büyükleri ile Abdullah b. Übey de Medine dışına çıkmama tavsiyesinde bulunmuştu. Ancak Bedir'e katılmayan gençler Medine dışına çıkıp düşmanla karşılaşmayı istediklerini söylemişler ve Medine dışına çıkarak savaşmak isteyenlerin görüşü galip gelmişti.⁵³⁹

Müslüman ordusu Medine'den hareket edip Medine ile Uhud arasında bir yere

⁵³⁶ Tevbe 9:64-67.

⁵³⁷ Tevbe 9:68. Ayrıca Bkz: Nisâ 4:140.

⁵³⁸ Bkz:s.88.

⁵³⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/38.

geldiklerinde Abdullah b. Übey, “Muhammed bizim gibi yaşlı ve tecrübelerinin sözünü dinlemedi de gençlerin sözüne uydu” diye bahane ileri sürerek ordunun 1/3’ü ile ordudan ayrılarak geri dönmüştür.⁵⁴⁰ Böylece 1000 kişiyle yola çıkan Müslümanların sayısı 700’e düşmüş⁵⁴¹ ve bu durum Müslümanları olumsuz yönde etkilemiştir.

Aşağıdaki ayet-i kerîmenin muhatabı münâfıkların başı Abdullah b. Übey ile arkadaşlarıdır. Uhud’a giderken yoldan geri dönüp evlerinde oturmayı tercih eden münâfıklar Uhud Gazvesi’nde şehit düşen Müslümanlar veya şehitlerden akrabaları olanlar hakkında “Bizim yaptığımız tavsiyeleri dinlemiş ve bize uymuş olsalardı onlar da bizim gibi sağ kalırlardı” demişlerdi. Bu da gösteriyor ki; münâfıklar geri dönerken onların da geri dönmelerini ve kendileri haktan saptıkları gibi onları da saptırmak istemişlerdi.⁵⁴² Onların durumunu tasvir eden ayet-i kerîme şöyledir:

“(Onlar), kendileri oturup kaldıkları halde kardeşleri için, eğer bize uysalardı öldürülmezlerdi, diyen kimselerdir. De ki: Eğer doğru söyleyenler iseniz kendinizden ölümü savın”⁵⁴³

4.3.Benî Mustalik Gazvesi’nde Münâfıklar

Bu gazve münâfıkların hallerini ortaya çıkarması açısından önem arz etmektedir. Zira nifak hareketlerinin zirveye çıktığı bir gazvedir.

Bu gazvede baş münâfik Abdullah b. Übey ve taraftarları hakkında bir sûre inmiştir. Konaklanılan yerde Ensardan Sinân b. Veber el-Cühenî ile Muhâcirlerden Cehcah arasında su kuyusu yüzünden bir tartışma çıkmış ve biri “Ey Ensar topluluğu” diğeri de “Ey Muhâcir topluluğu” diye seslenince Abdullah b. Übey aralarında Zeyd b. Erkam’ın bulunduğu birkaç kişiyle beraber bulunuyorken İbn Selûl “Bunlar bizim yurdumuzda bize karşı çıkmaya başladılar, Medine’ye varacak olursak daha şerefli olan oradan zelil olanları mutlaka çıkartacaktır”⁵⁴⁴ diyerek kendi kavminden olanların

⁵⁴⁰ İbn İshâk, *es-Sîra*, I/402; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/64; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II/150.

⁵⁴¹ İbnü’l-Cevzî, *el-Vefâ*, II/685; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II/150-151; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV/13; Semhûdî, *Vefâü’l-Vefâ*, I/284.

⁵⁴² Ebu’s-Suûd Efendi, *İrşâdü’l-Akli’s-Selîm*, II/111.

⁵⁴³ Âl-i İmrân 3:168.

⁵⁴⁴ Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, XXVIII/115; İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, s.204.

yanına giderek “İşte kendinize ettiğiniz, onları ülkenize kabul ettiniz, mallarınızı paylaştınız eğer ellerinizdekileri vermezseniz başka yere gitmek zorunda kalırlar” dedi.⁵⁴⁵

Zeyd b. Erkam, Abdullah b. Übey’in söylediklerini işitince Hz. Peygamber’e gelerek durumu bildirdi. Abdullah b. Übey de Zeyd’in kendisi hakkındaki sözleri Hz. Peygamber’e ilettiğini işitince Hz. Peygamber’in yanına gelerek Zeyd’in söylediklerini söylemediğine dâir yemin etti. Kavmi “Belki genç yanılmıştır” dediler.⁵⁴⁶ Bunun üzerine Allah Teâlâ Zeyd’i tasdik etmek üzere şu ayet-i kerîmeleri inzal buyurmuştur:

“(Ey Muhammed) Münâfıklar sana geldiklerinde, senin elbette Allah’ın Peygamberi olduğuna şahitlik ederiz, derler. Allah, senin elbette kendisinin peygamberi olduğunu biliyor. (Fakat) Allah, o münâfıkların hiç şüphesiz yalancılar olduklarına elbette şahitlik eder. Yeminlerini kalkan yaptılar da insanları Allah’ın yolundan çevirdiler. Gerçekten onların yaptıkları şey ne kötüdür. Bu, onların önce iman edip sonra inkâr etmeleri bu yüzden de kalplerine mühür vurulması sebebiyledir. Artık onlar anlamazlar. Onları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider. Konuşurlarsa sözlerine kulak verirsin. Onlar sanki elbise giydirilmiş kereste gibidirler. Her kuvvetli sesi kendi aleyhlerine sanırlar. Onlar düşmandır, onlardan sakın. Allah onları kahretsin. Nasıl da (haktan) çevriliyorlar. O münâfıklara, gelin Allah’ın Rasûlü sizin için bağışlama dilesin, denildiği zaman, başlarını çevirirler ve sen onların büyüklük taslayarak uzaklaştıklarını görürsün. Onlara bağışlama dilesen de dilemesen de onlar için birdir. Allah onları asla bağışlamayacaktır. Çünkü Allah fâsıklar topluluğunu doğru yola iletmez. Onlar, Allah Rasûlü’nün yanında bulunanlara (muhâcirlere) bir şey vermeyin ki dağılıp gitsinler, diyenlerdir. Halbuki göklerin ve yerin hazineleri

⁵⁴⁵ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/108-109; Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, XXVIII/115; Taberî, *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, II/605; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II/192-193; Kâsımî, *Mehâsinü’t-Te’vil*, XVI/5812.

⁵⁴⁶ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/109; Buhârî, *Tefsîru’l-Kur’ân*, 63/3; Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, XXVIII/116.

Allah'ındır. Fakat münâfıklar (bunu) anlamazlar. Onlar, andolsun eğer Medine'ye dönersek, üstün olan zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır, diyorlardı. Halbuki asıl üstünlük ancak Allah'ın, Peygamberinin ve müminlerindir. Fakat münâfıklar (bunu) bilmezler.⁵⁴⁷

Bu ayet-i kerîmeler nâzil olunca Hz. Peygamber Zeyd'in kulağından tutarak “Yüce Allah'ın doğrulayarak temize çıkardığı kulak budur işte” diye buyurmuştur.⁵⁴⁸

Bu gazve dönüşünde İfk hadisesi ortaya çıkmıştır. Allah ve Peygamber düşmanları yeni bir metotla Hz. Peygamber'in evini yıkmayı ve kendisine en yakın insanları gözden düşürmeyi ve böylece Müslümanları üzüntü ve esef içerisinde birbirine düşürmeyi hedef edinmişlerdi.⁵⁴⁹

Hz. Peygamber sefere çıkmak istediği zaman hanımları arasında kura çeker ve kura kime çıkarsa sefere onunla beraber giderdi. Bu gazvede kura Hz. Âişe'ye çıkmış ve bu sefere Hz. Âişe katılmıştı.⁵⁵⁰ Bu gazve tesettür emri geldikten sonraydı ve Hz. Âişe hevdec içinde taşınıyordu.⁵⁵¹

Gazve dönüşü esnasında ordu akşam üzeri bir yerde konaklamış, hareket emri verildiğinde Hz. Âişe ihtiyacını görmek üzere uzaklaşmış, dönerken kolyesini düşürdüğünü fark etmiş ve aramak üzere geri dönmüştür. Bu esnada Hz. Âişe içerisinde olmadığı halde O'nu içinde zannederek hevdeci deveye yüklemişler ve yola çıkmışlardır. Hz. Âişe kolyesini bulup döndükten sonra ordunun gittiğini fark etmiş ve bulunduğu yerde oturup beklemeye başlamıştır. Beklerken uyuyakalan Hz. Âişe'yi ordunun arkasını kontrol etmek üzere görevlendirilmiş olan Safvân b. Muattal isimli sahâbî “İnnâ lillâh” diye seslenerek uyandırmış, devesini çökertip kendisi biraz

⁵⁴⁷ Münâfıkûn 63:1-8.

⁵⁴⁸ Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, II/607; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II/193-194; Kâsımî, *Mehâsinü't-Te'vil*, XVI/5813.

⁵⁴⁹ Gazâlî, *Fıkhu's-Sîre*, s.283.

⁵⁵⁰ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/114; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/297; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, II/611; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser*, II/96; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, VI/142-143; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, II/153.

⁵⁵¹ Abdürrezzâk, *el-Musannef*, V/411; Buhârî, *Meğâzî*, 34; Müslim, *Tevbe*, 56; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, II/96; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II/273.

uzaklaşmış, Hz. Âişe deveye binmiş, yola çıkmışlar ve öğle üzeri istirahat etmekte olan kabileye yetişmişlerdi.⁵⁵²

Her fırsatta fitne çıkararak Müslümanları içten çökertmek isteyen baş münâfık Abdullah b. Übey ve O'na uyan bir grup bu durumu kötü yorumlayarak bir iftira ortaya atmışlar ve bunu halk içinde yaymaya başlamışlardır. Medine'ye döndüklerinde Hz. Âişe hastalanmış ve bir ay kadar hasta yatmıştır. Bu süre içerisinde Hz. Âişe'ye kimse bir şey söylememiştir. Hz. Âişe bu süreçte Hz. Peygamber'den her zaman gördüğü lütufkâr muameleyi görmediğini ifade etmektedir.⁵⁵³

Olanlardan haberi olmayan Hz. Âişe bir gece ihtiyaç gidermek üzere Ümmü Mistah ile beraber dışarı çıktığında Ümmü Mistah'ın ayağı eteğine takılır ve Ümmü Mistah oğluna beddua eder. Hz. Âişe “Bedir'de bulunmuş ve muhâcirlerden olan bir kişi hakkında ne kötü konuşuyorsun” deyince konu açılır ve Hz. Âişe hadiseyi O'ndan öğrenir. Bunun üzerine hastalığı iki kat artan Hz. Âişe Hz. Peygamber'den anne-babasının evinde istirahat etmek için izin ister, Hz. Peygamber de izin verince anne-babasının evine götürülür.⁵⁵⁴

Hız. Peygamber eşini görmek üzere kayınpederi Ebû Bekir'in evine gelir ve Hz. Âişe'ye “Âişe, senin hakkında bana şunları, şunları söylediler. Eğer masum isen Allah bunu ortaya çıkaracak, seni bu iftiradan arındıracaktır. Eğer bir günaha bulaştıysan tövbe et çünkü kul, Allah'a tövbe ederse Allah bağışlar” der. Hz. Peygamber'den bu sözleri duyan Hz. Âişe, önce babasının, sonra annesinin cevap vermelerini ister ancak onlar “Biz Resûlullah'a karşı ne diyebiliriz?” deyince kendisi şöyle der: “Öyle anlaşılıyor ki siz bunları işittiniz ve inandınız. Allah benim suçsuz ve günahsız olduğumu biliyor, ancak ben size, yapmadım desem inanmayacaksınız, yaptım desem inanacaksınız. Durumum Hz. Yûsuf'un babasının durumuna benziyor, O şöyle demişti: Artık (bana düşen) güzelce sabretmektir. Anlattığınız karşısında, yardım edecek olan ancak Allah'tır.” Hz. Âişe bunları söyledikten sonra üzgün bir halde yatağına

⁵⁵² İbn Hanbel, *el-Müsned*, XLII/405, 406; Buhârî, *Meğâzî*, 34; Müslim, *Tevbe*, 56; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, II/96-97.

⁵⁵³ Abdürezzâk, *el-Musannef*, V/413; İbn Hanbel, *el-Müsned*, XLII/406-407; Müslim, *Tevbe*, 56; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, II/274.

⁵⁵⁴ Müslim, *Tevbe*, 56.

uzanmışken vahiy gelmiş ve durumu açıklığa kavuşturan şu ayet-i kerîmeler nâzil olmuştur.⁵⁵⁵

“O ağır iftirayı uyduranlar, sizin içinizden bir güruhtur. Bu iftirayı kendiniz için kötü bir şey sanmayın. Aksine o sizin için bir hayırdır. Onlardan her biri için işledikleri günahın cezası vardır. İçlerinden (elebaşılık ederek) o günahın büyüğünü üstlenen için ise ağır bir azap vardır. Bu iftirayı işittiğiniz zaman, iman eden erkek ve kadınlar, kendi (din kardeş)leri hakkında iyi zan besleyip de, bu, apaçık bir iftiradır, deselerdi ya! Onlar (iftiracılar) bu iddialarına dâir dört şahit getirserlerdi ya! Madem ki şahit getirmediler; işte onlar Allah yanında yalancuların ta kendileridir. Eğer size dünya ve âhirette Allah’ın lütfu ve rahmeti olmasaydı, içine daldığınız bu iftiradan dolayı size mutlaka büyük bir azap dokunurdu. Hani o iftirayı dilden dile dolaştırıyor, hakkında hiçbir bilginiz olmayan şeyleri ağızınıza alıp söylüyor ve bunu önemsiz bir iş sayıyordunuz. Halbuki bu, Allah katında büyük bir günahdır. Bu iftirayı işittiğiniz vakit, böyle sözleri ağızımıza almamız bize yaraşmaz. Seni eksikliklerden uzak tutarız Allahım. Bu, çok büyük bir iftiradır, deseydiniz ya! Eğer inanıyorsanız bu gibi şeylere bir daha ebediyyen dönmemeniz için Allah size öğüt veriyor. Allah size ayetleri açıklıyor. Allah herşeyi hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. İnananlar arasında hayâsızlığın yayılmasını arzu eden kimseler var ya ; onlar için dünya ve âhirette elem dolu bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz. Allah’ın lütuf ve rahmeti sizin üzerinize olmasaydı ve Allah çok esirgeyici ve çok merhametli olmasaydı hâliniz nice olurdu?”⁵⁵⁶

Hiz. Âişe’nin masum olduğunu bildiren bu ayet-i kerîmeler nâzil olduğunda Hiz. Âişe, kendisini hakkında ayet incek kadar değerli görmediğini ancak Allah’ın Hiz. Peygamber’e bir rüya ile veya bir haberle hakkında söylenenlerin yalan olduğunun

⁵⁵⁵ İbn Hanbel, *el-Müsned*, XLII/409-411; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-Eser*, II/99.

⁵⁵⁶ Nûr 24:11-20.

bildireceğini⁵⁵⁷ ümit ettiğini ifade etmektedir. Hz. Peygamber durumu aydınlatan bu vahyin geliştinden sonra halkın arasına çıkmış ve hutbesinin ardından nâzil olan ayet-i kerîmeleri okumuştur.⁵⁵⁸

Hz. Ebû Bekir kendisine olan yakınlığından ve fakirliğinden dolayı olaya karışan Mistah'a infakta bulunuyordu. Bu ayetler nâzil olup da kızının masumiyeti apaçık belli olunca Ebû Bekir "Vallahi artık Mistah'a infak etmem" diye yemin etti. Zira Mistah da kötülüğü açık açık söyleyenlerdendi.⁵⁵⁹ Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayet-i kerîmeyi inzal buyurmuştur:⁵⁶⁰

"İçinizden varlık ve servet sahibi kimseler, yakınlarına, düşkünlere ve Allah yolunda hicret edenlere (kendi mallarından bir şey) vermeyeceklerine yemin etmesinler. Onlar affetsinler, vazgeçip iyi muamelede bulunsunlar. Allah'ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz? Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."⁵⁶¹

Bu ayet-i kerîmenin nâzil olması üzerine Ebû Bekir "Evet vallahi Allah'ın beni mağfiret etmesini isterim" diyerek Mistah'a yine nafakasını vermeye devam etmiştir.⁵⁶²

Münâfıklar, Hz. Peygamber'in hanımına iftira edecek kadar ileri gitmişler ancak Allah Teâlâ Hz. Peygamber'in hanımının masum olduğunu, yapılanların çirkin bir iftira olduğunu vahiyle bildirmiştir.

4.4.Hendek Gazvesi'nde Münâfıklar

Hz. Peygamber ve ashâbı büyük bir gayretle hendek kazımında çalışmışlardır. Hendek kazımında çalışırken münâfıklar ağır ve gevşek davranmakta Hz.

⁵⁵⁷ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/119; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, II/615-616, İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/198.

⁵⁵⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/198.

⁵⁵⁹ Müslim, *Tevbe*, 56; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/198.

⁵⁶⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/198; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, II/100.

⁵⁶¹ Nûr 24:22.

⁵⁶² İbn İshâk, *es-Sîra*, II/121; İbn Hanbel, *el-Müsned*, XLII/411-412; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II/198-199; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, II/100; Sâbûnî, *Ahkâm Tefsîri*, II/131.

Peygamber'e haber vermeden veya O'ndan izin almadan aileleri yanına gitmekteydiler.

Ve yine münâfıklar hendek kazılırken bile Müslümanların morallerini bozarak cesaretlerini kırmaya çalışmışlardır. Nitekim hendeğin kazılması esnasında karşılına sert bir kaya çıkmış ve o kayayı Hz. Peygamber'den başka kimse parçalayamamıştı. Hz. Peygamber ilk vuruşta kayanın üçte biri kopmuş Hz. Peygamber “Allahu ekber, bana Şam'ın anahtarları verildi” demiştir. İkinci vuruşta kayanın yarısı kopmuş ve Hz. Peygamber “Allahu ekber, bana Fars ülkesinin anahtarları verildi” demiştir. Üçüncü vuruşta “Yemen'in anahtarları verildi” diyerek Müslümanların yakın zamanda gerçekleştirecekleri fetihleri müjdelemiştir.⁵⁶³ Müslümanlar bu müjdelere sevinirken münâfıklar ise “Muhammed size boş vaadlerde bulunuyor, olmayacak umutlara sevk ediyor” diyorlardı. Bunun üzerine münâfıkların tavrını ifade eden şu ayet-i kerîme nâzil olmuştur:

“Hani münâfıklar ve kalplerinde hastalık olanlar, Allah ve Rasûlü bize, ancak aldatmak için vaadde bulunmuşlar, diyorlardı.”⁵⁶⁴

Kaynaklarda Ahzâb Sûresi 12. ayetin nüzûl sebebi olan hadisenin aynı zamanda Âl-i İmrân 26. ayetin de nüzûl sebebi olduğu bildirilmektedir:

“De ki: Ey mülkün sahibi olan Allah'ım, sen mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye hakkıyla gücü yetersin.”⁵⁶⁵

Ayet-i kerîmede bütün kâinata hâkim olanın yalnızca Allah Teâlâ olduğu ve mülkün insanlara verilmesinin de Allah'ın kudretinde olduğu bildirilmektedir.

Allah, savaştan kaçmak isteyen münâfıkların sundukları bahaneleri ortaya koyduktan sonra onların yalan söylediklerini ifade ederek gerçek niyetlerini serdedip

⁵⁶³ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/62; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/219; İbnü'l-Cevzî, *el-Vefâ*, II/693.

⁵⁶⁴ Ahzâb 33:12.

⁵⁶⁵ Âl-i İmrân 3:26.

onları rüsvay etmektedir:

“Hani onlardan bir grup, ey Yesrib (Medine) halkı, sizin burada durmak imkânınız yok. Haydi geri dönün, demişti. Onlardan bir başka grup da, evlerimiz açık (korumasız) diyerek peygamberden izin istiyorlardı. Oysa evleri açık (korumasız) değildi. Onlar sadece kaçmak istiyorlardı.”⁵⁶⁶

Ayet-i kerîmeden anlaşılan zahiri anlam; onların Hendek'te müşriklere karşı durma şansları olmadığı için şehre geri dönmelidirler, şeklindedir. Gizli anlam ise; onların artık İslâm'da kalma şansları olmadığı için atalarının dinine dönmelidirler ki bütün Arabistanın düşmanlığını kazanarak içine girdikleri tehlikeli durumdan kurtulabilsinler, şeklindedir. Münâfıklar böyle sözler söylüyorlardı ki karşısındaki kişi gerçek gizli anlamı anlasın, sözleri nedeniyle sorguya çekildiklerinde ise bunu kastetmediklerini, yanlış anlaşıldıklarını iddia edebilsinler.⁵⁶⁷

Münâfıkların mazeretlerinde samimi olmadıklarına işaret eden şu ayet-i kerîmede Müslümanlara karşı savaşmaları istenmiş olsaydı kalplerinde iman olmadığından dolayı hiç vakit kaybetmeden bunu yapacakları bildirilmektedir:

“Eğer Medine'nin her tarafından üzerlerine gelinse ve orda karışıklık çıkarmaları istenseydi onu mutlaka yaparlardı; o konuda fazla gecikmezlerdi.”⁵⁶⁸

Münâfıklar Uhud savaşında gösterdikleri zayıflıktan pişman olmuşlar ve bundan sonra karşılaşacakları ilk imtihanda bu zayıflığı telafi edeceklerine dâir Allah'a söz vermişlerdi. Bu sebeple Allah, onları Uhud'tan sonra daha büyük bir tehlike ile karşı karşıya getirmiş ve verdikleri sözde ne kadar samimi olduklarını ortaya çıkarmıştır.⁵⁶⁹ Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

⁵⁶⁶ Ahzâb 33:13.

⁵⁶⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, IV/397.

⁵⁶⁸ Ahzâb 33:14.

⁵⁶⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, IV/397.

“Andolsun ki, onlar, daha önce geri dönüp kaçmayacaklarına dâir Allah’a söz vermişlerdi. Allah’a verilen söz ise sorumluluğu gerektirir.”⁵⁷⁰

Ölümden kaçmalarının kendilerine birşey kazandırmayacağını ne kadar kaçsalar da ecelleri gelene dek hayata sürebileceklerini bildiren ayet-i kerîme şöyledir:

“De ki: Eğer siz ölümden ya da öldürülmekten kaçıyorsanız kaçmak size asla fayda vermeyecektir. O takdirde bile (hayatın zevklerinden) pek az yararlandırılırsınız. De ki: Eğer Allah size bir kötülük dilese sizi Allah’tan koruyacak kimdir? Yahut size bir rahmet dilese buna engel olacak kimdir? Onlar kendilerine Allah’tan başka hiçbir dost ve hiçbir yardımcı bulamazlar.”⁵⁷¹

4.5. Tebûk Seferi’nde Münâfıklar

Münâfıklar Tebûk seferine katılmak istememişlerdir. Onların bu sefere katılmak istemeyişlerinin sebeplerini Allah Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle açıklamaktadır:

“Eğer yakın bir dünya menfaati ve kolay bir yolculuk olsaydı (sefere katılmayan münâfıklar da) mutlaka sana uyarlardı. Fakat meşakkatli yol, onlara uzak geldi. Gerçi onlar, eğer gücümüz yetseydi elbette sizinle beraber çıkardık, diye Allah’a yemin edeceklerdir. Onlar kendilerini helâke sürüklüyorlar. Allah biliyor ki onlar kesinlikle yalancılardır.”⁵⁷²

Bu ayet-i kerîme gaybden bir haberdir ve Tebûk Seferi’nin başarı ile sona ereceğini bildiren bir müjdedir. Müslümanlar, münâfıkların uzak ve zahmetli görüp

⁵⁷⁰ Ahzâb 33:15.

⁵⁷¹ Ahzâb 33:16-17.

⁵⁷² Tevbe 9:42.

katılmadıkları bu seferden zaferle dönecekler, o zaman münâfıklar katılmadıkları için özür beyan edecek ve yalan yere yemin edecekler.⁵⁷³

Münâfıklar her zamanki gibi fitneye sebep olmak için bahaneler uydurarak sefere katılmamak üzere izin istemişlerdir. Bu durumu Cenâb-ı Hak şöyle ifade buyurur:

“Onlardan, bana izin ver, beni fitneye (isyana) sevk etme, diyen de vardır. Bilesiniz ki onlar (böyle diyerek) fitnenin ta içine düştüler. Şüphesiz ki cehennem, kâfirleri elbette kuşatacaktır.”⁵⁷⁴

Asılsız özürler ileri süren münâfıklara Hz. Peygamber izin vermiş ancak Allah Teâlâ bu izni onaylamamıştır. Bu durumu bildiren ayet-i kerîme şöyledir:

“Allah seni affetsin. Doğru söyleyenler sana iyice belli olup yalancuları bilinceye kadar beklemeden niçin onlara izin verdin?”⁵⁷⁵

Cihâda katılmamak için izin istemenin müminlerin değil münâfıkların bir âdeti olduğu ifade edilen şu ayet-i kerîmelerde müminle münâfiğin ayırt edici davranışları ifade edilmektedir:

“Allah’a ve âhiret gününe iman edenler mallarıyla ve canlarıyla cihâd etmekten geri kalmak için senden izin istemezler. Allah, kendine karşı gelmekten sakınanları çok iyi bilendir. Ancak Allah’a ve âhiret gününe inanmayan, kalpleri şüpheye düşüp kendileri de o şüphelerinin içinde bocalayan kimseler senden izin isterler.”⁵⁷⁶

Bir başka ayet-i kerîmede ise şöyle buyurulmaktadır:

“Onlar eğer savaşa çıkmak isteselerdi elbette bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların harekete geçmelerini istemedi de

⁵⁷³ Elmalılı, *Hak Dini Kur’ân Dili*, IV/384.

⁵⁷⁴ Tevbe 9:49.

⁵⁷⁵ Tevbe 9:43.

⁵⁷⁶ Tevbe 9:44-45.

onları geri bıraktı ve onlara, oturun, oturan âcizlerle beraber, denildi. Eğer onlar da sizin içinizde (sefere) çıksalardı size bozgunculuktan başka bir katkıları olmayacak ve sizi fitneye düşürmek için aranızda koşuşturacaklardı. Aranızda onları dinleyecek kişiler de vardı. Allah zalimleri hakkıyla bilendir.”⁵⁷⁷

Münâfıklar kendileri bahaneler uydurup katılmak istemedikleri gibi sefere katılacak olan Müslümanları da caydırmaya çalışmışlardır. Aşağıdaki ayet-i kerîme buna işaret etmektedir:

“Allah ’ın Rasûlü ’ne karşı gelerek (sefere çıkmayıp) geri bırakılanlar, oturup kalmalarına sevindiler. Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihâd etmek hoşlarına gitmedi ve bu sıcakta sefere çıkmayın, dediler. De ki: Cehennem ateşi daha sıcaktır. Keşke anlasalardı.”⁵⁷⁸

Münâfıkların Tebûk Gazvesiyle ilgili diğer durumları Kur’ân ayetleriyle şöyle ortaya konmuştur:

“Boşuna özür dilemeyin. Çünkü siz (sözde) iman ettikten sonra küfrünüzü açığa vurdunuz. İçinizden (tövbe eden) bir zümreyi affetsek bile, suçlarında ısrar etmeleri sebebiyle diğer bir zümreye azap edeceğiz. Münâfık erkekler ve münâfık kadınlar birbirlerindedir(birbirlerinin benzeridir). Kötülüğü emredip iyiliği yasaklarlar, ellerini de sıkı tutarlar. Onlar Allah’ı unuttular Allah da onları unuttu. Şüphesiz münâfıklar fasıkların ta kendileridir. Allah, erkek münâfıklara, kadın münâfıklara ve kafirlere içinde ebedi kalmak üzere cehennem ateşini va’detti. O, onlara yeter. Allah onlara lanet etmiştir. Onlar için sürekli bir azap vardır.”⁵⁷⁹

⁵⁷⁷ Tevbe 9:46-47.

⁵⁷⁸ Tevbe 9:81.

⁵⁷⁹ Tevbe 9:66-68.

Allah Teâlâ bunca tecrübeden sonra en uygun davranışın onları artık sefere götürmemekte olduğunu açıklamıştır. Zira onların Hz. Peygamber ile savaşa katılmaları birçok probleme sebep oluyordu:

*“Eğer (bundan böyle) Allah seni onlardan bir zümrenin yanına döndürür de, onlar (sefere) çıkmak için senden izin isterlerse, de ki, artık siz benimle birlikte ebediyen çıkmayacak ve benimle birlikte hiçbir düşmanla asla savaşmayacaksınız. Çünkü siz baştan yerinizde oturup kalmaya razı oldunuz. Şimdi de geri kalan (kadın ve çocuk)larla birlikte oturun.”*⁵⁸⁰

Bu, onları rahmetten uzaklaştırma ve onların nifaklarını ortaya koyma, teşhir etme yerine geçen bir ifadedir.⁵⁸¹

4.6.Münâfıkların İnşâ Ettiği Mescid-i Dırâr

Münâfıklar, Kubâ mescidinin cemaatini bölmek ve Müslümanlar arasına nifak sokmak amacıyla Kubâ Mescidi yakınına mescide benzer bir bina yapmışlardır.⁵⁸²

Hız. Peygamber Tebûk seferine hazırlanırken münâfıklar Hız. Peygamber’e gelerek “Yâ Rasûlallah biz hastalar ve ihtiyaçlılar için yağmurlu gece ve kış gecesi için bir mescid inşa ettik. Bize gelmeni ve bizim için onun içinde namaz kılmanı istiyoruz” dediler. Hız. Peygamber de “Sefer hazırlığındayız eğer dönersek geliriz ve orada namaz kılarız” diye cevap verdi.⁵⁸³

Münâfıkların Hız. Peygamber’e gelerek O’ndan mescitlerinde namaz kılmasını istemelerindeki maksatları Hız. Peygamber’in bunu onayladığı ve kabul ettiği görüntüsünü vermektir.

⁵⁸⁰ Tevbe 9:83.

⁵⁸¹ Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, XII/117.

⁵⁸² İbn Kesîr, *el-Bidâye*, V/21.

⁵⁸³ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/281; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/529; Taberî, *Târihu'l Ümem ve'l-Mülûk*, III/110; Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, XII/182; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, III/10.

Tebûk dönüşü münâfıklardan bir grup Hz. Peygamber’i karşılayarak yaptıkları mescitte namaz kılmasını istemişler ancak bu esnada inen ayetler o binada namaz kılmasına izin vermemiştir.⁵⁸⁴

“Bir de zararlı faaliyetlerde bulunmak, küfre yardım etmek, müminler arasına ayrılık sokmak için ve öteden beri Allah ve Rasûlüne karşı savaşanlara üs olsun diye bir mescit yapanlar vardır. Bunlar, bizim iyilikten başka hiçbir kastımız yok, diye de mutlaka yemin ederler. Ama Allah şahitlik eder ki bunlar mutlaka yalancılardır. Onun içinde asla namaz kılma. İlk günden temeli takva üzerine kurulan mescit, içinde namaz kılmana elbette daha layıktır. Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da tertemiz olanları sever.”⁵⁸⁵

İlk günden temeli takva üzere kurulan mescitten maksadın Kubâ Mescidi mi yoksa Mescid-i Nebevî mi olduğu konusunda ihtilaflar olsa da Müslim’de ve Tirmizî’de⁵⁸⁶ geçen rivayette Hz. Peygamber bu mescidin kendi mescidi olduğunu açıkça ifade etmiştir.

Bu mescid olayı münâfıkların Hz. Peygamber’e ve ashabına karşı hazırladıkları tuzakların zirvesini teşkil etmektedir. Artık mesele nifakla da kalmamış Müslümanlara karşı açıkça bir suikast görünümüne varmıştı. Allah Teâlâ durumu vahiyle bildirince sonucu da buranın yıkılması olacaktı.⁵⁸⁷ Bunun üzerine Hz. Peygamber Medine’ye dönünce Mâlik b. Duşşüm ile Ma’n b. Adiy veya onun kardeşi Âsım b. Adiy’e bu mescidi yıkmalarını ve yakmalarını emretmiş onlar da Hz. Peygamber’den aldıkları bu emri yerine getirmişlerdir.⁵⁸⁸ Böylelikle Müslümanlar arasında fitne-fesat çıkarmayı hedefleyerek mescid adı altında kendilerine bir üs edinmek isteyen münâfıklar Allah

⁵⁸⁴ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, XII/182.

⁵⁸⁵ Tevbe 9:107-108.

⁵⁸⁶ Müslim, *Hac*, 514; Tirmizî, *Tefsîru’l-Kur’ân*, 10.

⁵⁸⁷ el-Bûti, *Fıkhu’s-Sîre*, s.440.

⁵⁸⁸ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/281-282; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/530; İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, s.253.

Teâlâ tarafından Hz. Peygamber'e durumun bildirilmesiyle hedeflerine ulaşamamışlardır.

4.7. Abdullah b. Übey'in Ölümü ve Münâfıkların Sonu

Münâfıkların başı olan Abdullah b. Übey 9/631 tarihinde ölmüştür.⁵⁸⁹ Abdullah b. Übey öldüğü zaman Hz. Peygamber O'nun cenaze namazını kılmak üzere davet edilmiş Hz. Peygamber de davete icabet etmiştir. Hz. Ömer "Ya Rasûlallah Allah'ın düşmanı olan Abdullah'a mı namaz kılıyorsun" diyerek O'nun yaptıklarını saymış ancak Hz. Peygamber tebessüm etmiştir. Nihayet Hz. Ömer sözlerini tekrarladığı zaman Hz. Peygamber bu hususta muhayyer bırakıldığını ve bunu seçtiğini söylemiştir. Bu durumu ifade eden ayet-i kerîme şöyledir.⁵⁹⁰

"Onlar için ister bağışlanma dile, ister dileme (fark etmez) Onlar için yetmiş kez bağışlanma dilesen de Allah onları asla affetmeyecektir. Bu, onların Allah ve Rasûlünü inkâr etmiş olmaları sebebiyledir. Allah fâsık topluluğu doğru yola iletmez."⁵⁹¹

Ayet-i kerîmede Hz. Peygamber'in istiğfarının onlara fayda vermeyeceği sebebiyle beraber zikredilmiştir. Allah Teâlâ Hz. Peygamber'e münâfıkların mağfiret istenmeye lâyık olmadıklarını, Hz. Peygamber'in onlar için yetmiş defa mağfiret dilese bile onları bağışlamayacağını haber vermektedir. Buradaki yetmiş sayısının, onlara mağfiret dilemeyi sonlandırmak için zikredildiği de söylenmiştir. Zira Araplarda yetmiş sayısı mübalağa için kullanılmaktadır. Bu sayı tahdîd ve fazlasını bu hükmün dışında bırakmak için zikredilmemiştir.⁵⁹²

Hz. Peygamber Abdullah b. Übey'in cenaze namazını kılmış, cenazesıyla birlikte yürümüş ve defîn işi bitene kadar kabrinin başında durmuştur. Hz. Ömer bu

⁵⁸⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, V/39-40.

⁵⁹⁰ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/302; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/552; İbn Hanbel, *el-Müsned*, I/254-255; Buhârî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 9/12; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 10.

⁵⁹¹ Tevbe 9:80.

⁵⁹² İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, III/432.

durum karşısında kendisine ve Hz. Peygamber'e karşı cüretine hayret ettiğini ifade eder. Sonrasında Allah Teâlâ şu ayet-i kerîmeyi indirmiştir:⁵⁹³

“Onlardan ölen hiçbirine asla namaz kılma ve kabrinin başında durma. Çünkü onlar Allah’ı ve Rasûlünü inkâr ettiler ve fasık olarak öldüler.”⁵⁹⁴

Ayet-i kerîmede Hz. Peygamber'den münâfıklara karşı açık bir tavır konması istenmiştir. Bundan sonra Hz. Peygamber vefât edene kadar hiçbir münâfığın namazını kıldırmamıştır.⁵⁹⁵

Münâfikların başı olan Abdullah b. Übey öldüğünde oğlunun onun cenazesiyle ilgilenmesini istemesi üzerine Hz. Peygamber'in sergilemiş olduğu tavır Hz. Peygamber'in ancak âlemlere rahmet olarak gönderilmiş⁵⁹⁶ olmasıyla izah edilebilecek bir hoşgörü ve zarafet içermektedir.⁵⁹⁷

5. Medine Dönemi Ayetlerinin Değerlendirilmesi

Medine döneminde müşriklerle ilişkiler incelendiğinde müşriklerin, Medine'ye hicretlerinden sonra da Müslümanların peşlerini bırakmadıkları ve ilk olarak Bedir Gazvesi'yle başlayan Müslümanların savunma savaşlarının Hendek Gazvesi'yle son bulduğu görülmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de Bedir, Uhud, Hendek gazveleriyle ilgili olarak oldukça ayrıntılar içeren ayetlerin mevcut olduğu görülmektedir. Özellikle Bedir Gazvesi'nde inananların ilâhî yardımla desteklendikleri, meleklerin bu gazveye iştirak ettikleri açık ve net bir biçimde ifade edilmektedir. Bedir Gazvesi'nin ilk gazve olması münasebetiyle de elde edilen ganimetler ve ganimetlerin paylaşılması hususu nâzil olan ayetlerle açıklığa kavuşturulmuştur.

⁵⁹³ İbn İshâk, *es-Sîra*, II/302; İbn Hişâm, *es-Sîra*, II/552; İbn Mâce, *Cenâiz*, 31; Nesâî, *Cenâiz*, 40; İbn Hanbel, *el-Müsned*, I/255.

⁵⁹⁴ Tevbe 9:84.

⁵⁹⁵ İbn Hanbel, *el-Müsned*, I/255.

⁵⁹⁶ Bkz. Enbiyâ 21:107.

⁵⁹⁷ *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, V/359.

Gerek Uhud Gazvesi'yle ilgili olarak gerekse Hendek Gazvesi'yle ilgili olarak nâzil olan ayet-i kerîmelerle savaş sahneleri canlı tasvirler şeklinde gözler önüne serilmektedir. Bu gazvelerde Allah'ın yardımıyla Müslümanların zafer kazandığı yine ayet-i kerîmelerde bildirilmektedir.

Hudeybiye dönüşü fetih müjdesi verilmesi Kur'ân'ın mucize oluşunu göstermektedir. Zira ileriye yönelik haber vermektedir. Fetihten maksat Hudeybiye olmakla birlikte diğer fetihlerin de önünü açması ve fetihler zincirinin ilk halkası olması açısından önem arz etmektedir. Hudeybiye'de Mekkeli müşriklerle imzalanan antlaşmanın herkesi üzdüğü bir zamanda nâzil olmasıyla Allah Teâlâ hem müminlere müjde vermiş hem de onları en ümitsiz oldukları bir vakitte teselli etmiştir.

Ehl-i Kitab ile ilgili olarak genel bilgiler ışığında onlar hakkında doyurucu bilgiler yer almaktadır. Özellikle Yahûdilerin gerçeği bildikleri Hz. Peygamber'i çok iyi bildiklerini ifade eden ayetler yer almaktadır. Müşriklerin ve Yahûdilerin inananlara karşı düşmanlıkta had safhada oldukları bildirilerek inananlar uyarılmaktadır.

Hudeybiye Antlaşması ile Müslümanları siyâsî olarak tanımak durumunda kalan müşrikler Mekke'nin fethinde teslim olmak durumunda kalmışlar ama yine de Mekke fethinden sonra bir hamleyle müslümanları yok etmeyi düşünmüşler ve Huneyn savaşıyla tekrar Müslümanlarla karşı karşıya gelmişlerdir. Her ne kadar Müslümanlar sayılarının çokluğuna güvenip gururlanarak bir ders almış olsalar da Allah'ın yardımıyla zafer İslâmın olmuştur.

Ehl-i Kitâb ile ilişkilere bakıldığında Yahûdilerle ciddi mücadelelerin olduğu görülmektedir. Özellikle 3 Yahûdi kabilesiyle de mücadele edilmiş ve her bir kabile Medine'den sürülmüştür. Ancak sürülen Yahûdi kabileleri Hayber'de toplanmışlar ve en nihayet Hayber de fethedilerek Yahûdiler kontrol altına alınmıştır.

Hıristiyanlarla ilişkilere bakıldığında ise onların Yahûdiler kadar etkin olmadıkları müşahede edilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de Hıristiyanlar hakkında genel bilgi veren ayetler yer alırken Mûte seferiyle ilgili ayete rastlanılamamıştır. Necrân

Hıristiyanlarıyla ilgili olarak nâzil olan ayet neticesinde Hıristiyanların lanetleşmeye yaklaşmaması aslında onların Hz. Peygamber'i tamamen inkâr edemeyişlerini göstermektedir.

Münâfıklar Müslümanlar için müşriklerden daha tehlikeli olmuşlardır. Zira müşriklerin düşmanlıkları belliydi. Nitekim haklarında pek çok ayetin nâzil olması da bu durumu teyit etmektedir. Münâfıklar Müslümanları çok üzmüşler ve yormuşlar her fırsatta Müslümanlara kötülük yapmayı bırakmamışlardır. Özellikle Benî Mustalik Gazvesi'ne münâfıklar damgalarını vurmuşlardır ki Münâfikûn Sûresi o zamanda nâzil olmuştur. Yine Hz. Âişe'ye münâfıkların iftira atmaları bu gazve dönüşü olmuştur. Münâfıklar en ağır darbeyi Benî Mustalik gazvesindeki ifk olayı ile vermişlerdir. Hz. Âişe'nin tertemiz olduğu ve münâfıkların iftiracılar oldukları yine nâzil olan ayetlerle bildirilmiştir. Münâfıkların her defasında nâzil olan ayetlerle ifşa edilmelerine ve rezil rüsvay olmalarına rağmen hallerinden vazgeçmemeleri de dikkati mucib bir durumdur.

SONUÇ

Hz. Peygamber yegâne örnek ve rehber olması hasebiyle O'nun hayatı Müslümanlar nezdinde büyük bir önem arz etmektedir. Bu meyanda Hz. Muhammed (as)'ın peygamber olmasından itibaren vefâtına kadar devam eden hayatının öğrenilmesi izaha ihtiyaç duymayacak kadar açıktır. Kaldı ki Müslüman olmayanlar bile Hz. Peygamber'in hayatını incelemişler ve tarihin O'nun gibi bir şahsiyete daha şahitlik etmediğini itiraf etmek durumunda kalmışlardır.

Hz. Peygamber'in hayatını Kur'ân-ı Kerîm ayetlerini esas alarak Mekke Dönemi ve Medine Dönemi olarak incelerken her iki dönemde nâzil olan ayetlerin karakteristik olarak farklılık arz ettiğini görmekteyiz. Mekke döneminde Allah ve âhiret inancının yerleştirilmesi esas alınmış, Hz. Peygamber'in Allah tarafından gönderildiği ve getirmiş olduğu Kur'ân-ı Kerîm'in vahiy olduğu defaatle vurgulanmıştır. Hz. Peygamber'e müşrikler tarafından gösterilmiş olan tepkilere cevap mahiyetinde ayetler nâzil olmuş bu bağlamda Hz. Peygamber'in yalnız bırakılmadığı ve Allah tarafından desteklendiği bildirilmiştir. Hz. Peygamber'e ve iman edenlere müşrikler tarafından yapılan zulümlere sabredilmesi noktasında ayetler nâzil olmuştur.

Mekke döneminde nâzil olan ayetler inanç eksenli olması yönüyle öne çıkarken Medine döneminde nâzil olan ayetler ise daha çok İslâm Devleti'nin hukukunu oluşturma noktasında dikkatimizi çekmektedir. Bu dönemde cihâd politikası, ganimetlerin paylaşılması, müşriklerle, münâfiklarla ve Yahûdilerle ilişkilerin hangi düzeyde nasıl olması gerektiğiyle ilgili olarak ayetlerin nâzil olduğunu görmekteyiz. Bu anlamda İslâm Dini'nin sadece itikat ve ibadete müteallik hükümleri ihtiva etmediğini bunun yanı sıra fert ve toplum düzeni ile ilgili hükümleri de içerdiğini müşahede etmekteyiz.

Araştırmamızda Mekke ve Medine dönemlerinde Hz. Peygamber'in kendisine risâlet görevi verildiğinden itibaren İslâm'ı tebliğ esnasında karşılaştığı durumlar ve bu durumlar karşısında takındığı tutum ve davranışlar ele alınmıştır. Hz. Peygamber'in

Mekke döneminde müşriklere karşı, Medine döneminde ise müşriklerin yanısıra Yahûdilere, Hıristiyanlara ve münâfıklara karşı izlemiş olduğu strateji incelenmiş ve her iki dönemin birbirinden farklı özelliklere sahip olduğu görülmüştür.

Hız. Peygamber Mekke döneminde Mekkeli müşriklerin tavırlarına karşı sabır göstermekle emredilmiş ve onlara karşı tepkisel bir davranış göstermemiştir. Bu durum Mekkeli müşriklerin davete hazırlık sürecinde kendilerine tanınmış bir süre olarak değerlendirilebilir. Nitekim atalarının dinlerine son derece bağlı olan ve çok tanrılı inancıya sahip olan müşriklerin tevhit inancını kabullenmeleri oldukça zor olmuştur.

Hız. Peygamber müşriklerin tevhit inancını yürekten benimsemelerini istemiş dolayısıyla hiçbir zaman onların putlarına el uzatmamış, onların taptıkları putları kırıp yok etme yöntemine başvurmamıştır. Çünkü Hız. Peygamber biliyordu ki Kâbe'deki putları yerle bir etse bile müşriklerin kafalarındaki ve gönüllerindeki put sevgisini ve çok tanrılı inancı yok etmeden çevredeki putları ortadan kaldırmanın bir anlamı olmayacaktı. O yüzden Hız. Peygamber Allah'tan aldığı vahyi yılmadan anlatarak müşriklere sabırla yaklaşmıştır. Hız. Peygamber'in Mekke'yi fethettiğinde Kâbe'deki putları yerle bir etmesi ise 23 yıllık davetinin neticesinde artık beyinlere ve gönüllere nüfuz ettikten sonra gerçekleşmiştir.

Mekkeli müşriklerin Hız. Peygamber'i kabullenmemek için pek çok mazeret öne sürdükleri ayet-i kerîmelerde bildirilmiştir. Müşriklerin öne sürdükleri mazeretler çok canlı bir şekilde ayetlerde yer bulmuş ve gereken cevaplar da yine nâzil olan ayetlerle verilmiştir.

Mekkeli müşriklerin Hız. Peygamber'den idrakleri zorlayacak derecede mucize istemeleri ayetlerde yer almış, ancak mucize istemelerindeki gayelerinin iman etmek olmadığı da yine ayetlerde vurgulanmıştır.

Yaptığımız araştırmada dikkatimizi çeken husus Hız. Peygamber'in en büyük destekçisi olan eşi Hız. Hatice hakkında, müşriklerin Müslümanlara uyguladıkları

boykot hakkında ve Akabe biatları hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de ayete rastlayamamış olmamızdır.

Hz. Peygamber'in eşi Hz. Hatice'den sonra diğer en büyük destekçisi olan amcası Ebû Tâlib hakkında nâzil olan ayetlere baktığımızda ise iman olmadıktan sonra kurtuluşun olmayacağını vurgulandığını görmekteyiz.

Hz. Peygamber'in hayatında önemli bir yeri haiz olan Tâif seferi hakkında da ayete rastlanmamıştır. Esasen Tâif seferi Hz. Peygamber'in hayatında çok önemlidir. Zira Tâif halkının karşılaması müspet olsaydı muhtemelen Hz. Peygamber Tâif'e hicret edecek ve İslâm davetinin merkezi de Tâif olacaktı. Ancak onlar bu davetin kıymetini bilememişler ve Hz. Peygamber'e sırtlarını dönmüşlerdir.

Mekkeli müşriklerin kabullenmekte en zorlandıkları hususlardan birisi de âhirete iman olmuştur. Bundan dolayı Kur'ân-ı Kerîm'de öldükten sonra dirilmeye vurgu yapan ayetler oldukça yer bulmuştur.

Mekkeli müşriklerin pek çok şeye rağmen Hz. Peygamber'e ve getirdiği mesaja bu kadar tepki göstermeleri aslında onların bu daveti ne kadar önemsediklerini, Hz. Peygamber'den ve Hz. Peygambere tâbi olanlardan ve bu davetin yayılmasından ne kadar korktuklarını göstermektedir ki duyarsız kalmayışları bunu resmetmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de Mekkeli müşriklerin zaman zaman çelişkiler yaşadıklarını gözler önüne seren ayetler görülmektedir. Esasen Ehl-i Kitâb için de aynı durumun sözkonusu olduğunu söylenilebilir. Zira ayet-i kerîmelerde onların Hz. Peygamber'i çok iyi tanıdıkları buna rağmen inkâr ettikleri ifade edilmektedir.

Ehl-i Kitâb'a bakıldığında en çok Yahûdilerin Müslümanları uğraştırdıkları dikkati çekmektedir. Esasen bu durum tarih boyunca seyrini hiç değiştirmemiştir.

Hz. Peygamber kendisine inanmayanlara hatta inanmadıkları halde inanmış gibi gözüken münâfıklara bile geniş yüreklilikle muamele ettiği görülmektedir. Münâfıklar, Müslümanlara karşı gerek Mekkeli müşriklerle gerekse Yahûdilerle işbirliği yapmaktan çekinmemişler daha da ileri giderek Hz. Peygamber'in özel

hayatına leke sürmek suretiyle Hz. Peygamber'i ve ailesini halkın nezdinde itibarsızlaştırmak için Hz. Peygamber'in hanımına iftira edecek kadar aşağılık davranışlarda bulunmuşlardır. Ancak Allah Teâlâ'nın inzal buyurduğu ayetlerle Hz. Peygamber'in hanımı Âişe'nin tertemiz olduğu bildirilmiş ve münâfikların iftiracılar oldukları beyan edilmiştir.

Hz. Peygamber davası uğruna göstermiş olduğu gayret neticesinde Câhiliye dönemini Asr-ı Saadete çevirmiş ve bedevîlikten medenîliğe doğru yol alan örnek bir İslâm toplumu oluşturmuştur. Hz. Peygamber'in davetinin ilk yıllarında fert fert İslâm'a girenler mevcutken hayatının son dönemlerinde artık grup grup insanların bu dine girmesi Hz. Peygamber'in uğruna hiçbir fedakârlığı yapmaktan kaçınmadığı davasının başarıya ulaştığının bir tablosu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hz. Peygamberin 23 yıllık tebliğ sürecinde karşılaşmış olduğu zorluklar, Mekke döneminde sabrederek, Medine döneminde karşılık vererek Hz. Peygamber'in ve inananların vermiş oldukları mücadele başarıya ulaşmıştır.

Hz. Peygamber'in 14 asır önce getirmiş olduğu davetin yankıları hâlâ devam etmekteyken ve kıyamete kadar da devam edecekken Mekkeli müşriklerin tapmış oldukları putlar yerle bir olup gitmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in "*Hiç şüphesiz siz ve Allah'tan başka kulluk ettikleriniz cehennem odunusunuz. Siz oraya varacaksınız.*"⁵⁹⁸ ayet-i kerîmesiyle bildirdiği üzere onlar hem kendileri hem de taptıkları putlar cehennem yakıtı olmak suretiyle kendilerine yazık etmişler, Hak olana kulaklarını tıkamak suretiyle dünyalarını ve âhiretlerini kaybetmişlerdir. Hz. Peygamber'in getirmiş olduğu iman ışığı ise günümüze kadar önümüzü aydınlatmış ve kıyamete kadar da aydınlatmaya devam edecektir. Cenâb-ı Hakkın "*Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Oysa kâfirler hoşlanmasalar da Allah, nurunu tamamlamaktan başka bir şeye razı olmaz.*"⁵⁹⁹ buyruğu böylece kati suretle yerini bulmuştur.

Çalışmamızda Hz. Peygamber'in hayatını bütünüyle inceleme imkânına sahip olunamamış Hz. Peygamber'in hayatı sadece daveti çerçevesinde incelenmiştir.

⁵⁹⁸ Enbiyâ 21:98.

⁵⁹⁹ Tevbe 9:32.

Bundan sonra yapılacak çalışmalara ışık tutması açısından Mekke ve Medine dönemlerinin ayrı ayrı çalışmalara konu olması, siyer konulu ayetlerin daha geniş bir şekilde incelenmesi, bu bağlamda çalışmaların yapılması ve olaylara farklı bir perspektiften bakılması araştırma sahasına zenginlik katacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- **Abdürrezzâk**, İbn Himmâm es-San'ânî (211/826), *el-Musannef*, (I-XII), Beyrût, 1983.
- **Alper**, Hülya, “Münâfık”, *DİA*, İstanbul, 2006, c.XXXI, s.565-568.
- **el-Âlûsî**, Şehâbeddin Mahmûd (1270/1854), *Rûhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, (I-XXX), Beyrût, thz.
- **Apak**, Adem, *Asabiyet ve Erken Dönem İslâm Siyasî Tarihindeki Etkileri*, Düşünce Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2004.
-*Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2015.
-“Siyere Kaynaklığı Açısından Kur'ân'ın Değeri ve Önemi”, *İstem*, Yıl:8, sayı:16, Konya, 2010, s.9-18.
- **Âsım Efendi**, (1755-1820), *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*, (I-VI), Yayına hazırlayanlar: Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2014.
- **Atçeken**, İsmail Hakkı, *Hız Peygamber'in Yahûdilerle Münâsebetleri*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996.
- **Ateş**, Ahmed, “Asabiyet”, *İA*, İstanbul, 1950, Milli Eğitim Basımevi, c.I, s.663-664.
- **el-Belâzürî**, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir (279/892), *Ensâbü'l-Eşrâf*, thk: Süheyl Zekkâr- Riyad Zirikli, (I-XIII), Beyrût, 1996.
- *Fütûhu'l-Büldân*, (I-II), terc: Zâkir Kadirî Ugan, Maârif Basımevi, İstanbul, 1955.
- **el-Beyhakî**, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin (458/1066), *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetü Ahvâli Sâhibi'ş-Şerîa*, (I-VII), Beyrût, 1985.
- **el-Buhârî**, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl (256/870), *Sahîhu'l-Buhârî*, (I-VIII), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- **el-Bûtî**, Said Ramazan (2013), *Fıkhu's-Siyre*, trc: Ali Nar- Orhan Aktepe, İstanbul, 1992.
- **Çağrı**, Mustafa, “Asabiyet”, *DİA*, İstanbul, 1991, c.III, s.453-455.
- **Çelebi**, İlyas, “Muhammed”, *DİA*, İstanbul, 2005, c.XXX, s.446-448.

- **ed-Dârimî**, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân (255/869), *es-Sünen*, İstanbul, 1981.
- **Derveze**, İzzet, *Kur'ân'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev: Mehmet Yolcu, Düşün Yayıncılık, (I-II), İstanbul, 2011.
- **Ebû Dâvûd**, Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (275/889), *es-Sünen*, (I-V), İstanbul, 1981.
- **Ebu's-Suûd Efendi**, (982/1574), *Tefsîru Ebi's-Suûd, İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâye'l-kitâbi'l-kerîm*, (I-IX), Beyrût, thz.
- **Elmalılı**, Muhammed Hamdi Yazır (1942), *Hak Dini Kur'ân Dili*, (I-X), sadeleştirenler: Prof.Dr.İsmail Karaçam, vd., İstanbul, 2011.
- **el-Ezrakî**, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed (250/864), *Ahbâru Mekke ve mâ câ'e fihâ mine'l-âsâr*, thk: Rüşdî Sâlih Melhas, 2002.
- **Fayda**, Mustafa, "Siyer ve Megâzî", *DİA*, İstanbul, 2009, c.XXXVII, s.319-324.
-, "Câhiliye", *DİA*, İstanbul, 1993, c.VII, s.17-19.
- **Gazâlî**, Muhammed (1996), *Fıkhu's Sîre*, çev: Resul Tosun, İstanbul, 2000.
- **Günel**, Fuat, "Hira", *DİA*, İstanbul, 1998, c.XVIII, s.121-122.
- **Hâkim en-Nîsâbûrî**, Ebû Abdullah Muhammed (405/1014), *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, (I-V), Beyrût, 1986.
- **el-Halebî**, Ali b. Burhâniddîn (1044/1635), *İnsânu'l-Uyûn fî Sîrati'l-Emîni'l-Me'mûn*, (I-III), Kâhire, thz.
- **Hamîdullah, Muhammed** (2002), *İslâm Peygamberi*, (I-II), çev: Prof.Dr.Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1993.
-, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, çev: Prof. Dr.Salih Tuğ, Yağmur Yayınları, İstanbul, 1991.
- **Hasan**, İbrahim Hasan, *Târihu'l-İslâm es-Siyâsî ve'd-Dînî ve's-Sekafî ve'l-İctimâî*, (c.I-IV), Kâhire, 1964.
- **el-Heysemî**, Nureddîn Ali b. Ebî Bekr (807/1404), *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, (I-X), Beyrût, 1967.
- **İbn Abdilber**, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed (463/1071), *el-İsti'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, (I-IV), Kâhire, thz.

- **İbn Asâkir**, Ebu'l-Kâsım Ali b. Hasen b. Hibetullah b. Abdullah (571/1175), *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, (I-IV), Beyrût, 2001.
- **İbn Habîb**, Ebû Ca'fer Muhammed (245/859), *Kitâbü'l-Muhabber*, Beyrût, thz.
- **İbn Hacer el-Askalânî**, Şihabüddîn Ebü'l-Fadl (852/1448), *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, (I-IV), Beyrût, 1328.
-, *Tehzîbü't-Tehzîb*, (I-XII), Beyrût, 1968.
- **İbn Hanbel**, İmam Ahmed (241/855), *el-Müsned*, (I-L), Beyrût, 2001.
- **İbn Hazm**, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Said b. Hazm (456/1064), *Cevâmiu's-Sîre*, thk: Dr. İhsan Abbas- Dr. Nâsiruddin Esed, Mısır, thz.
- **İbn Hibbân**, Ebû Hâtım Muhammed b. Hibbân el-Büstî (354/965), *es-Sîratü'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ*, Beyrût, 1987.
- **İbn Hişâm**, Ebû Muhammed Abdülmelik (218/833), *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, (I-II), Nşr. Mustafa es-Sekkâ vd., Mısır, 1955.
- **İbn İshâk**, Muhammed b. İshâk b. Yesâr (151/768), *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, (I-II), Kâhire, 1998.
- **İbn Kayyim el-Cevziyye**, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Bekr (751/1350), *Zâdü'l-Meâd fî Hedyi Hayri'l-İbâd*, (I-IV), Kâhire, 1928.
- **İbn Kesîr**, Ebu'l-Fidâ İsmâîl (774/1372), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, (I-XIV), Beyrût, 1966.
-, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, (I-VII), Beyrût, 1966.
- **İbn Kuteybe**, Abdullah b. Müslim ed-Dineverî (276/889), *el-Maârif*, Beyrût, 1970.
- **İbn Mâce**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, (275/887), *es-Sünen*, (I-II), İstanbul, 1981.
- **İbn Manzûr**, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem el-Ensârî el-İfrikî (711/1311), *Lisânü'l-'Arab*, (I-XV), Beyrût, 2009.
- **İbn Sa'd**, Muhammed (230/844), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, (I-IX), Beyrût, 1958.
- **İbn Seyyidi'n-Nâs**, (734/1334), *Uyûnü'l-Eser fî Fünûni'l-Meğâzî ve's-Şemâil ve's-Siyer*, (I-II), Beyrût, thz.

- **İbnü'l-Cevzî**, Ebu'l-Ferec Abdurrahman, (597/1201), *el-Vefâ bihvâli'l-Mustafa*, thk: Mustafa Abdelvahid, Mısır, 1966.
- **İbnü'l-Esîr**, İzzüddîn Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed (630/1232), *el-Kâmil fi't-Târîh*, (I-XIII), Beyrût, 1965.
-, *Üsdü'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, (I-VII), thk: Muhammed İbrahim el-Bennâ vd., Kâhire, 1973.
- **İbnü'l-Kelbî**, (204/819), *Kitâbü'l-Esnâm*, thk:Üstâz Ahmed Zeki Paşa, terc: Beyza Düşüngen, Putlar Kitabı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1969.
- **Kândehevî**, Muhammed Yusuf, (1917-1965), *Hadislerle Hz. Peygamber ve Ashabının Yaşadığı Müslümanlık*, Mütercimler: Ahmet M.Büyükçınar, A.Ömer Tekin, Ö.Faruk Harman, (I-V), İstanbul, 1980.
- **Kapar**, Mehmet Ali, *Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti*, İstanbul, 1987.
-, "Ebû Leheb", *DİA*, İstanbul, 1994, c.X, s.178-179.
- **el-Kâsımî**, Muhammed Cemâleddîn, (1914), *Mehâsinü't-Te'vil*, (I-XVII), Beyrût, 1957.
- **Kehhâle**, Ömer Rızâ, (1987), *A'lâmu'n-Nisâ' fi Âlemeyi'l-Arab ve'l-İslâm*, (I-V), Dımaşk, 1959.
- **Koçyiğit**, Talât, "Abdullah b.Übey b.Selûl", *DİA*, İstanbul, 1988, c.I, s.139-140.
- **Köksal**, Mustafa Âsım, (1998), *İslâm Tarihi*, (I-XVIII), Şâmil Yayınevi, İstanbul, 1987.
-, "Dârül Erkam", *DİA*, İstanbul, 1993, c.VIII, s.520-521.
- **Kur'ân-ı Kerîm Meâli**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2013.
- **Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir**, (I-V), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Prof. Dr. Hayreddin Karaman, vd., Ankara, 2006.
- **el-Kurtubî**, Ebû Abdillâh Muhammed b.Ahmed el-Ensârî el-Kurtubî, (671/1273), *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, (I-XX), Kâhire, 1967.
- **Kutub**, Seyyid (1966), *fi Zülâli'l-Kur'ân*, Mütercimler: Bekir Karlığa, M. Emin Saraç, İ.Hakkı Şengüler, (I-XVI), Hikmet Yayınevi, İstanbul, 1968.

- **el-Makrîzî**, Takiyyüddîn Ahmed b. Ali (845/1444), *İmtâü'l-Esmâ' bimâ linnebiyyi mine'l-Ahvâl ve'l-Emvâl ve'l-Hafedeti ve'l-meta'*, thk: Mahmud Muhammed Şâkir, (I-XV), Beyrût, 1999.
- **Mâlik**, b. Enes, (179/795), *el-Muvatta'*, Çağrı yayınları, (I-II), İstanbul, 1981.
- **el-Mes'ûdî**, Ebu'l-Hasen Ali b.el-Hüseyin b.Ali el-Mes'ûdî el-Hüzelî (345/956), *Mürûcü'z-Zeheb ve Meâdinü'l-Cevher*, (I-II), byy, 1283.
- **el-Mevdûdî**, Ebu'l-A'lâ (1979), *Tefhîmu'l-Kur'ân*, (I-VII), terc. Muhammed Han Kayanî, vd., İnsan Yayınları, İstanbul, 1996.
-, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz.Peygamber'in Hayatı*, (I-III), terc. Ahmed Asrar, İstanbul, 1992.
- **Muhammed Rıza**, *Muhammed Rasûlullah*, Beyrût, 1975.
- **el-Müslim**, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbüri (261/874), *Sahîh-u Müslim*, (I-VI), İstanbul, 1981.
- **en-Nesâî**, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali (303/915), *es-Sünen*, (I-VIII), İstanbul, 1981.
- **en-Nesefî**, Ebü'l-Berakât Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd (710/1310), *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, (I-III), thk: Yusuf Büdeyvî, Beyrût, 2011.
- **Önkal, Ahmet**, “Erkam b. Ebi'l-Erkam”, *DİA*, İstanbul, 1995, c.XI, s.305.
- **er-Râzî**, Fahrüddîn, (606/1210), *Mefâtihu'l-Gayb*, (I-XXIII), terc: Prof. Dr. Suat Yıldırım, vd., Akçağ Yayınları, Ankara, 1988-1995.
- **Reckendorf**, “Erkam al-arkam”, *İA*, İstanbul, 1964, Milli Eğitim Basımevi, c.IV, s.316.
- **es-Sâbûnî**, Muhammed Ali, (2015), *Ahkâm Tefsîri*, (I-II), terc: Mazhar Taşkesenlioğlu, Şâmil Yayınevi, İstanbul, thz.
-, *Safvetü't-Tefâsîr*, (I-III), Beyrût, 1981.
- **es-Semhûdî**, Nûruddîn Ali b. Ahmed, (911/1506), *Vefâü'l-Vefâ bi Ahbâri Dâri'l-Mustafâ*, (I-II), Beyrût,1971.
- **Sezikli**, H.Ahmet, “Münâfık”, *DİA*, İstanbul, 2006, c.XXXI, s.568-569.
- **es-Suyûtî**, Ebu'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr, (911/1505), *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, (I-II), Beyrût, 2003.

- **es-Süheylî**, Abdurrahman b. Abdillah (581/1185) *Muhtasaru Kitâbi “er-Ravdu’l-Ünüfü’l- Bâsimü fi’s-Sîrati’n-Nebeviyyeti’ş-Şerîfe”*, Şam, 2005.
- **Süleyman**, Ebu’l Hasen Mukâtil b. Süleyman, (150/767), *et-Tefsîru’l-Kebîr*, (I-V), thk: Dr. Abdullah Mahmud Şehhâte, Beyrût, 2002.
- **Şiblî**, Mevlânâ, (1857-1914), *Asr-ı Saadet*, çev: Ömer Rıza Doğrul, sadeleştiren: Osman Zeki Mollamehmetoğlu, (I-V), İstanbul, 1973.
- **et-Taberî**, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr (310/922), *Câmiu’l-Beyân an Tevili Âyi’l-Kur’ân*, (I-XXX), Mısır, 1954.
-, *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, thk: Muhammed Ebu’l-Fazl İbrahim, (I-X), Kâhire, 1968.
- **et-Tirmizî**, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre, (279/892), *es-Sünen*, (I-V), İstanbul, 1981.
- **Ünal**, Sadettin, “Kâbe”, *DİA*, İstanbul, 2001, c.XXIV, s. 14-26.
- **el-Vâhidî**, Ebu’l Hasen Ali b. Ahmed el-Vâhidî, (468/1076), *Esbâbü Nüzûli’l-Kur’ân*, Riyâd, 2005.
- **el-Vâkidî**, Muhammed b. Ömer b. Vâkid (207/822), *Kitâbü’l-Meğazî*, (I-III), Beyrût, 1984.
- **el-Ya’kûbî**, Ahmed b. Ebî Ya’kub b. Ca’fer b. Vehb b. Vâdih (292/904), *Târîhu’l-Ya’kûbî*, (I-II), Beyrût, 1970.
- **Yâkût el-Hamevî**, Şihâbüddîn Ebî Abdillah, (626/1229), *Mu’cemü’l-Büldân*, (I-V), Beyrût, 1979-1986.
- **Yavuz**, Salih Sabri, “Mi’rac”, *DİA*, İstanbul, 2005, c.XXX, s.132-135.
- **Yavuz**, Yusuf Şevki, “Vahiy”, *DİA*, İstanbul, 2012, c.XLII, s. 440-443.
- **Yiğit**, İsmail, “Kur’ân ve Sîretü’n-Nebî”, *Kur’ân ve Tefsir Araştırmaları II*, İstanbul, 2001, s.91-100.
- **ez-Zebîdî**, Muhammed Murtaazâ, (1205/1791), *Tâcü’l-‘Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs*, (I-XL), Beyrût, 2007.
- **ez-Zehbî**, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/1348), *Târîhu’l-İslâm ve Vefeyâtü’l-Meşâhiri ve’l-A’lâm*, (I-XLVIII), Beyrût, 1995.
-, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, (I-XXIV), Beyrût, 1985.

- **ez-Zemahşerî**, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b.Muhammed (538/1144), *el-Keşşâf 'an Hakâ'iki Ğavâmidî't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekâvîl fî Vucûhi't-Te'vîl*, (I-VI), Riyâd, 1998.
- **Ziriklî**, Hayreddîn, (1976), *el-A'lâm Kâmûsü Terâcim li-Eşheri'r-Ricâl ve'n-Nisâ' min'el-Arab ve'l-Müsta'rebîn ve'l-Müsteşrikîn*, (I-XI) , byy, 1969.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öz Geçmiş

Mukaddes GÜREL Amasya'nın Merzifon ilçesinde dünyaya geldi. İlk, orta ve lise tahsilini Konya'da tamamladı. 2001 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu.

2007 yılında Kur'an Kursu Öğreticisi olarak göreve başladı. 2015 yılında İstanbul Haseki Dini Yüksek İhtisas Merkezi'nden mezun oldu ve Antalya'nın Akseki ilçesine vaiz olarak atandı. Halen Akseki ilçesinde vaiz olarak görev yapmaktadır.

